

LAPSE ARENGU HINDAMISE JA TOETAMISE JUHENDMATERJAL KOOLIEELSETELE LASTEASUTUSTELE

Pille Häidkind, Kaili Palts, Jana Pillmann,
Kairi Ennok, Külli Villems, Tiina Peterson

SISUKORD

SISSEJUHATUS, Pille Häidkind, Jana Pillmann, Kairi Ennok	4
1. LAPSE ARENGU HINDAMINE	7
1.1. HINDAMISE OLEMUS	7
EESMÄRK ehk MILLEKS INFOT KOGUDA JA ANALÜÜSIDA	8
OBJEKT ehk MILLE KOHTA INFOT KOGUDA	8
MEETODID ehk KUIDAS INFOT KOGUDA	13
HINDAJAD ehk KES INFOT KOGUVAD JA ANALÜÜSIVAD	17
PROTSESS ehk MIDA JA MILLISES JÄRJEKORRAS TEHA	19
VÄLJUND ehk TULEMUSTE ESITAMINE	23
1.2. LAPSE ARENGU HINDAMISE DOKUMENTEERIMISE VORMID	24
TERVISEINFO KOGU	25
ARENGUMAPP	25
INDIVIDUAALSE ARENGU JÄLGIMISE KAART	27
KOOLIVALMIDUSKAART	29
2. LAPSE ARENGU HINDAMINE JA KOOSTÖÖ LAPSEVANEMATEGA Pille Häidkind, Kaili Palts	30
2.1. LASTEAIALT LAPSEVANEMATELE	30
KOLLEKTIIVSED KOOSTÖÖVORMID	30
INDIVIDUAALSED KOOSTÖÖVORMID	31
2.2. LAPSEVANEMATE NÕUSTAMINE LASTEIA-VÄLISELT	32
2.3. NÕUSTAMISKOMISJONI ROLL	33
3. HINDAMINE, ARENGUKESKKONNA KOHANDAMINE JA ÕPPE-KASVATUSTEGEVUS	
Pille Häidkind, Külli Villem	35
3.1. ÕPPE- JA KASVATUSTEGEVUSE PLANEERIMINE LASTE	
ARENGUTASEMEST LÄHTUVALT	36
ÕPPE- JA KASVATUSTEGEVUSE PLANEERIMINE	37
ÕPPE- JA KASVATUSTEGEVUS SÕLTUVALT RÜHMALIIGIST	38
3.2. ÕPPE- JA KASVATUSTEGEVUSE PLANEERIMINE ÜHE LAPSE	
ARENGUTASEMEST LÄHTUVALT	39

4. SUJUV ÜLEMINEK KOOLI Pille Häidkind	42
5. LAPSE ANDMETE KAITSEGA SEOTUD KÜSIMUSED Kaili Palts, Kristiina Laanest	45
KIRJANDUS	48
SEADUSED, MÄÄRUSED	50
KUTSESTANDARDID	51
LISAD	52
LISA 1. VÄLJAVÕTTED TARTU LASTEAEDE PÄÄSUPEA ÕPPEKAVAST	52
1.1. LAPSE ARENGU HINDAMINE	52
1.2. KOOSTÖÖ LAPSEVANEMATEGA	62
1.3. ERIVAJADUSTEGA LASTE ARENGU TOETAMINE	67
LISA 2. VÄLJAVÕTTED TARTU LASTEAEDE KLAABU ÕPPEKAVAST	74
2.1. LAPSE ARENGU HINDAMINE JA KOOSTÖÖ LAPSEVANEMATEGA	74
2.2. LAPSE KOOLIVALMIDUSE HINDAMINE	86
2.3. ERIVAJADUSTEGA LASTE ARENGU TOETAMINE	91

SISSEJUHATUS

Pille Häidkind, Jana Pillmann, Kairi Ennok

Eesti Vabariigi haridussüsteemis võib eristada alla 7a lapse arengu hindamist kahel tasandil: I koolieelsetes lasteasutustes ja/või II õppenõustamiskeskustes. Lisaks tegelevad koolieelses eas laste arengu hindamisega meditsiini- ja rehabilitatsiooniasutused. Kohaliku omavalitsuse sotsiaal- ja/või lastekaitsetöötajate poole tuleb haridusasutusel pöörduda juhul, kui lapsevanemad ei suuda täita oma rolli lapse tervise ja arengu toetajatena.

Käesolev juhendmaterjal puudutab laste arengu hindamist ja toetamist koolieelsetes lasteasutustes 2013.a alguse seisuga. Laste arengu hindamine lasteaias on oluline, et mõista iga lapse eripära ning luua koostöös perega sobiv kasvukeskkond, mis toetab lapse positiivset enesehinnangut ja arengut. Iga lapse arengu jälgimise ja hindamise kohustus on Eesti lasteaia õpetajatele kehtestatud seoses Alushariduse raamõppekava vastuvõtmisega 1999. aastal. Praegu kehtiv Koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava (2008) tõi juurde järgmised täpsustused:

- a) hindamist vajavad valdkonnad on samad, mille kaupa õpetaja oma igapäevatööd planeerib. Eristatakse 6-7 õppe- ja kasvatustegevuse valdkonda ning 4 üldoskuste valdkonda;
- b) eeldatavad tulemused, mille suhtes 1,5-5a lapse arengut hinnatakse, lepatakse kokku asutuse õppekava tasandil. Üksnes 6-7a lapse arengu eeldatavad tulemused sätestatakse riikliku õppekava kaudu;
- c) hindamise tulemused arutatakse läbi lapsevanemaga arenguvestluse vormis vähemalt üks kord õppeaastas;
- d) hindamise ja arenguvestluse dokumentatsiooni töötlemine peab vastama Isikuandmete kaitse seadusele (2011).

Riiklikult kehtestatud üldistest hindamise põhimõtetest lähtudes tuleb igas lasteaias välja töötada antud tingimustes sobilik hindamise süsteem ja dokumenteerimise vorm(id). Tingimused, mis hindamist mõjutavad, on näiteks lasteaia suurus ja juhtimise stiil, personali koosseis ja hulk, lapsevanemate ootused ja panus, laste arv ja rühmade suurus, erivajadustega laste arv, asutuse pidaja ressursid ja prioriteedid jne. Lisaks on lasteasutuse õppekava välja töötades ja/või edasi arendades mõttekas seostada erinevad õppekava osad omavahel.

Käesoleva juhendmaterjali sihtrühmaks on eelkõige lasteaia õpetajad ja eesmärgiks on aidata kaasa aruteludele ning lasteasutuste õppekavade täiendamisele antud teemal. Juhendmaterjal puudutab

koolieelsete lasteasutuste õppekavade kolme valdkonna põhimõtteid ja korraldust: 1) lapse arengu hindamine ja analüüsimine; 2) erivajadustega lapse arengu toetamine; 3) koostöö lapsevanematega. Anname ülevaate hindamise olemusest, hindamise seostest lapsevanemate nõustamisega ja hindamise tähtsusest õppe- ja kasvatustegevuse kontekstis. Muuhulgas püüame välja tuua eakohase arenguga ja erivajadustega laste hindamise erisused. Teoreetilist laadi ülevaadet ilmestavad näited kahest Tartu lasteaiast (vt. tabel 1), üks on suur ja juba pikalt tegutsev ning teine noor ja väiksem lasteaed.

Tabel 1. Üldised tingimused, mis mõjutavad juhendmaterjali illustreerivate lasteaedade õppekavasid

Aspektid	Tartu Lasteaed Pääsupesa	Tartu Lasteaed Klaabu
Asutamise aasta	1972.a	2010.a
Asutuse pidaja	Tartu Linnavalitsus	Tartu Linnavalitsus
Rühmade arv	11	6
Rühmade liigid 2012/2013.õa.	1 sõimerühm, 4 aiarühma, 1 liitrühm, 3 sobitusrühma ja 2 erirühma	5 üldrühma, 1 sobitusrühm
Laste arv 2012/2013.õa.	200, sh. 33 erivajadustega last	137, sh. 3 erivajadustega last
Personal 2012/2013.õa.	55 töötajat, sh. 26 pedagoogi ja 8 tugispetsialisti (taastusarst, tegevusterapeut, füsioterapeudid, logopeedid ja eripedagoogid)	30 töötajat, sh. 16 pedagoogi ja 1 tugispetsialist (logopeed)
Peamine eripära	Hea Alguse põhimõtete rakendamine, eakohaselt arenevate ja erivajadustega laste õpetamine üheskoos	Montessori elementide kasutamine, terviseedendus

Tartu Lasteaed Pääsupesa on tegutsenud 40 aastat. Lasteaia õppekava uuendamise protsessi kirjeldab 10 aastat asutust juhtinud Jana Pillmann järgmiselt: *Praegune asutuse õppekava valmis meeskonnatöona. Esimese sammuna jagasime pedagoogilise nõukogu nõupidamisel õppekava alalõikudeks ning nendeks olid: 1. Õppekava üldosa 2. Valdkond: mina ja keskkond 3. Valdkond: keel ja kõne 4. Valdkond: matemaatika 5. Valdkond: kunst. Seejärel moodustasime 5 töögruppi, kelle ülesandeks jäi vastava alalõigu koostamine. Muusikaõpetajad ja liikumisõpetajad koostasid vastavalt oma valdkonnale oma ainekavad (muusika ja liikumise valdkond). Alalõikude koostamisel võtsid töögrupid aluseks Koolieelse lasteasutuse riikliku õppekava ning Riikliku Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskuse 2009. a väljaantud neljast raamatust koosneva käsiraamatute komplekti: „Õppe- ja kasvatustegevuse korraldus“, „Õppe ja kasvatustegevuse valdkonnad“, „Üldoskuste areng koolieelses eas“ ning „Lapse arengu hindamine ja toetamine“. Kui erinevad töögrupid olid oma alalõigu koostamise lõpetanud, jäi õppekava üldosa töögrupi ülesandeks osade tervikuks kokku panemine. Seejärel saadeti õppekava meeskonna listi kaudu kõigile tutvumiseks ning peale seda sai igaüks ühises aruteluringis pedagoogilise nõukogu nõupidamisel teha soovi korral vajalikke parandus/täiendus/muudatusettepanekuid. Järgmise sammuna tutvustasime oma uuenenud õppekava hooldekogu koosolekul, et kuulata ära lapsevanemate ettepanekud muudatuste/täienduste osas ning saada nende heakskiit õppekava ametlikuks kinnitamiseks. Kui õppekava oli direktori poolt kinnitatud, sai iga rühm õppekava ka rühma ning õpetajate ülesandeks jäi seda kõigile oma rühma*

lapsevanematele tutvustada. Järjepidevalt toimub õppeasutuses õppekava arendustegevus ning erinevatel huvigruppidel on võimalik edastada ettepanekuid õppekava täiendusteks ja muutusteks. Väljavõtted lasteaed Pääsupesa õppekavast on esitatud lisas 1.

Tartu Lasteaed Klaabu tegutseb alles kolmandat õppeaastat. Õpetaja Kairi Ennok kirjeldab õppekava loomise protsessi järgnevalt: *Klaabu õppekava algversioon oli avamiseks välja töötatud lasteaia juhtkonna poolt. Edaspidiselt on toimunud pidev õppekava arendustöö koostöös lasteaia pedagoogidega erinevates töörühmades: lapse arengumapi töörühm; lapse arengu toetamise meeskond; lapse arengu analüüsimise töörühmad (vanuseti); koolivalmiduse hindamise töörühm; arenguvestluse läbiviimise töörühm. Juba esimestel lasteaia avamisjärgsetel kuudel pöördus kaks lapsevanemat direktori poole murega oma lapse arengu pärast. Koostöös rühmaõpetajate ja lapsevanematega arutati laste arengu toetamise võimalusi lasteaias. Lapsevanematele soovitati lapse arengu täiendavaks uurimiseks pöörduda Hariduse Tugiteenuste Keskuse (õppenõustamiskeskuse) spetsialistide juurde. Koostöös erialaspetsialistidega ja lapsevanematega selgus sobitusrühma loomise vajadus. Esiteks tuli asutuse tasandil otsustada, millisest rühmast saab sügisest sobitusrühm ja kes õpetajatest on valmis töötama erivajadustega lastega. Et lasteaia ühes rühmas oli tööl eripedagoogi haridusega õpetaja, tuli juhtkonnal pidada läbirääkimisi antud rühma teise õpetajaga. Õpetajaga jõuti kokkuleppele ja ta asus läbima eripedagoogika-alast täiendkoolitust (koolituse kulud tasus lasteaed). Seega sai lahendatud sobitusrühma õpetajate kvalifikatsiooni-nõuetele vastavuse probleem. Teiseks tuli Tartu Linnavalitsuse haridusosakonnale esitada taotlus sobitusrühma loomiseks (aluseks Tartu linna nõustamiskomisjoni otsus). Taotlus rahuldati. Kuna sobitusrühm loodi liitrühma baasil, siis tuli mõned lapsed majasiseselt ümber paigutada. Kolmandaks tuli teistele rühma lapsevanematele selgitada, mis on sobitusrühm. Loodava sobitusrühma vanemate suhtumine erivajadusega lastesse oli ja on siiani olnud väga mõistev. Seega oleme üsna noore lasteaiana teinud palju omavahelist koostööd õppekava, sh. lapse arengu hindamise süsteemi välja töötamiseks lasteaia avamisest alates. Tegemist on jätkuva protsessiga, mille käigus toimuvad pidevalt uuendused ja muudatused. Väljavõtted lasteaed Klaabu õppekavast on esitatud lisas 2.*

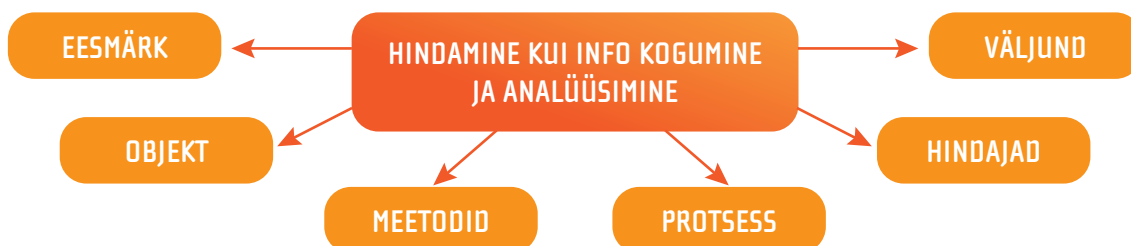
1. LAPSE ARENGU HINDAMINE

Kaili Palts, Pille Häidkind

1.1. HINDAMISE OLEMUS

Lasteaia õpetajate töö aluseks on kaks õigusakti – Koolieelse lasteasutuse seadus (1999) ja Koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava (2008). Esimeses neist sätestatakse koolieelsete lasteasutuste ühe põhiülesandena soodustada laste emotsionaalset, kõlbelist, sotsiaalset, vaimset ja kehalist arengut arvestades nende ealisi ja soolisi vajadusi ning individuaalseid iseärasusi. Kuidas seda ülesannet täita, on määratletud riiklikus õppekavas. Selles on täpsustatud õppe- ja kasvatustegevuse põhimõtted, korraldus ja oodatavad tulemused. Mõlemas õigusaktis rõhutatakse lapse arengust lähtuvat tegutsemist, mis tähendab konkreetse lapse oskuste ja võimete tasemega haakuvat õppe- ja kasvatustegevuse kavandamist ja läbi viimist. Et õpetaja tegevus tõesti lähtuks laste arengust, peab ta õppe- ja kasvatustegevuste planeerimiseks teadma, mis tasemel lapsed parasjagu on. Laste arengutaseme väljaselgitamist nimetatakse tänapäeval hindamiseks. Riiklik õppekava sätestab lapse arengu analüüsimise ja hindamise kui ühe osa pedagoogide igapäevasest õppe- ja kasvatustegevusest, seega on õpetajal ülesanne hinnata jooksvalt laste taset ja edasijõudmist.

Hindamine tähendab informatsiooni kogumist lapse ja tema arengukeskkonna kohta ning selle info analüüsimist. Definitsioon on lühike ja lihtne, kuid see tegevus hõlmab endas mitmeid olulisi aspekte, mis on paigutatud joonisele 1 ja millest edasises tekstis tuleb pikemalt juttu.

Joonis 1. Hindamise olulised aspektid

EESMÄRK ehk MILLEKS INFOT KOGUDA JA ANALÜÜSIDA

Õpetaja ülesanne on organiseerida lasteaia laste füüsilist ja sotsiaalset keskkonda ning valida õppe- ja kasvatustegevuse meetodeid ja vahendeid sellisel, et see toetaks parimal võimalikul viisil kõigi rühma laste arengut. Selleks, et õpetaja tegevus laste tasemega haakuks ja arendav oleks, peab ta teadma, millised oskused-teadmised on lastel juba olemas ja millised on hetkel kujunemas. Õpetaja seisukohast ongi hindamise põhiliseks eesmärgiks jõuda tervikliku arusaamiseni laste oskuste ja võimete tugevatest ja parendamist vajavatest külgedest selleks, et luua iga lapse jaoks kõige sobivamad arengutingimused. Hindamise käigus tuleb koguda sellist infot, mille alusel saab õpetaja otsustada, kuidas just selle konkreetse lapse arengut toetada. Seega peab hindamine lähtuma lapsest ja olema väga selgelt seotud õppe- ja kasvatustegevusega. Ühtlasi on laste arengut hinnates võimalik saada tagasisidet seni läbi viidud õppe- ja kasvatustegevuse sobivusele. Sisuliselt on tegemist õpetaja enesehindamisega, mille käigus selguvad õpetaja enda tugevused ja nõrkused töös konkreetsete lastega. Nii peegeldavad laste edusammud seda, et õpetaja on valinud õiged meetodid laste arengu toetamiseks ja ta on neid meetodeid ka tulemuslikult rakendanud. Kui osade laste puhul jäävad seatud eesmärgid saavutamata, siis on see aines mõtlemiseks, mida teha teisiti ja millistest teadmistest või oskustest jääb puudu ning sellest lähtuvalt otsida võimalusi enesetäienduseks.

Hindamise käigus kogutud info põhjal viivad õpetajad läbi arenguveestlusi ning nõustavad vanemaid, kuidas viimased omalt poolt saavad lapse arengut soodustada. Mõnikord võib tekkida vajadus hindamise käigus kogutud info edastamiseks väljapoole lasteaeda. Nii võib küsida vanema vahendusel lasteaia pedagoogide hinnangut lapse oskuste ja teadmiste tasemele nõustamiskomisjon, õppenõustamiskeskuse või kliiniku spetsialist. Alates 2011. aastast on Koolieelse lasteasutuse seadusest tulenevalt tarvis anda hinnang kõigile kooli minevatele lastele koolivalmiduskaardi näol. Seegi dokument koostatakse hindamise käigus saadud info põhjal.

OBJEKT ehk MILLE KOHTA INFOT KOGUDA

Infot kogutakse eelkõige lapse arengu, aga ka keskkonna kohta, milles laps areneb. Rääkides lähemalt lapse arengu kohta info kogumisest tuleb täpsustada, millisele üldistuse tasemele lapse kohta antav hinnang peaks jääma. Kui anda hinnang lapse arengule tervikuna, siis jääb see liiga üldiseks, et selle alusel planeerida lapse õpetamist lähitulevikus. Nt hinnangud „areng on eakohane”, „arengutase jääb eakohasest veidi alla” või „lapse oskused on eakaaslastega võrreldes paremal tasemel” ei sisalda piisavalt konkreetset infot selle kohta, kas ja milliseid muutusi võrreldes teiste laste õpetamisega kavandada, et tegevus konkreetse lapse vajadustele vastaks. Seetõttu on otstarbekas jagada areng väiksemateks osadeks ja hinnata igatüht neist osadest eraldi. Nüüd tekib küsimus, millisteks osadeks arengut jagada? See küsimus on päris keeruline, kuna arengus toimuvad muutused on üksteisega väga läbi põimunud ja selgelt eristuvate piirjoontega osiseid välja tuua pole võimalik. Seda eriti praktikas konkreetset last hinnates. Nii kasvatusteaduste kui psühholoogia teoorias on lapse arengut traditsiooniliselt jagatud neljaks valdkonnaks – vaimne, sotsiaalne, emotsionaalne ja füüsiline areng. Siiski jääb praktikas ka selline jaotus liiga üldiseks. Näiteks võib olla teada, et lapse füüsiline ja vaimne areng on enam-vähem eakohased, kuid probleemid on sotsiaalses ja emotsionaalses valdkonnas. Õpetaja saab siit küll info, et antud lapse puhul

tuleks põhjalikumalt tegelda just nende kahe valdkonna arendamisega, kuid pole infot, millised oskused on kujunemata ja mida talle homme-ülehomme konkreetselt õpetada ning kuidas seda teha. Seetõttu on mõistlik needki valdkonnad omakorda väiksemateks osadeks jagada, et tuleks välja oskused, mille arendamisega tegeleda. Seda saab teha erinevatel alustel ja Eestiski on erinevates õpetajatele mõeldud juhendmaterjalides välja pakutud erinevaid jaotusi. Tabelis 2 oleme püüdnud suhestada nelja erinevat arenguvaldkondade jaotust.

Tabel 2. Arenguvaldkondade jaotamise võimalused

1	2	3	4
Traditsiooniline jaotus	Individuaalse arenduskava vorm (2009)	Lapse iseloomustuse koostamise juhend (2007)	Koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava (2008)
Vaimne areng	Kognitiivsed oskused	Tunnetustegevus Üldorienteeritus ja õpioskused	Tunnetus- ja õpioskused
			Matemaatika
			Mina ja keskkond
			Muusika
	Kommunikatsioon	Suhtlemine ja kõne	Keel ja kõne Eesti keel kui teine keel
Sotsiaalne areng	Sotsiaalsed oskused	Sotsiaalsed oskused ja mäng	Sotsiaalsed oskused
Emotsionaalne areng		Emotsionaalne seisund ja käitumine	Mänguoskused
Füüsiline areng		Eneseteenindus	Enesekohased oskused
	Eneseteenindus	Eneseteenindus	
	Motoorika	Motoorika	Liikumine
			Kunst

Seega võib lapse arengut hinnates lähtuda ühest või teisest jaotusest, kuid et oleks ühtlus konkreetse õpetaja poolt tehtavas (õpetamine ja hindamine, erinevate dokumentide täitmine) ja laste-aedade vahel üle kogu Eesti, on kaasajal soovitatav võtta aluseks tabeli neljanda veeru jaotus, mis vastab kehtivale riiklikule õppekavale. Üleminek uuele jaotusele (õppe- ja kasvatustegevuste ning üldoskuste valdkonnad) võtab aega, kuid peaks edaspidi lihtsustama nii õpetajate, lapsevanemate kui ka lasteaiaaväliste spetsialistide koostööd.

Kuna nii õpetamisel kui hindamisel on 2008. a riikliku õppekavaga lisandunud õpetajate jaoks uue üldoskuste osa, anname järgnevalt lühikese ülevaate sellest, milliseid oskusi need valdkonnad täpsemalt sisaldavad. Toome iga üldoskuste valdkonna jaoks välja viis oskuste rühma, mida saab lasteaialaste puhul hinnata. Nende grupeerimise aluseks on põhiliselt kaks allikat, mis lasteaiaõpetajatele on juba tuttavad: E. Kikase poolt toimetatud „Õppimine ja õpetamine koolieelses eas“ (2008) ja REKK-i poolt välja antud juhendmaterjal „Üldoskuste areng koolieelses eas“ (2009).

Tunnetus- ja õpioskustena käsitletakse lapse infotöötlusoskusi. Eelkõige mõeldakse siin taju, mälu, tähelepanu ja mõtlemise erinevaid aspekte ning lapse oskust kasutada neid protsesse uute oskuste ja teadmiste omandamisel. Kuigi mainitud tunnetusprotsesse kasutame absoluutselt kõigis

tegevustes, siis eriti vajalikuks osutub nende kasutamise ja suunamise oskus just uudse info omandamisel ehk õppimisel. Lasteaias võiks hinnata järgmisi võimeid ja oskusi:

- a) taju ja tähelepanu – milline on taju eristamisvõime ja maht, kuivõrd mõtestatult laps ümbritsevat tajub, kas tal õnnestub tähele panna olulist ja kui püsiv tähelepanu on;
- b) mälu ja teadmiste omandamine – mida teevad lapsed selleks, et info meelde jääks ja kuidas õnnestub salvestatud info mälust kätte saada;
- c) mõtlemine – millised on analüüsi- ja sünteesioskused, milliste tunnuste alusel laps võrdleb, rühmitab ning kuidas järjestab;
- d) arutlus- ja järeldusoskused;
- e) õpioskused – soov tegutseda koos täiskasvanuga ja järgida juhiseid, valmisolek ja oskus uurida, katsetada ning hankida ise uusi teadmisi, oskus harjutada õpitavat, küsida ja kasutada abi.

Mida noorem on laps, seda enam toetub tema tunnetus- ja õpitegevus välisele ehk täiskasvanu poolsele suunamisele ja mida vanemaks lapsed saavad, seda enam suudavad nad ise neid tegevusi juhtida. Seega, tegelikult peaks õpetaja pisemate laste puhul tunnetus- ja õpioskusi hinnates analüüsima suuresti seda, mida ta ise teeb selleks, et laps nt märkaks olulist või, et talle liisusalm meelde jääks või, et ta jagaks eri värvi kujundid eri rühmadesse. Ehk teisisõnu analüüsima seda, millisest juhendamisest on kasu. Seda saab teha jooksvalt õpetamise protsessis ilma spetsiifilisi uurimistoiminguid kavandamata. Suuremate laste puhul, kelle metavõimed on sedavõrd arenenud, et nad hakkavad mõistma enda psüühikas toimuvat ja suudavad oma tunnetusprotsesse vähesel määral ka juba ise juhtida, peab enam tuginema lapse tegevuste analüüsile.

Sotsiaalsete oskustena käsitletakse lapse oskusi suhelda ümbritsevate inimestega, nii eakaaslaste kui täiskasvanutega, nii tuttavate kui võõrastega. Siin on olulised:

- a) soov olla kontaktis, oskus kontakti algatada ja seda hoida ning oskus väljendada enda seisukohti;
- b) oskus saada aru teiste inimeste emotsioonidest, mõista nende käitumise motiive ja aktsepteerida enda omadest erinevaid seisukohti;
- c) valmisolek ja oskus lahendada erimeelsusi;
- d) oskus käituda viisil, mis püüdleb teiste heaolu – lohutada, abistada, jagada asju jne.;
- e) oskus tegutseda koos eakaaslaste või täiskasvanutega, seada ühiseid eesmärke, kehtestada reegleid ja pidada neist kinni.

Oluline on seegi, et sotsiaalse käitumise repertuaar peab olema üsna mitmekesine, sest situatsioonid, millesse me satume, võivad väga suurel määral varieeruda ja teatud käitumine on kohane ühes olukorras, aga ei pruugi seda olla mõnes järgmises olukorras.

Enesekohaste oskustena käsitletakse lapse võimet mõista iseennast – oma tundeid ja mõtteid, ning olla oma tegevustes iseseisev. Iseseisvus seostub konkreetsete eneseteenindusoskustega aga ka lapse võimega algatada uusi tegevusi ning olla neis püsiv. Iseseisvumine seondub ka sel-

lega, kuivõrd mõistetakse ümbritsevas keskkonnas tegutsemisest tulenevaid ohtusid ja osatakse valida ohutuid tegevusi. Võime mõista iseennast on ilmselt olulisim omadus, mis eristab inimest teistest loomadest. Tegemist on üsna keeruka psüühilise kompleksiga, millesse kuuluvad näiteks:

- a) oskus saada aru oma tunnetest, väljendada neid sotsiaalselt aktsepteeritaval moel ja tulla toime negatiivsete emotsioonidega;
- b) oskus märgata nii enda füüsilisi kui psüühilisi omadusi ning neid kirjeldada;
- c) oskus näha endas positiivset, mis on aluseks enesetõhususe kujunemisele, mis omakorda seon-
dub suurema algatusvõime ja tegutsemisjulgusega;
- d) oskus mõista sotsiaalset tagasisidet oma käitumisele ja arvestada sellega.
- e) Enesekohased oskused hõlmavad ka eneseteenindust, mille saab jagada kaheks – esmased ja teisesed eneseteenindusoskused. Esmaste eneseteenindusoskustena käsitletakse neid, mis seostuvad vahetult lapse enese kehaga nagu söömine, tualeti kasutamine, riietumine, kammi-
mine ja hügieeniharjumused. Teisesed eneseteenindusoskused on seotud lapse vahetus ümb-
ruses igapäevase toimetulekuga ja hõlmavad nt oma asjade hoidmist, enese järelt koristamist, oludele vastavat riide valikut, söögi (laste puhul nt võileiva) valmistamist jmt.

Enesekohased oskused on aluseks sellele, et laps õpiks oma käitumist planeerima ja juhtima, arves-
tades seejuures sotsiaalsete normidega.

Mänguoskused on olulised just lapsepõlves, mil suur osa teadmisi ümbritseva maailma toimimise kohta omandatakse mängu kaudu, aga mäng on ka juba õpitud oskuste harjutamise kontekstiks. Mänguoskustes kajastuvad tegelikult lapse kognitiivsed ja sotsiaalsed võimed, mis loovad eeldu-
sed mängu arenguks ja mis samas kujunevad konkreetseteks oskusteks just mängimise käigus. Ka enesekohased oskused kujunevad mängusituatsioonides. Kuigi mängu liike on väga erinevaid ja eri vanuses lastelt ootame erinevaid oskusi, siis üldjoontes on mänguoskuste arenguks olulised sellised baasilised võimed nagu matkimine, loomingulisus ning sündmustes sisemise korrapära ja loogika taipamine. Konkreetsemalt saab õpetaja jälgida:

- a) kuidas lapsed kasutavad mängudes lelusid ja igapäevaesemeid;
- b) milliseid süžeesid läbi mängitakse ja mil määral kajastuvad mängudes hiljuti õpitud uued oskused;
- c) kuidas oskavad lapsed mängu alustada, kuivõrd loogiline on mängu käik ja kui püsiv laps selles tegevuses on;
- d) kuivõrd vastavad vanusele mänguliigid, milles laps osaleb;
- e) kuidas lapsed koosmängudes omavahel suhtlevad – kuidas organiseeritakse mängusituatsioone, st kuidas otsustatakse mängu valik, kuidas jagatakse rolle ja mänguasju, kuidas luuakse reeglid ja reguleeritakse neist kinnipidamist jne.

Kõik need eelpool käsitletud üldoskused on sellised, mis lapse arenedes väga olulisel määral muutuvad, mistõttu on mainitud oskuste sisu ja/või tase eri vanuses lastel erinev. Riiklik õppekava annab ette 6-7-aastaste laste oskuste eeldatava taseme, kuid varasemate vanuste kohta tuleb oodatav

oodatav tase igal lasteaial oma õppekavas ise määratlada. Üldoskuste hindamine võiks toimuda otseselt õppekava alusel ehk hinnatakse seda, mille õpetamist õppekava ette näeb ([vt lapse arengu vaatlusleht](#)). Käesoleval hetkel ei ole veel lasteaedades väga levinud see, et õppekavas kirjutatakse süstemaatiliselt lahti üldoskuste õpetamine, nagu seda tehakse õppe- ja kasvatustegevuste valdkondade osas. Tõenäoliselt on põhjuseks suhteliselt uudne üldoskuste käsitus ja eeldus, et paljud üldoskused kujunevad justkui muu tegevuse käigus. Samas on tegemist oskustega ja igasugused oskused on õppimise tulemus. Seega ka üldoskusi lapsed õpivad ning õpetajad ja lapsevanemad toetavad nende kujunemist. Soovitame lasteaia õppekavas lahti kirjutada, milliste üldoskuste omandamist eri vanuses lastel eeldatakse ja toetatakse ning hindamisel saab siis sellest juhinduda. Nii ei teki olukorda, et õpetatakse üht, aga hinnatakse midagi muud või hinnatakse midagi, mida pole õpetatud. Eriti oluline on üldoskustega seonduv erivajadustega laste puhul, kelle probleemid saavad enamasti alguse just nende, igapäevaeluks vajalike oskuste, kujunemise raskustest.

Kuna oskused muutuvad arengu käigus ja neid tuleb juurde, siis kehtib reegel, et mida väiksem laps, seda üldisem saab olla õpetaja poolt antav hinnang ja mida vanemaks laps saab, seda konkreetsem peaks hindamine olema, et kõik spetsiifilised oskused saaks kaetud. Teine aspekt, millega hindamise põhjalikkus seondub, on *lähima arengu tsooni* idee. Nimelt peaks hindamise käigus selguma mitte ainult see, mida laps juba oskab vaid ka need oskused, mis hetkel on alles kujunemisjärgus. Lähima arengu tsoonis on oskused, mida laps veel iseseisvalt sooritada ei suuda, kuid tal on huvi nende tegevuste vastu ja ta saab hakkama juhul, kui teda abistatakse. Konkreetse lapse lähima arengu tsooni teadmine aitab õpetajal otsustada, milliste oskuste arendamisega selle lapse puhul peaks tegelema, sest õpetada tasub just neid oskusi, mis hetkel on kujunemas ehk lähima arengu tsoonis. Pole ju mõtet õpetada seda, mida laps juba iseseisvalt oskab ja samas ei anna tulemust selliste oskuste õpetamine, mille puhul laps ei võta abi vastu. Seega ei saa hindamisel piirduda pelgalt olemasolevate oskuste konstateerimisega, vaid tuleb süveneda ka sellesse, milliseid oskusi laps on hetkel omandamas ja millist abi ta seejuures vajab. Lähima arengu tsooni määramine on eriti oluline erivajadustega laste puhul, sest nende õpetamisel ei saa lähtuda üldiselt kehtivast õppekavast, vaid tuleb välja selgitada, milliste oskuste-teadmiste omandamiseks konkreetne laps valmis on. Arvestada tuleks sedagi, et erivajadustega laste lähima arengu tsoon on enamasti kitsam kui eakohase arenguga lastel. Hindamise seisukohast tähendab see seda, et eeldatust nõrgemate arenguvaldkondade oskusi uurides tuleks probleemne oskus „lammutada“ väiksemateks osaoskusteks ja leida need, mis on veel kujunemata ja mille tõttu oskus kui selline omandamata. Õpetamise seisukohast tähendab kitsas lähima arengu tsoon seda, et edasi saab minna tavapärasest väiksemate sammudega.

Enamuse eakohase arenguga laste puhul saabki piirduda laste oskuste ja teadmiste hindamisega, kuid juhul, kui selle käigus ilmnevad tõsisemad kõrvalekalded ja laps vajab spetsiifilisemat lähenemist, tekib vajadus hinnata ka **keskkonda**. Keskkonna hindamine peaks andma vastuse kahele küsimusele – (a) mis roll on keskkonnal lapse probleemide ilmnemisel ehk mis on keskkonnas sellist, mis toetab probleemide teket või võimendumist ja (b) millised ressursid on keskkonnas lapse arendamiseks.

Keskkonna rolli analüüsimiseks tuleks infot koguda nii last ümbritseva füüsilise kui sotsiaalse keskkonna kohta. Unustada ei tohiks ka pedagoogilise tegevuse analüüsi, sest seegi on osa lapse

kasvukeskkonnast ja just see allub õpetaja kontrollile kõige enam. Millist infot täpsemalt koguda, sõltub eelkõige sellest, milline info antud lapse õpetamiseks-kasvatamiseks vajalik on ja see omakorda tuleneb probleemidest, mida on märgatud. Näiteks on käitumisraskuste puhul õigustatud küsida vanematelt selle kohta, kuidas nad oma last distsiplineerivad, kuid see ei pruugi olla esmaselt tarvilik juhul, kui lapsel on märgatud kõne- või nägemisprobleemi. Lihtsalt uudishimu pärast ei tohiks lapse kodu ja suhete kohta infot koguda. Seega pole vaja hinnata kõigi laste puhul kõiki ümbritseva keskkonna aspekte, vaid eelkõige neid, mis aitavad mõista lapse probleemi ja välja selgitada ressursse, mida saab rakendada lapse toetamiseks.

Keskkonnas sisalduvate ressursside analüüsimisel on õpetaja fookuses ennekõike lasteaia keskkond, aga ka lapse kodused ning muud lasteaia välised võimalused lapse arengu toetamiseks. Seega tuleb esmajoonel kaaluda, millised võimalused on rühmas laste tegevuste organiseerimiseks viisil, mis arvestaks paremini konkreetse lapse individuaalsusega – mida saab muuta õpetamise meetodites ja vahendites, kuivõrd saab eri tasemega lastest moodustada allrühmi, kuivõrd saaks kohandada rühmaruume lapse vajadustele vastavaks jne. Kindlasti tuleb mõelda, milliseid tugispetsialiste saab kaasata antud lapse arengu toetamiseks. Lisaks lasteaia keskkonnas sisalduvatele ressurssidele on vaja hinnata, millisel määral on valmis panustama lapsevanemad. Just vanemad on need, kellel lasub põhiline vastutus oma lapse käekäigu eest. Samas, enamasti ei ole vanematel spetsiifilist ettevalmistust selle kohta, kuidas toetada teatud konkreetsete oskuste kujunemist juhul, kui lapse areng ei ole ootuspärane. Selles saavad lasteaia pedagoogid omapoolset nõu ja abi pakkuda ning hindamise käigus tuleks selgitada, millist abi täpsemalt vanemad vajaksid ja millised ressursid neil endil olemas on.

MEETODID ehk KUIDAS INFOT KOGUDA

Lapse arengu kohta info kogumiseks kasutatakse erinevaid meetodeid – vaatlust, küsitlust, mitteformaalseid hindamisprotseduure ja testimist. Esimese tasandi hindamise käigus ehk lasteaias kasutatakse enamasti vaatlust, küsitlust ja mitteformaalseid hindamisprotseduure ning suures osas teostab seda hindamist lasteaia õpetaja. Testimine on seotud pigem teise tasandi ehk väljaspool lasteaeda (nt õppenõustamiskeskustes või meditsiinisüsteemis) toimuva hindamisega.

Vaatlus tähendab lapse jälgimist mingi perioodi jooksul. See meetod võimaldab registreerida erinevaid käitumisi, nende esinemissagedust ja kestust. Eriti kasulik on vaatlus kogumaks infot lapse ja konkreetse keskkonna interaktsiooni kohta – millised muutused sotsiaalses või füüsilises keskkonnas tingivad, säilitavad või võimendavad teatud (probleemseid) käitumisi ning millised muutused neid leevendavad. Samuti saab õpetaja jälgida muutusi lapse käitumises päeva jooksul, mis võib anda infot nt väsimisest ja selle mõjust lapse käitumisele. Vaatluse kui meetodi puhul eristatakse mitmeid variante sõltuvalt vaatluse kestusest ja sellest, kas vaatleja ise tegevustes osaleb või mitte. Kuid mistahes vaatluse juures on ennekõike oluline see, et vaatleja oskaks märgata olulist ehk küsimus sellest, mida õigupoolest vaadelda. Asudes vaatlema peab hindajal olema idee või fookus, mida ta jälgib ning põhjendus, miks ta just seda jälgib. Vaatluse fookus võib olla kas laiem või kitsam ja selle valiku aluseks on reeglina tähelepanekud lapse senisest käitumisest, mida tahetakse täpsustada. Nt kelle juuresolekul laps muutub agressiivseks või millistel tingimustel laps end

iseseisvalt riidesse paneb. Muidugi tasub alati hoida silmad lahti märkamaks midagi, mida ei osatud vaatlust kavandades ette näha. Mis puudutab vaatluse kestust, siis põhimõtteliselt võib seda käsitleda kui katkematut protsessi, mis saadab igapäevast lastega tegelemist. Kui meil on lapse oskuste või käitumise kohta küsimusi, siis ei pea neile vastuste leidmiseks tingimata planeerima vaatlust esmaspäeval kella üheksast poole kümneni vaid mõistlik on olla pidevalt valmis püüdma neid hetki, mis võivad pakkuda infot neile küsimustele vastamiseks. Pikemaajalised vaatlused on kasulikud just seetõttu, et uuritav käitumine võib ilmuda väga ootamatult ja sel põhjusel ei pruugi me saada vajalikku infot lühiajaliste vaatluste käigus, mil antud käitumist ei pruugi üldse esineda.

Sobivus laste hindamiseks. Vaatlus on väga sobilik meetod väikeste laste arengu hindamiseks mitmel põhjusel. Esiteks, väikeste laste mõtlemine avaldub otseselt käitumises ja kui meid huvitab laste mõtlemine, siis saab selle kohta infot just läbi käitumise, mis on vaadeldav (mõtlemist otse vaadelda pole võimalik). Sama kehtib ka laste oskuste kohta, mis samuti avalduvad käitumises, kuid seda vaid siis, kui keskkond pakub piisavalt võimalusi oma oskuste katsetamiseks. Teiseks, väikesed lapsed on üsna aktiivsed käitujad ja seega on palju materjali, mida vaadelda ning palju infot, mida tõlgendada. See on selge erinevus võrreldes täiskasvanutega, kes võivad tundide kaupa istuda isegi samas poosis, mis vaatlejale annab väga vähe infot. Muidugi sõltub laste käitumuslik aktiivsus ka isikuomadustest ja nii pakuvad ekstravertsemad ja sotsiaalsemad lapsed rohkem materjali vaatlemiseks, kuid oskuslik vaatleja leiab vajaliku info ka introvertsemate ja madalama sotsiaalsusega laste käitumisest. Kolmandaks, vaatlus pakub kõige vahetumat infot lapse käitumuslike iseärasuste välja selgitamiseks.

Küsitlus tähendab uuritavale küsimuste esitamist. Sellel meetodil on 3 varianti – üks võimalus on esitada uuritavale eelnevalt kindlaks määratud küsimusi ([struktureeritud intervjuu](#)) ning sellele vastupidine on vaba vestlus uuritavaga, milles küsimused tulenevad eelnevatest vastustest (struktureerimata intervjuu). On ka vahepealne variant, mille puhul on osad küsimused kindlad ja teised kujunevad vestluse käigus (poolstruktureeritud intervjuu). Kindlate küsimustega intervjuu võib olla ka kirjalikus vormis, misjuhul räägime ankeedist ehk küsimustikust. Küsitlusmeetodi kasutamisel peab kindlasti arvestama kahe asjaga. Esiteks sellega, et küsitluse teel saadav info peegeldab vastaja nägemusi või arvamusi, mitte ilmtingimata objektiivset tegelikkust. Seega, kui tahame teada, mis tegelikult toimub või kuidas tegelikult asjad on, siis küsitlus ei ole selleks kõige sobilikum meetod. Teisalt tuleb arvestada sellega, et küsitleda saab isikuid, kelle kõne ja vaimse arengu tase seda võimaldab. Hindaja peab olema kindel, et uuritav mõistab küsimusi võimalikult õigesti ning suudab ka formuleerida vastused, mida omakorda küsija mõistaks. Me teame igapäeva suhtlusest, kui lihtne on kaasvestlejat valesti mõista või üksteisest mööda rääkida ja sama lihtsalt võib nii juhtuda ka hindamise käigus küsitlusmeetodit kasutades. Ning lõpuks veel üks oluline mõte – vastused sõltuvad küsimustest. Küsimus tuleb esitada selliselt, et see suunaks vastajat andma just vajalikku infot. Nt kui hindaja tahab teada, millal täpselt laps hakkas ütlema esimesi sõnu, ei ole soovitatav küsida „Kuidas lapse kõne on arenenud?“. Kui ootame konkreetset infot, siis tuleb esitada ka piisavalt konkreetseid küsimused. Samas peab arvestama sellegi võimalusega, et küsides on võimalik vastajat kallutada vastama oodatud suunas. Seda tuleks uurimise objektiivsuse huvides kindlasti vältida.

Sobivus laste hindamiseks. Väikeste laste uurimisel on küsitlusmeetodi kasutamine suhteliselt piiratud just seetõttu, et nende võime osaleda verbaalses kommunikatsioonis on veel üsna vähene. Lisaks lapse poolsetele kõne mõistmise ja kõne loome piirangutele peab küsitaja arvestama sedagi, et laste kogemused ja teadmised maailma kohta ei ole täiskasvanuga võrdväärsed, mistõttu tuleb väga hoolikalt kaaluda, kuidas formuleerida küsimused selliselt, et need haakuks lapse kogemusega. Mainitud piirangud muutuvad eriti olulisteks kõne või vaimse arengu mahajäämusega laste küsitlemisel, aga ka meelepuuete ja autismiga laste uurimisel. Samas sobib küsitlus hästi info kogumiseks lapsevanematelt ning teistelt spetsialistidelt. Lapsevanemad omavad infot selle kohta, kuidas on laps arenenud enne lasteaeda tulekut ja kuidas laps käitub väljaspool lasteaeda. Samas, vanemate küsitlemisel tuleb arvestada, et nad võivad mitte olla kursis teatud terminitega, mida pedagoogid spetsialistidena igapäevaselt kasutavad. Terminite tähendus võib probleemiks olla ka teiste spetsialistidega suheldes, sest erinevate alade esindajad võivad üht ja sama sõna kasutada üpris erinevas tähenduses. Seega tuleb küsitlusmeetodi puhul olla eriliselt teadlik sõnadest, mida kasutame. Selle meetodi puhul tuleks lasteaia tasemel läbi mõelda kirjalikus ja suulises vormis info kogumise vahet. Kirjaliku küsimustiku abil on hea koguda üldisemat laadi infot nt siis, kui laps tuleb [lasteaeda](#). Suuline intervjuu võimaldab isiklikumat lähenemist ning seetõttu soovitatakse lapsevanemate küsitlemisel kasutada valdavalt seda varianti.

Testimine kujutab endast teatud ülesande või ülesannete kasutamist psüühiliste või käitumuslike nähtuste uurimiseks, kusjuures kasutatavad ülesanded on välja töötatud teooriapõhiselt, nende sobivus antud nähtuste uurimiseks on kontrollitud ning reeglina võimaldavad testitulemused võrrelda konkreetse lapse sooritust teiste samas vanuses laste sooritusega. Seega ei saa testiks nimetada sugugi mitte igat ülesannet, mille me lapsele esitame. Test koosneb kindlastest ülesannetest ja sellega kaasnevad juhised, kuidas täpselt ülesandeid lapsele esitatakse ning kuidas tulemusi protokollitakse. Samuti on reglementeeritud see, kuidas tulemusi tõlgendada ja mida neist järeldada. Oluline, et test oleks välja töötatud või kohandatud antud kultuurikontekstis kasutamiseks. Taoliste testide koostamine (samuti ka kohandamine) on väga ressursimahukas ja see on üks põhjusi, miks Eestis on kõigile testiteooria nõuetele vastavaid teste väga vähe. Ja kuigi üksikud taolised testid on meil olemas, eeldab nende kasutamine spetsiaalset väljaõpet ning luba konkreetset testi läbi viia ja tulemusi tõlgendada. Lasteaia õpetajate tasemeõpe ei sisalda enamasti testimise pädevusi, mistõttu õpetajad seda hindamise meetodit reeglina ei kasuta.

Sobivus laste hindamiseks. Kuna lastele mõeldud testülesanded on välja töötatud arvestades konkreetset vanust ja mitmete testide puhul ka konkreetset erivajadust, siis võib nende sobivuses laste hindamiseks üsna kindel olla. Samuti võib testide puhul olla (suhteliselt) kindel järelduste tegemisel, sest siin on ees teooriale tuginevad juhised, milliseid järeldusi teha saab. Siiski, kuna psühholoogia kui teaduse hetkeseisu arvestades pole olemas kõigi poolt aktsepteeritud arenguteooriat, siis tuleks mistahes testi kasutades või selle tulemuste põhjal lapse edasist arendamist puudutavaid otsuseid tehes säilitada kriitikameel. Üks aspekt, mille poolest testid on kasulikud laste arengu hindamisel on see, et paljud neist on välja töötatud hindamaks laste võimeid. Võimed on justkui vundament, millele ehitub teadmiste-oskuste areng, aga kui teadmisi ja oskusi saab lapse tegevustes otseselt jälgida, siis võimeid otseselt jälgida ei saa. Seega vundament, millele tuginedes tuleks arendada uusi teadmisi ja oskusi, on peidus ning õpetajal ei ole väga lihtne otsustada,

milline see vundament on ja milliseid teadmisi-oskusi selle peale võiks üritada ehitada. Sisuliselt annab võimete teadmine kätte lapse lähima arengu tsooni ja just lähima arengu tsoonis olevate oskuste-teadmiste õpetamine on kõige tulemuslikum. Koolieelses eas laste võimete testimisega tegelevad meil põhiliselt õppenõustamiskeskuste ja kliinikute spetsialistid (II tasandi nõustamine). Kuna lapse võimete teadmine oleks õpetajale väga kasulik, siis võiks lapsevanema vahendusel paluda kirjalikku kokkuvõtet testitulemustest. Kasutatakse ka sellist praktikat, et lapsevanema nõusolekul käib rühmaõpetaja lapsega uuringutel kaasas ja saab testitulemuste kohta ülevaate koos spetsialisti soovitustega otseallikast.

Mitteformaalsed hindamisprotseduurid kujutavad endast mitmesuguseid info kogumise viise, milles on kõigi kolme eelpool käsitletud hindamismeetodi elemente, kuid mis päriselt ühekski neist ei liigitu. Näiteks saab lapse oskuste, teadmiste, suhtumiste jmt kohta infot analüüsides lapse loomingu – joonistusi ja muid loovtöid, jutukesi jne. Kuna aga taolise analüüsi jaoks ei ole enamasti selgeid juhiseid ja kogu protsess sõltub konkreetse hindaja nägemusest, mida ja kuidas tõlgendada, siis tuleb järeldustesse suhtuda kriitiliselt ning kaasata analüüsi teisigi spetsialiste.

Ühe variandina mitteformaalsetest hindamisprotseduuridest käsitletakse kriteeriumipõhised ülesanded. Kriteeriumiks võib olla nt lasteaia õppekavas ette nähtud oskuste tase ning lasteaia töötatakse ka välja vastavad ülesanded, mis seda taset aitavad mõõta. Sellise hindamise puhul ei võrrelda lapse tulemusi mitte teiste samavanuste laste tulemustega, vaid mingite kriteeriumitega, mis küll peegeldavad antud vanuses laste oodatavaid tulemusi, kuid samas sõltuvad otseselt õpetamisest ja võivad seetõttu eri lasteaedades käivatel lastel olla erinevad.

Kolmas mitteformaalne hindamisprotseduur on tegevuse analüüs (ingl.k. *task analysis*). Sellest on kasu ennekõike siis, kui laps on raskustes mingi konkreetse tegevuse omandamisega ning on tarvis kindlaks teha, miks tal see ei õnnestu ja mida konkreetsemalt oleks tarvis õpetada. Nagu teada, koosneb iga tegevus alaetappidest või osatoimingutest ning selleks, et laps saaks nt iseseisvalt lusikaga toidu suhu panna, peab ta omandama eraldi iga üksiku osatoimingu, mille vajalikkust vilunud sööja enamasti ei teadvusta. Nii tuleb lapsel omandada oskus lusikat õigesti käes hoida, sirutada see toidu kogumiseks õigesse kohta, liigutada seda nii, et toit jääb lusika peale, viia toiduga täidetud lusikas tasakaalu, tuua see suu juurde, õigel hetkel teha suu lahti ja toimetada lusikas suhu. Selline lihtsa tegevuse tükeldamine võib tunduda üsna kunstlik, kuid osutub vajalikuks juhul, kui laps on iseseisvalt sööma õppimisega raskustes. Ja kindlasti on tegevuse analüüsist kasu keerulisemate vaimsete oskuste (nt lugemine või arvutamine) hindamisel ja õpetamisel, kuid vaimsete tegevuste puhul ei ole osatoimingute eristamine sama lihtne kui füüsiliste puhul ning eeldab teoreetilisi teadmisi nende oskuste kujunemise kohta. Sisuliselt on sellise hindamisprotseduuri näol tegemist otseselt lähima arengu tsoonis olevate (osa)oskuste välja selgitamisega.

Sobivus laste hindamiseks. Kuna mitteformaalsed hindamismeetodid on oma olemuselt sellised, mis allikmaterjalina kasutavad lapse igapäevaseid tegevusi, siis sobivad nad väikeste laste hindamiseks päris hästi. Siiski tuleb arvesta, et seda tüüpi hindamine eeldab õpetajalt tulemuste tõlgendamisel enamasti üsna häid teadmisi hinnatavatest oskustest ja sellest, millest nende kujunemine sõltub.

Kokkuvõtteks:

- 1) Kõigi meetodite puhul on oluline, et hindaja tunneks meetodit ja uuritavat nähtust. Hindamise tulemus ja sealt edasi ka lapse edasine õpetamine sõltub otseselt sellest, mida hindaja teab lapse arengust ning kui hästi ta oskab kasutada konkreetseid hindamise meetodeid. Sisuliselt eeldab see laialdasi teadmisi lapse psühholoogiast ja käitumisest ning korralikku väljaõpet erinevate hindamismeetodite kasutamiseks. Hindamist tuleks läbi viia väga hoolikalt ning järel-duste tegemisel peab olema ettevaatlik.
- 2) Selleks, et vaatluse ja küsitluse käigus saadud infot hiljem põhjalikumalt analüüsida, võib kaaluda nende salvestamist.
- 3) Hindamine ei tähenda kindlasti mitte ainult ühe testi või ülesande läbiviimist vaid mitmekülgset lapse arengutaseme analüüsi, kus võetakse vaatluse alla kõik arengu valdkonnad ja kasutatakse selleks erinevaid meetodeid. Samas ei tohi erinevate meetodite kasutamine omaette eesmärgiks saada ja nende valik peab olema põhjendatud. Siin tuleb kindlasti arvestada sellega, mida täpsemalt hinnatakse ja kuivõrd valitud meetod selleks sobib ning kuivõrd hindaja seda meetodit valdab. Mõistlik on lasteaiasiseselt kokku leppida mõned ühised hindamismeetodid, millele lisaks võib iga õpetaja oma väljaõppest lähtuvalt kasutada veel mõningaid võtteid ja vahendeid.
- 4) Lasteaiaõpetajad on võrreldes teiste spetsialistidega väga heas positsioonis laste hindamiseks, kuivõrd nad näevad lapsi erinevates olukordades pikkade perioodide lõikes. See on suur eelis just seetõttu, et väikesed lapsed (eriti erivajadustega lapsed) ei ole väga alati võõra inimesega võõras keskkonnas suhtlema ja tegutsema. Sellises olukorras on sageli teised spetsialistid nt arstid ja psühholoogid, kellel on küll teadmised ja vahendid uurimaks mõnd spetsiifilist arengu aspekti, kuid kes on lapsele võõrad ning kellel tuleb seda teha lapse jaoks võõras ja ehk isegi hirmutavas keskkonnas.

HINDAJAD ehk KES INFOT KOGUVAD JA ANALÜÜSIVAD

Lapse arengu pideva hindamise vastutus on eelkõige rühmaõpetajal, kuid see on ka tegevus, mida tuleks käsitleda meeskonnatööna. Nimelt peaksid lapse oskuste ja neis toimuvate edasiminekute kohta infot koguma kõik lasteaia spetsialistid, kes konkreetse lapsega tegelevad. Lisaks on siin oluline märksõna koostöö lapsevanemaga. Tabelis 3 on välja toodud koolieelse lasteasutuse õpetaja, eripedagoogi, logopeedi ja kliinilise lapsepsühholoogi pädevuste erinevused kehtivate kutsestandardite alusel.

Tabel 3. Kutsealade sarnasused ja erinevused

Tegevused	Koolieelse lasteasutuse õpetaja (Õpetaja kutsestandard, 2010)	Tugispetsialistid		
		Logopeed (Logopeedi kutsestandard, 2012)	Eripedagoog (Õpetaja kutsestandard, 2010)	Kliiniline lapsepsühholoog (Kliinilise psühholoogi kutsestandard, 2011)
Märkamine ja hindamine	Oskab varakult märgata lapse erivajadusi.	Oskab hinnata lapse kommunikatsioonivõimet ja teha kindlaks võimalikud häired, kaasates vajadusel teisi spetsialiste.	Suudab uurida lapse arengut ja hinnata oskuste eale vastavust.	Valdab lapsele kohaseid hindamismeetodeid, suudab kindlaks määrata psüühikahäireid.
Õpetamise/teraapia kavandamine	Oskab luua lapsest lähtuva, arendava, mängulise ja turvalise keskkonna.	Oskab valida lapsele sobivat teraapiameetodit ja -vormi, koostab teraapiaplaani, osaleb individuaalse arenduskava koostamisel ja rakendamisel. Oskab kujundada lapsele sobivat arengukeskkonda.	Oskab hindamistulemuste alusel koostada individuaalset arenduskava ja üles ehitada lapsest lähtuvat õppeprotsessi.	Oskab soovitada lapse arengutasele sobivat arengu- ja õpikeskkonda.
Nõustamine	Oskab nõustada lapsevanemaid arengu- ja kasvatusalastes küsimustes. Teavitab vajadusel lapsevanemaid spetsialistidega konsulteerimise võimalustest.	Oskab nõustada õpetajaid, lapsevanemaid ja teisi spetsialiste kommunikatsioonihäire olemuse, sobiva arengukeskkonna ja logopeedilise abi võimaluste kohta.	Oskab nõustada õpetajaid ja lapsevanemaid lapse erivajadustest lähtuvalt.	Valdab toetava psühhoterapia meetodeid ja oskab nõustada lapsevanemaid.
Õpetamine/teraapia	Suudab juhendada mängulist õppimist ja kujundada esimesid suhtlemis-, õpi- ja koostööoskusi.	Oskab taastada, arendada ja kompenseerida lapse kommunikatsioonivõimet logopeedilise õpetuse ja/või ravi käigus.	Valdab erivajadustega laste õpetamise metoodikat, oskab valida ja koostada lapse arengutasele vastavaid õppematerjale.	Valdab lapsele kohaseid sekkumismeetodeid.

Kutsestandardite võrdlemisel hakkab silma, et lasteaia õpetaja puhul tuuakse välja ainult oskus varakult lapse erivajadusi märgata. Samas selleks, et leida üles eakaaslastest erinevad lapsed, on vaja õpetajal kõikide laste arengut jälgida. Samuti on näha, et eripedagoogi ja logopeedi töö on suhteliselt sarnased, aga eripedagoog peaks olema suuteline hõlmama kõiki erivajadusi, logopeed justkui keskendub ainult kõnepuetele. Eripedagooge ja eriti kliinilisi lapsepsühholooge töötab lasteaedades väga vähe, kuid asutuse pidaja võib vajaduse ja võimaluse korral vastava spetsialisti tööle võtta. Kõikides lasteaedades puutuvad ühe rühma laste arengu hindamisega kokku kindlasti mõlemad rühmaõpetajad, liikumise- ja muusikaõpetaja ning vajaduse korral tugispetsialistid.

Ühine on kõikide esile toodud spetsialistide kutsestandardites, aga ka riiklikus õppekavas välja toodud nõue teha omavahel koostööd. Meeskonnatöö on vajalik kõikide laste, sh erivajadustega laste, arengu hindamiseks ja toetamiseks; vastava töökorralduse peab seadma sisse direktor. Konkreetse rühma meeskonna ülesanne on tagada laste arenguks soodsad tingimused, meeskonna moodustavad: rühma õpetajad, õpetaja abi, liikumise- ja muusikaõpetaja, lapsevanemad, vajadusel tugispetsialistid. Erivajadustega lapse puhul moodustub meeskond neist lasteaia töötajatest, kes just selle lapsega tegelevad (näiteks lisaks logopeed, eripedagoog, tervishoiutöötaja vmt.), ja lapsevanematest. Meeskonnatöö efektiivsusele aitab kaasa koordineerija(te) määramine. Sobivaks isikuks, kes erivajadustega lapse meeskonna tööd koordineerib, on eripedagoogilise haridusega või vastava täiendkoolituse läbinud pedagoog. Näiteks lasteaias Klaabu on koordinaatoriks määratud logopeed, lasteaias Pääsupesa koordineerib sõime-, aia-, liit- ja sobitusrühmas meeskonnatööd logopeed ning erirühmas eripedagoog.

PROTSESS ehk MIDA JA MILLISES JÄRJES KORRAS TEHA

Lasteaias on laste arengu hindamine plaanipärane ja pidev protsess. Sellest saab rääkida kahes astmes. Esimene aste puudutab kõiki lapsi ja teine neid, kelle arengus on märgatud kõrvalekaldeid. Vastavalt koolieelse lasteasutuse riiklikule õppekavale jälgitakse ja hinnatakse lasteaias kõigi laste arengut, selleks kavandatakse ja viiakse läbi hindamistegevused, millele järgneb kogutud info analüüs. Kui selle protsessi käigus märgatakse mõne lapse arengus kõrvalekaldeid, siis on tarvis tuvastada, milles need kõrvalekalded seisnevad ja me räägime hindamise teisest astmest ehk erivajaduste hindamisest. Viimane kujutab endast täpsemat ja suunatumat hindamist, mis peaks andma ammendava ülevaate, millistes arenguvaldkondades esineb mahajäämust, milliseid oskusi see puudutab ja kui tõsine see on, aga ka sellest, millised valdkonnad on suhteliselt paremini arenenud. Andekate laste puhul on vaja jõuda arusaamani, millised valdkonnad ja kui palju on eakaaslaste tasemest eespool. Seega hinnatakse lasteaias pidevalt kõigi laste arengut ja kõrvalekallete märkamisel rakendatakse koheselt suunatumat hindamist. Kummagi hindamise sarnasusi ja erinevusi kajastab tabel 4, milles on välja toodud hindamisprotsessi tegevused ja nende järjekord.

Tabel 4. Hindamise protsess

JRK NR	TEGEVUS	KÕIK LAPSED	ERIVAJADUSTEGA LAPSED
		Laste arengutaseme jälgimine ja hindamine	Erivajaduste hindamine koostöös tugispetsialistidega
1.	Taustainfo kogumine	<p>Selles etapis koondatakse info, mis lapse kohta üldiselt teada on.</p> <p>Õpetajal on kasulik esimeste kontaktide käigus lapsevanemalt küsida, millist õpetust laps on saanud enne lasteaeda tulekut – kas on käinud mõnes teises lasteaias või on olnud kodus. See annab infot, millist oskuste-teadmiste taset enam-vähem võiks lapselt oodata. Esmase info kogumise variandina kasutatakse sageli küsimustikku, mille täidavad kõigi laste vanemad, kui lapsed lasteaias hakkavad käima.</p>	
2.	Hindamis-tegevuste kavandamine	<p>Otsustatakse, mida ja kuidas hinnata ning valmistatakse ette uuringu kava. Viimast on mugav teha tabeli vormis, kuhu hindamise käigus protokollitakse lapse sooritus, hindaja poolsed kommentaarid ja kokkuvõtted ning järeldused.</p> <p>Lasteaia õppekavas on kokku lepitud, millal ja milliste hindamistegevuste läbi täpsustatakse iga lapse tugevad ja (suhteliselt) nõrgemad küljed. Samuti on lasteaias kokku lepitud uuringu kava vorm, mida nimetatakse nt vaatlus-leheks või vaatlusplaaniks, millesse õpetajad saavad töö käigus laste oskuste-teadmiste kujunemise kohta märkmeid teha. Lisaks õpetajate tööle reguleerib lasteaia õppekava ka tugispetsialistide (nt logopeedi) rolli laste arengu hindamisel.</p>	

JRK NR	TEGEVUS	KÕIK LAPSED	ERIVAJADUSTEGA LAPSED
		Laste arengutaseme jälgimine ja hindamine	Erivajaduste hindamine koostöös tugispetsialistidega
3.	Hindamis-tegevuste läbiviimine	<p>Selles etapis toimub reaalselt info kogumine eelnevalt välja töötatud kava alusel ja saadud info protokollimine.</p>	
		<p>Laste kohta on kasulik teha märkmeid iganädalaselt (pidev hindamine). Kevadeti tehakse kogutud infost kokkuvõtted ning viiakse läbi ka põhjalikum hindamine selleks, et otsustada, kas aastaks seatud arengueesmärgid said täidetud. Kooli minevate lastega viiakse täpsem hindamine läbi ka viimase aasta sügisel, et selgitada välja koolivalmiduse kujunemise kitsaskohad.</p>	<p>Kui pideva hindamise käigus on märgatud probleeme, viiakse kohe läbi põhjalikum hindamine. Sõltuvalt sellest, mitut valdkonda, kui põhjalikult ja kui paljusid spetsialiste kaasates täpsemalt uuritakse, võib selle etapi pikkus erinevate laste puhul oluliselt varieeruda. Lapsega, kellel on erivajadus juba määratletud, on mõistlik igal sügisel õppetegevuse planeerimiseks täpsustada laste oskuste-teadmiste taset, mis võrreldes kevadega võib olla oluliselt muutunud.</p>
4.	Saadud info analüüs ja tõlgendamine	<p>See etapp toimub suuresti paralleelselt eelnevaga ja siin püütakse kogutud infot analüüsida selliselt, et tuleks välja lapse oskuste tase ja lähima arengu tsoon</p>	
		<p>Kuna iga laps areneb veidi isemoodi, on kõigi laste oskuste-teadmiste kujundamisel vaja omada arusaama, mis tasemel see hetkel on. Kogutud info analüüsil ja tõlgendamisel peaksid osalema kõik vastava rühma õpetajad, et lapse kohta tekkiv pilt oleks kõigil temaga igapäevaselt töötavatel pedagoogidel ühesugune. See võimaldab seada ka ühiseid sihte lapse arendamiseks.</p>	<p>Erivajadustega lapse puhul tuleb jõuda arusaamani,</p> <ul style="list-style-type: none"> * millised on põhilised arendamist vajavad valdkonnad ja milliste oskuste kujunemist neis tuleb spetsiifiliselt toetada, * millised arenguvaldkonnad on suhteliselt paremal tasemel, * millist abi õpetamisel rakendada. <p>Lisaks võiks keskenduda selliste käitumis-iseärasuste analüüsile, mis võimaldaks täpsustada lapse erivajaduse tüüpi – kas tegemist võib olla nt. meelepuudega, intellekti arengu häirega või leitakse hoopis autismile viitavaid jooni.</p>
5.	Õppe- ja kasvatus-tegevuste kavandamine	<p>Kui on teada, mille arendamisega tuleb spetsiifilisemalt tegelda, mõeldakse läbi, mil viisil oleks seda kõige parem teha. Mida ja kuidas muuta füüsilises keskkonnas, kasutatavates vahendites ning õpetaja tegevuses?</p>	
		<p>Ka selles etapis on oluline rühma pedagoogide ühine arusaam sellest, mida ja kuidas teha, et kõigi laste individuaalsus saaks õppe- ja kasvatus-tegevusi planeerides arvesse võetud. Erinevaid võimalusi rühmatöös laste individuaalsuse arvestamiseks käsitletakse ka käesolevas juhendis.</p>	<p>Erivajadustega lapse puhul tuleb lisaks kaaluda, kas ja milliste tugispetsialistide abi ta vajab ja kuidas seda kindlustada. Just erivajadustega lapse puhul on äärmiselt oluline kõigi spetsialistide ühine arusaam lapse probleemi olemusest ja sellest, kuidas tema arengut toetada.</p>

JRK NR	TEGEVUS	KÕIK LAPSED	ERIVAJADUSTEGA LAPSED
		Laste arengutaseme jälgimine ja hindamine	Erivajaduste hindamine koostöös tugispetsialistidega
			Olukord, kus iga spetsialist küll teeb midagi mõne konkreetse valdkonna arendamiseks, aga kus need tegevused omavahel ei haaku ja mida rühmaõpetajate igapäevane töö ei toeta, võib lapse jaoks kujuneda päris pingutavaks, aga kasu sellest on minimaalne. Hoopis enam kasu on sellest, kui erinevaid tegevusi kavandatakse vähem, kuid nad kõik on suunatud kindlate oskuste kujundamisele ja toetavad üksteist.
6.	Vanemate nõustamine	Vanemate nõustamine toimub enamasti arenguvestluste käigus, mil lapsevanemaga jagatakse hindamise tulemusi, selgitatakse omapoolseid plaane lapse edasiseks arendamiseks ja seda, mida lapsevanemad saaksid kodus oma lapse toetamiseks teha. Täpsemalt vt käesolevas juhendis ptk 2.1.	
		Arenguvestlusi on soovitatav läbi viia kevadel, mil tehakse kokkuvõtte aasta jooksul saavutatust ja seatakse sihid järgmiseks aastaks.	Vanemaid teavitatakse hindamisel leitud erisustest ning selgitatakse, mida need lapse arengu ja õpetamise seisukohast tähendavad. Samuti suunatakse lapsevanemaid, kuidas leida lisainfot lapsel esinevate probleemide kohta. Kui peetakse vajalikuks konsultatsioone spetsialistidega väljaspool lasteaeda, siis arutatakse koos, kuidas seda korraldada.
7.	Kavandatu elluviimine	Õpetajate, tugispetsialistide ja lapsevanemate koostöös kavandatud tegevused lapse arenguliste iseärasuste arvestamiseks viiakse ellu. Rangelt võttes ei ole see enam hindamisprotsessi osa, vaid igapäevane õppe-kasvatustegevus, mis arvestab juba lapse arengu erisusi (olgu need siis väikesed või suured).	
			Väga oluline on tugispetsialistide juures õpitavate oskuste igapäevane harjutamine ja kinnistamine rühmaõpetajate juhendamisel. See eeldab muidugi tugispetsialistide ja rühmaõpetajate tihedat koostööd. Paralleelselt pedagoogilise sekkumisega teostatakse ka progressi hindamist eesmärgiga jälgida, kas lapse edasijõudmine on ootuspärane ja kas valitud sekkumismeetodid end õigustavad või peab neis midagi muutma.

Eriti oluline:

- 1) Ideaalis peaks hindamine olema algusest lõpuni meeskonnatöö, milles osalevad kõik lapsega tegelevad pedagoogid ja millesse vajadusel kaasatakse ka teised lasteaia spetsialistid.
- 2) Rõhutamist väärib hindamise protsessis järjekorras neljas tegevus – saadud info analüüs ja tõlgendamine. Sellel on võtmeroll lapse individuaalsuse tegelikul arvestamisel. Kuigi nii hindamise kavandamine kui läbi viimine on vaeva ja aega nõudvad tegevused, ei taga nad siiski lapse individuaalsusest lähtuvat õpetamist, kui saadud infot analüüsitakse pinnapealselt. Keskenduda tuleks nii üksikute oskuste ja käitumiste analüüsile kui ka sellele, kuidas erinevate valdkondade oskused üksteist mõjutavad. Samuti püütakse lapse kohta saadud infot seostada keskkonna infoga mõistmaks, milline mõju võib keskkonna teatud aspektidel olla lapse käitumisele või tema õpivõimele.
- 3) Tabeli parempoolses veerus käsitletud erivajaduste hindamine ei tähenda diagnoosi panekut. Pedagoogidel puudub selleks pädevus ja diagnoos ei ole esmavajalik igapäevase õppe- ja kasvatustegevuse planeerimiseks. Diagnoosi saab panna meditsiinispetsialist või logopeed, viimasel juhul on tegemist kõnediagnoosiga. Õpetajate põhipädevuse – pedagoogilise sekkumise – aluseks on eelkõige lapse oskuste hetketase ja lähima arengu tsoon, mis hindamise käigus tuvastatakse ning diagnoosi teadmine on õpetaja jaoks kasulik lisainformatsioon. See annab küll õpetajale kindlust õppe- ja kasvatuse meetodite valimisel, kuid juhul, kui lapsel ei ole diagnoosi või kui õpetaja pole sellest teadlik, siis õpetada tuleb seda last ikkagi tema individuaalsusest lähtudes ja see tuleb pedagoogidel endil välja selgitada.
- 4) Eraldi tuleks läbi mõelda lapse kohta kogutud materjalide säilitamine. Siin lähtutakse andmekaitse seadusest ja põhimõttest, et tundlikule infole pääseksid ligi vaid lapsega töötavad spetsialistid. Kui laps lahkub lasteaiast, tuleb vastavad materjalid hävitada.

VÄLJUND ehk TULEMUSTE ESITAMINE

Hindamise tulemusi ja tehtud järeldusi jagatakse arenguvestlusel lapse vanematega, enamasti toimub see suulises vormis. Kirjalikku kokkuvõtet lapse oskustest-teadmistest on tarvis juhul, kui laps läheb lasteaiavälisele uuringule (näiteks lapsepsühholoogi, -psühhiaatri vastuvõtule), sügisel kooli (vt. koolivalmiduskaart) või nõustamiskomisjoni. Viimasel juhul tuleb haridus- ja teadusministri määruste („Nõustamiskomisjonile taotluse esitamise tingimused ja kord“ ja „Koolikohustuse täitmise edasilükkamise tingimused ja kord“) järgi lasteasutuse poolt nõustamiskomisjonile esitada vastavalt kas lapse individuaalse arengu jälgimise kaart või lapse iseloomustus. Seadusandja pole sätestanud kummagi dokumendi sisu ega vormi, kuid oma olemuselt on nende puhul tegemist lapse arengutaseme kirjeldusega. Kuna etteantud vormi ei ole, võib lasteaed välja töötada endale sobiva vormi laste arengu tulemuste [kirjeldamiseks](#). Info, mida need dokumendid peaks kajastama, et spetsialistid saaksid esmase ülevaate lapsest ja tema probleemist, on laias laastus järgmine:

- (a) üldandmed – lapse nimi, sünniaeg ning vanus aastates ja kuudes, lasteaia või rühma tüüp, kus laps käib ning lühiülevaade senisest arengust lasteaias;
- (b) oskuste ja teadmiste tase erinevates arengu valdkondades. Põhirõhk võiks olla üldoskuste kirjeldusel, samuti tuleks kirjeldada põhjalikumalt lapse kõne arengutaset, mille osas on pädevaim

lasteaia logopeed. Probleemsete valdkondade osas tuleks kindlasti lisada konkreetseid näiteid lapse kõnest, tegevusest ja/või sotsiaalsest käitumisest.

- (c) kokkuvõte – lapse arengu tugevad ja nõrgemad valdkonnad, abi vajadus ja olemus, seni rakendatud tugiteenused ja nende mõju.

Ükskõik, kas hindamise kokkuvõte edastatakse suuliselt või kirjalikult, mõlemal juhul on oluline, et info oleks kuulajale või lugejale mõistetav. Seetõttu on äärmiselt tähtis kõigi spetsialistide eneseväljendusoskus, seda nii info struktureerimise kui oma mõtete sõnastamise osas. Ka eelpool käsitletud kutsestandardites (vt. Tabel 3) tuuakse välja eesti keele valdamise nõue kõrgtasemel. Lapse arengu hindamise tulemused tuleb esitada selgelt, argumenteeritult, korrektselt ja adressaadiga arvestades.

1. 2. LAPSE ARENGU HINDAMISE DOKUMENTEERIMISE VORMID

Lapse arengu hindamise dokumenteerimiseks on erinevaid viise. Et lapse arengu hindamine, lapsevanemate nõustamine ja lapse õpetamine on väga tihedalt seotud, siis ka dokumenteerimiseks on hea kasutada vorme, mis nimetatud valdkondi koos ehk seostatult kajastavad. Nii väheneb pedagoogide tegevuse killustatus ja paraneb ülevaade kogu tööst konkreetse lapsega. Last puudutava dokumentatsiooni loomisel ja/või korrastamisel tuleb silmas pidada eesmärgi – milliseid andmeid on lapsele turvalise ja arendava kasvukeskkonna loomiseks personalil vaja teada. Vastavalt tuleb lasteaial Andmekaitse Inspeksioonile teha taotlus ning kehtestada asutuses isikuandmete töötlemise kord.

Mõnevõrra üldistades saame öelda, et andmeid kogutakse lasteaeda tulekul, lasteaia perioodi jooksul ning selleks, et teha lapse arengutasemest kokkuvõtte lasteaia lõpetamisel. Vastavalt on dokumenteerimise vormidena Eesti lasteaedades enamlevinud terviseinfo kogud, arengumapid, individuaalse arengu jälgimise kaardid ja koolivalmiduskaardid (vt. joonis 2). Näiteks lasteaia Pääsupesa on peetud otstarbekamaks kõik andmed koguda ühte kohta ja nimetada seda dokumentatsiooni tervikuna lapse arengumapiks; lasteaia Klaabu ei ole vajalikuks peetud lapse individuaalsuse kaardi kasutamist. Seega iga lasteaed otsustab oma õppekava raames, mis on vajalik ja sobivaim lapse arengut puudutav dokumenteerimise viis. Tugispetsialistidel on reeglina eraldi ja oma erialast lähtuv dokumentatsioon.

Joonis 2. Võimalused lapse arengu hindamise dokumenteerimiseks

TERVISEINFO KOGU

Kohalikul omavalitsusel on õigus kehtestada lasteasutusse vastuvõtu ja sealt lahkumise kord, arvestades seejuures lasteasutuse direktori ettepanekuid. Enne lasteaeda ja kogu lasteaia käimise perioodi jälgib väikese lapse tervist ja arengut eelkõige perearst, vajadusel ka eriarstid. Tervisekaitsenõuetest (Tervisekaitsenõuded koolieelses lasteasutuses tervise edendamisele ja päevakavale, 2010) lähtuvalt peab lapsevanem informeerima lasteasutuse direktorit kirjalikult lapse tervises seisundist tulenevatest eritingimustest, mille alusel personal kohandab võimaluse korral päevakava, kasvukeskkonda ning õppe- ja kasvatustegevuse korraldust. Nii võib tervises seisundi mõiste hulka arvata ka arengu probleemid, mis lapse igapäevaelu ja õppimist mõjutavad. Lapsevanemalt kirjeldatud info teadasaamiseks on otstarbekas lasteaia õppekava osana välja töötada küsimustik. Näiteks lasteaedades Klaabu ja Pääsupesa saavad õpetajad vajalikku infot lapse kohta ja ülevaate lapsevanemate ootustest lasteaiale küsimustiku kaudu (vt [andmed lapse kohta](#) ja [pere tähelepanekud, soovid, ettepanekud](#)). Lastevanemate küsimustik sisaldab küsimusi vanemate kontaktandmete, ootuste, lapse eripärade (nt. hirmud) ja terviseprobleemide kohta. Lisaks on vanemal võimalik lisada muu tema arvates vajalik teave, mis aitaks kaasa lapse kohanemisele lasteaiaiga.

Erivajadustega lapse puhul on tervist ja arengut puudutav dokumentatsioon tavaliselt mahukam. Pedagoogilise tegevuse planeerimisel ja läbiviimisel on toeks näiteks lapsele tehtud isiklik rehabilitatsiooniplaan (koopia), nõustamiskomisjoni soovitused, väljaspool lasteaeda tehtud täiendavate meditsiiniliste ja psühholoogiliste uuringute tulemused jmt. Nimetatud dokumendid tuleb paluda lasteaeda tuua lapsevanemal, et lasteaias pakutav toetus lapsele ja perele oleks kooskõlas ülejäänud tugisüsteemiga.

ARENGUMAPP

Eesti lasteaedades on arengumapid kasutusel alates 1996. aastast ja tänapäeval rakendab neid enamik lasteaedadest. Arengumapi moodustavad lasteaia perioodi jooksul kogutud ja süstematiseeritud lapse kunsti- ja/või kirjatööd, õpetajate poolt läbi viidud lapse arengu analüüsid, lapsevanemate arvamusi kajastavad lehed, jne. Lasteaedades Klaabu ja Pääsupesa hoitakse ka lapse terviseinfot puudutavaid pabereid lapse arengumapi vahel.

Milliste aspektide üle peaks arengumapi vormi välja töötades või edasi arendades lasteaias mõtlema? Wortham (2005) rõhutab, et arengumapi eesmärgi ja sisu üle tuleb otsustada enne lapse arengu hindamise ja materjalide kogumise algust. Autor toob arengumapi koostamisel välja järgmised etapid:

1. Eesmärgi seadmine. Arengumapi sisu oleneb eesmärgist: a) arengumapp kui lapse arengu jälgimise ja hindamise vahend, tagasiside saamiseks õpetajale ja/või edastamiseks järgmisele õpetajale/spetsialistile; b) arengumapp kui alus eneseanalüüsi harjutamiseks lapsele; c) arengumapp kui alus edasiminekuks ja probleemide analüüsimiseks lapsevanemale. Vastavalt eesmärgile võib arengumapi materjale koguda ja valida õpetaja, õpetaja koos lapsega, õpetaja koos lapsevanemaga.
2. Formaadi ja sisukorra määramine. Arengumapp võib olla paberkandjal, digitaalne, sisaldada videosid, CD-sid, fotosid jne. Sisukord annab arengumapi koostajale ette struktuuri, kasutajale selge ülevaate, mida üldse kajastatakse ja võimaldab hõlpsalt leida vajalikud materjalid.

3. Valdkondliku jaotuse üle otsustamine. Jaotusi on erinevaid, kuid alati on turvaline toetuda riiklikule õppekavale (jaotus õppe- ja kasvatustegevuse valdkondade ja üldoskuste kaupa); väikeste ja/või erivajadustega laste puhul võiks kaaluda üldisemaid jaotusi (vt. tabel 2). Mistahes jaotuse valikul on oluline läbi mõelda, et hõlmatud saaks areng kui tervik, seejärel, mida valdkonna all täpsemalt mõistetakse ja kajastatakse igas vanuses.
4. Materjalide kogumise perioodid ja kokkuvõtete tegemise ajad. Oluline on protsessi ja tulemuste tasakaal, st et lapse tööde, vaatlusprotokollide jmt. vahel peab 1–2 korda aastas olema esitatud õpetaja-poolne analüüs ja kokkuvõtted. Kokkuvõtte tegemise ajal on vajalik õpetajal, tugispetsialistil, lapsevanemal ja/või lapsel arutada arengumapis oleva materjali üle. See on alus, et näidata, mida laps on õppinud erinevates valdkondades; mis on lapse tugevad ja arendamist vajavad küljed, samuti huvid. Kokkuvõtte põhjal saab arutada edasisi plaane ja püstitada eesmärgid õpetuse jaoks. Eesti lasteaedades sobib niisuguseks aruteluks arenguestlus.
5. Säilitatavate materjalide valik. See sõltub otseselt eelnevatest etappidest, mille hulgast ja kui palju valida, mis materjalid aitavad kõige paremini kajastada lapse teadmisi ja oskusi igas valdkonnas. Üldiselt tuleks eelistada kvaliteeti kvantiteedile. Lapse tööd peavad olema lapse tehtud (abistamise korral lisatud abi olemus ja ulatus) ja lõpule viidud, lisatud täpsed kuupäevad. Õppeaasta jooksul võib koguda rohkem materjali, aasta lõpus otsustatakse, mis väärib edasist säilitamist selle vanuse kohta.

Erivajadustega lapse puhul on arengumapp eriti sobiv seetõttu, et lapse arengutase on sageli väga mosaiikne, st. erinevates valdkondades on lapse teadmised/oskused erineval tasemel. Edasiminekuks saab ja tuleb hinnata eelkõige lapse varasema arengutaseme suhtes, vähem eagrupi keskmise tasemega võrreldes. Muude materjalide hulgas sobib arengumapi vahel hoida ka individuaalset arenduskava, lasteaia-välistelt spetsialistidelt saadud pabereid, koolivalmiduskaarti ehk kõik arengut ja selle toetamist puudutav võib olla koondatud süstematiseeritult ühte kohta. Ühtlasi on võimalik arengumappi lapsevanema vahendusel edastada teisele õpetajale (kui laps vahetab rühma) või lasteaia-välisele spetsialistile (õppenõustamiskeskuses, rehabilitatsiooni- või meditsiinasutuses, huvialaringis) või kooli (tugispetsialistile või tugiteenuste koordineerijale või klassijuhatajale).

Arengumapi kasutamisel on ka oma negatiivsed aspektid. Arengumappide täitmist on peetud liialt ajamahukaks, Eesti lasteaia õpetajad on probleemiks pidanud ka seda, et lapsi on rühmas liiga palju ning päevakava väga tihe. Kui konkreetse lapse arengut kajastab arengumapp hästi, siis kogu lasteaia rühma edasiminekuks on üldistusi teha keerukas. Sõime-, aia- ja liitrühmade (edaspidi üldrühmad) õpetajad planeerivad õpetust aga eelkõige kogu rühmale või allrühmadele ning teevad seda sügisel (aasta eesmärgid ja teemad) ning pidevalt läbi õppeaasta (kuu- või nädalakavad). Järelikult oleks arengumapi kokkuvõtted ja arenguestlused mõttekas teha eakohase arenguga laste rühmades pigem kevadel, et sellele toetudes järgmise õppeaasta tööd planeerida. Erivajadustega laste puhul (sobitus- ja erirühmades, aga vajaduse korral ka üldrühmas) on oluline lapse arengutaset hinnata vahetult enne õpetamist ehk sügisel ja teist korda hinnata edasiminekuks kevadel. Lasteaia viimasel aastal seoses lapse koolivalmiduse hindamisega on samuti õigustatud nii sügisene (ülevaatlik sõeluuring, kes vajaks järele aitamist ja milles) kui kevadine kokkuvõte (kui alus arenguestlusele ja koolivalmiduskaardi täitmisele). Eraldi vääriks tähelepanu ka lapse kohanemisperioodi analüüs, st. kui laps lasteaeda tuleb (enamasti sügisel).

INDIVIDUAALSE ARENGU JÄLGIMISE KAART

Individuaalse arengu jälgimise kaart (ehk individuaalsuse kaart) levib Eesti lasteaedades alates 2007.a, mil seni koolis rakendatud õpilase vaatluskaardi vorm laienes koolieelsele vanusele. Eri-nevalt arengumapist, mille põhiosa moodustavad pigem lapse arengut kajastavad materjalid, on individuaalsuse kaardi puhul tegemist eelkõige nende materjalide analüüsi ja meeskonna kokkulepetega. Täidetud vaatlusplaunid, arengutabelid, testide ja muude uuringute tulemused ning lapse tööd hoitakse eraldi.

Individuaalsuse kaarti võib kasutada üldrühmades, sobitus- ja erirühmades, see „liigub“ lapsevanema vahendusel lapsega kaasa. Individuaalsuse kaart avatakse lapse lasteaeda tulles, see võimaldab kajastada lapse arengudünaamikat üldistatult kogu lasteaia perioodi jooksul, tuua esile lapse individuaalsuse (kui esineb, siis ka erivajadused) ja panna kirja meeskonnas tehtud kokkulepped lapse arendamise kohta. Kui laps läheb kooli, siis erivajadustega lapse individuaalsuse kaart saab seal jätkuda õpilase individuaalsuse kaardina.

Individuaalsuse kaardil kajastub see, milles laps on tugevam või nõrgem kui tema eakaaslased. Kui tegemist on eakohaselt areneva lapsega, märgitakse kaardile õpetajate-poolse hindamise tulemused, arenguestluste kokkuvõte ja kokkulepped õpetamiseks (vt. tabel 5). Kui aga arengu hindamise käigus ja last üldrühmas õpetades ilmneb, et vajalik on tõhusam sekkumine kui rühmategevuses võimalik, siis koos lapsevanemaga tehakse otsus täpsema pedagoogilis-psühholoogilise, vajadusel ka meditsiinilise hindamise kohta. Vastavalt täpsema hindamise tulemustele valitakse sobivad sekkumise viisid ja rakendatakse neid selles samas üldrühmas. Näiteks hakkab laps lisaks rühmategevustele käima logopeedi juures ja/või koostatakse talle aastaks individuaalne arenduskava. Õppeaasta lõpul hinnatakse koos lapsevanemaga, kuivõrd oli rakendatud meetmetest abi ja kas neist piisas, tuleb samamoodi jätkata või vajab laps veelgi tõhusamat abi. Juhul, kui lapse vajadus eripedagoogilise sekkumise järgi on ulatuslik, võib lapse suunata nõustamiskomisjoni kaudu sobitus- või erirühma. Siinkohal on variant (mida on edukalt rakendatud lasteaias Klaabu), et seesama üldrühm, kus laps parasjagu käib, muudetakse ümber sobitusrühmaks (laste arv vastavalt väiksemaks ja õpetajatele täiendav eripedagoogiline ettevalmistus). Ja alati peaks jääma niisugune variant, et kui lapse areng saab õigel ajal ja piisavalt efektiivselt toetatud, pöördub ta tagasi üldrühma tingimustesse.

Tabel 5. Individuaalse arengu jälgimise kaardi osad erinevates rühmaliikides

	Eakohase arenguga lapsed üldrühmades	Erivajadustega lapsed üldrühmades	Erivajadustega lapsed sobitus- või erirühmades
1.	Üldandmed	Üldandmed	Üldandmed
2.	Lapse arengu kirjeldus (õpetajatelt)	Lapse arengu kirjeldus (õpetajatelt) Kõne uuringu tulemused (logopeedilt) Psühholoogilise uuringu tulemused (lapsepsühholoogilt) Meditatsioonilise uuringu tulemused (eriarstilt)	Lapse arengu kirjeldus (õpetajatelt) Kõne uuringu tulemused (logopeedilt) Psühholoogilise uuringu tulemused (kliiniliselt lapsepsühholoogilt) Meditatsioonilise uuringu tulemused (eriarstilt) Lasteaia-välise (piirkondliku õppenõustamiskeskuse, rehabilitatsioonimeeskonna) spetsialistide ja nõustamis- komisjoni soovitus
3.	Kokkuvõtte arenguevestlusest	Kokkuvõtte arenguevestlusest	Kokkuvõtte arenguevestlusest
4.	Individualiseerimine ja dife- rentseerimine rühmas.	Individualiseerimine ja diferentseerimine rühmas. Rakendatavad tugiteenused (logopeediline jm. abi) ja meetmed (vajadusel individuaalne arenduskava)	Individualiseerimine ja diferentseerimine rühmas. Rakendatavad tugiteenused (logopeediline, eripedagoogi- line, psühholoogiline jm abi) ja meetmed (vajadusel indivi- duaalne arenduskava)
5.	Hinnang tulemuslikkusele	Hinnang tulemuslikkusele	Hinnang tulemuslikkusele
6.	Allkirjad	Allkirjad, sh meeskonnatöö koordineerija	Allkirjad, sh meeskonnatöö koordineerija

Märkus: Üldrühmad on sõime- aia- ja liitrühmad, kus käivad ainult eakohaselt arenenud lapsed

Nagu arengumapi puhul, tuleb ka individuaalsuse kaardi kasutamisel läbi mõelda, millised valdkonnad (rida 2.) (vt. ka tabel 2) lapse arengu kirjelduses kajastamist vajavad. Valdkondade kirjeldusele järgneb arenguevestluse kokkuvõtte lahter (rida 3.), kuhu saab teha märkmeid lapsevanema arvamuste ja ootuste suhtes. Järgmine osa (rida 4.) individuaalsuse kaardist puudutab õpetamist: nimetatakse lühidalt konkreetse lapse puhul, kuidas toimub raskusastme varieerimine rühmatöös, millised on rakendatavad tugiteenused, kas on vajalik individuaalse arenduskava rakendamine, milline on lisauuringute või tugiisiku vajadus jmt. Individualiseerimine on õpetuse kohandamine konkreetse lapse eripärast lähtudes, diferentseerimine on lastegrupi jaotamine allrühmadeks ning vastavalt õpetuse korraldamine erineval raskusastmel. Individuaalsuse kaarti soovitatakse täita nii sügisel kui kevadel, st. lapse arengutaset hinnatakse enne õpetamist ja õpetuse tulemused (rida 5.) fikseeritakse õppeaasta lõpus. Meeskonnatöö koordineerija (rida 6) on vajalik kindlasti sel juhul, kui tegemist on erivajadustega lapsega.

KOOLIVALMIDUSKAART

Koolikohustus on üldine kõikidele 1. oktoobriks seitsme aastaseks saanud lastele (Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus, 2010). Koolieelse lasteasutuse riiklikus õppekavas (2008) on kokku lepitud ja kirja pandud 6-7a lapse koolivalmiduse sisu ehk pädevused, mida Eesti kaasaegne ühiskond ootab kooliminejalt. Eeldatavad tulemused tuuakse välja seitsmes õppe- ja kasvatustegevuse ja neljas üldoskuste valdkonnas, neid on kokku üle saja. On ebareaalne oodata, et iga koolimineja puhul iga pädevust viimasel aastal eraldi kujundama hakatakse või selle omandatus täpselt üle kontrollitakse. Hindamisel tasub alustada suurematest blokkidest nagu valmisolek hakata koolis õppima emakeelt, matemaatikat, kodulugu jne. ja teiselt poolt valmisolek õppimiseks klassi tingimustes (paljude lastega koos, õpetaja juhtimisel). Seejärel tuleks valdkondade kaupa hinnata, millised teadmised ja oskused on lapsel arenenud nõrgemalt ja tugevamalt. Laste koolivalmiduse hindamise meetodid on üldjoontes samad, mis varasemates vanustes, lisaks sobib kasutada hindamist väikeste gruppide kaupa (koos teise lapsega õppimine). Logopeedi jt. tugispetsialistide poolne hinnang on vajalik üksnes viimasel aastal tugiteenuseid vajanud lastele ja neile, kes tõenäoliselt vajavad eriabi esimeses klassis.

Koolivalmiduse hindamise meetodid ja kevadel täidetava koolivalmiduskaardi vormi töötab iga lasteaed välja oma õppekava raames (Koolieelse lasteasutuse õppe- ja kasvatustegevuse alaste kohustuslike dokumentide loetelu ja nende täitmise kord, 2011). Üldrühmadest kooliminevatel lastel on koolivalmiduskaardil soovitatav lähtuda riikliku õppekava valdkondlikust jaotusest (vt [lasteaed Klaabu lapse koolivalmiduse kaart](#) ja [lasteaed Pääsupesa lapse koolivalmiduse kaart](#)), erivajadustega lastel võib kaaluda ka üldisemaid jaotusi (vt. tabel 2). Oluline on koolivalmiduskaardil välja tuua lasteaia viimasel õppeaastal kasutatud tugiteenused, arengu tugevad/nõrgad küljed ja vastavad soovitused lapsevanematele/koolile. Lapsevanemaid tuleb informeerida, et koolivalmiduskaart on vaja viia kooli, et lapse arengut järjepidevalt toetataks.

2. LAPSE ARENGU HINDAMINE JA KOOSTÖÖ LAPSEVANEMATEGA

Pille Häidkind, Kaili Palts

Koolieelses eas lapse arendamise osas teevad peamised valikud ja otsused lapsevanemad, ühtlasi nende eest ka põhivastutust kandes. Alusharidust puudutavad otsused on, kas laps jääb koduseks, läheb lastehoidu või lasteaeda; milline on lapse arengukeskkond ja kasvatuspõhimõtted jmt. Lapsevanemal on oma lapse arengu kohta sageli kindel arvamus ja loomulikult ka teatud ootused. Kuigi lapsega koos olemise kogemus on perekonnas sügav, isiklik ja pikema-ajaline, võivad arusaamad, millised oskused mis vanuses lapsel peaksid kujunema, lapsevanemate hulgas väga palju varieeruda. Seadusandluses on püütud lapsevanemate rolli sõnastada järgmiselt: „lapse vanemad või hooldajad on kohustatud õppima last tundma ja mõistma, et tema arengut asjatundlikult toetada“ (Lastekaitseadus, 1992); „hariduse andmise asjades arvestavad vanemad ennekõike lapse võimeid ja kalduvusi; vajaduse korral küsivad vanemad nõu õpetajalt või muult asjatundlikult isikult“ (Perekonnaseadus, 2009). Seega on lapsevanemad väga erilised ja olulised lapse arengut toetava meeskonna liikmed.

2.1. LASTEAIALT LAPSEVANEMATELE

Koostöö vorme, mida lasteaia töötajad lapsevanemate kaasa-haaramise jaoks kasutavad, on mitmesuguseid. Käesoleva juhendmaterjali kontekstis, mille rõhuasetus on lapse arengu hindamisel ja toetamisel, vaatleme vaid osa neist. Kollektiivsed koostöövormid hõlmavad paljude laste vanemaid korraga ja individuaalsed koostöövormid on suunatud konkreetse lapse vanematele.

KOLLEKTIIVSED KOOSTÖÖVORMID

Lasteaia infovoldikud, koduleht, avatud uste päevad. Kui kohalikus omavalitsuses on mitu lasteaeda, siis lapsevanem peaks saama valida selle lasteaia, mille õppekavas toodud põhimõtted tema kasvatuspõhimõtetega enam haakuvad. Seega lasteaed peaks tegema vastava info lapsevanematele

kättesaadavaks kodulehekülje ja/või infovoldikute kaudu, korraldama asutuse tutvustamise eesmärgiga avatud uste päevi. Nii saaksid lapsevanemad juba varakult teada, millised rühmad, personal, füüsilised tingimused ja õppekava eripära lasteaias on. Teave on abiks lasteaiaga valikul ning kaootuste tekkimisel, kui antud lasteaeda sobilikuks peetakse. Laps kohaneb lasteaiaga paremini, kui lapsevanem tunneb end kindlalt.

Rühma lapsevanemate koosolekud ja ümarlauad. Kui laps on lasteaeda tulemas või juba kohal, muutub tähtsaimaks konkreetse rühma tasemel toimiv koostöö. Taas tuleb alustada tutvustamisest, st. kui palju lapsi, mis vanuses, millised töötajad, kuidas saab nendega kontakti, millised on rühma füüsilised tingimused jmt. Rühma lapsevanemate koosolekuid tuleb pidada kindlasti õppeaasta alguses, kui vanemate huvi ja vajadus info järele on kõige suurem. Õppeaasta jooksul tuleb kasuks temaatiline kohtumine, näiteks võiks eraldi selgitada ja lahti rääkida a) lasteaiaga kohanemise küsimused; b) lapse arengu hindamise teema (seda kindlasti enne hindamise läbiviimist); c) arengu toetamise võimalused mõnes valdkonnas ja/või vanuses (näiteks logopeed räägib kõne arengust); d) koolivalmiduse ja koolimineku teema jmt. Lapsevanemaid saab niisuguste ümarlaudade kaudu koolitada, ette valmistada ja ühtlasi arendada neis usaldust lasteaiaga personali suhtes. Rühma taseme koosolekutel tuleb jääda neutraalseks ja erapooletuks, olla väga ettevaatlik konkreetseid lapsi (nimeliselt) puudutava info esitamisega, sest on oht lapsevanemate tundeid riivata ning seeläbi usaldust vähendada.

INDIVIDUAALSED KOOSTÖÖVORMID

Arenguvestlused. Lapsevanem tunneb oma last kahtlemata kõige paremini, ta teab, mis on toimunud enne lasteaeda ja tema suunata on väljaspool ja pärast lasteaeda toimuv elukorraldus. Seega on lapsevanema kogemus ja arusaamad õpetajatele väga väärtuslikud, aidates kaasa lasteaiaga töo paremale korraldamisele. Laps veedab lasteaias reeglina pikki päevi ja see, mismoodi ta ennast tunneb, kuidas käitub ja mida õpib, on teave, mida soovib lapsevanem omakorda õpetajatelt. Parim koostöövorm selliseks infovahetuseks on arenguvestlus. Arenguvestluse korralduse (sagedus, kestus, osalejad, kasutatavad materjalid jmt) otsustab lasteaedade kaupa pedagoogiline nõukogu, selle eesmärgi ja olemust on vaja tutvustada lapsevanematele (rühmakoosolekul). Arenguvestlust tuleb läbi viia vähemalt üks kord õppeaastas, vajadusel (näiteks kohanemisperioodil, lapsevanema ettepanekul vmt.) võib seda teha ka sagedamini.

Oluline on, et arenguvestlusele *eelneb* 1) lapse arengu hindamine, st. õpetajad koguvad ja analüüsivad infot konkreetse lapse arengu kohta; 2) teemade, lapsevanematele esitatavate küsimuste ja ettepanekute läbimõtlemine. Lasteaias käiva lapse arengu hindamisel on mõttekas lapsevanemalt infot küsida varasema arengu, koduse arengukeskkonna kohta ja kui on arengus probleeme, siis nende oletatavate põhjuste kohta. Lapsevanemalt saab küsida, mis laps kodus sarnases situatsioonis teeb ja mis võtted aitavad. Vältida tuleks spetsiifilisi termineid ning hoiduda mistahes diagnooside sõnastamisest. Mõttekas on pakkuda võimalust ettevalmistuseks (vt [arenguvestlus lapsevanemaga](#) ja [pere tähelepanekud, soovid ning ettepanekud](#)) ka lapsevanematele. Mida korralikumalt on tehtud eeltöö, seda suurem on tõenäosus lapsevanemat ka edukalt nõustada.

Arenguvestluse *läbiviimisel* on tähtis tunnustada lapsevanemate panust ning tutvustada lasteaia nägemust lapse arengu hetkeseisust ning selle toetamise võimalustest. Õpetaja peab olema valmis kõiki lapse kohta antavaid hinnanguid põhjendama, st. tooma konkreetseid näiteid, esitama lapse kunsti- ja/või kirjatöid või käitumise täpseid kirjeldusi. Võimalike erivajaduste teemat tuleb käsitleda äärmise läbimõeldusega ja lapsevanema seisundit arvestades. Enamasti on parem infot anda järk-järgult ning väga selgelt rõhutada, et mõni aspekt lapse arengus vajaks spetsialisti poolt täpsemat uurimist selleks, et lasteaia õpetust efektiivsemalt korraldada. Vajadusel tuleb arenguvestluseks koguneda korduvalt ning olla valmis pakkuma lapsevanemale kirjandust, infot tugiliitude, rehabilitatsioonivõimaluste jmt. kohta.

Arenguvestlus peab lõppema *kokkulepete* tegemisega lapse arendamise osas. Eakohase arenguga lapse puhul on selleks tavaliselt soovitud õpetajatelt lapsevanematele koduste tegevuste osas või ka ettepanekud lasteaiale lapsevanemate poolt. Erivajadustega lapse puhul võib lisaks eelnevale olla kokkuleppeks lasteaiaavälistele uuringutele või nõustamiskomisjoni suunamine, individuaalse arenduskava rakendamine, andekale lapsele huviringi valik jmt. Lahendused, mida lapsevanem peaks kaaluma, tuleb lahti rääkida – igal otsusel võib olla lapsele nii positiivseid kui negatiivseid tagajärgi. Nõustamine seisneb selles, et pakutakse mitmekesist ja erapooletut teavet ja lapsevanem langetab teadliku otsuse, ühtlasi selle eest ka vastutust kandes.

Tugispetsialistide kõnetunnid. Lasteaias töötaval tugispetsialistil võiks olla vähemalt üks tund nädalas reserveeritud selleks, et nõustada lapsevanemaid. See on aeg, mil võib julgesti pöörduda konsultatsiooniks, küsida selgitusi lapsega tehtava töö kohta, vajadusel saab juhendada lapsevanemat kodusteks tegevusteks (iganädalased ülesanded, materjalid koju). Kui lapsega on käidud vastava valdkonna uuringutel, on võimalus ühiselt arutada saadud tagasiside üle.

2.2. LAPSEVANEMATE NÕUSTAMINE LASTEAIA-VÄLISELT

Täpsustavad uuringud väljaspool lasteaeda soovitatakse lapsevanemale lasteaia personali koondhinnangust tulenevalt ning spetsialisti jaoks antakse lapsevanemaga kaasa lapse arengutaseme kirjeldus. Lasteaia-välisel uuringul on laps temale võõras olukorras, uuring kestab lühikest aega, st. laps pigem ei saa näidata oma optimaalset sooritust. Nii on lasteaia õpetajate kirjeldus spetsialistile suureks abiks, mida ja kuidas detailsemalt hinnata. Hea on arengukirjelduse lõppu kirjutada, mis teeb lapse arengu juures õpetajatele muret ning paluda ka tagasiside lasteaia jaoks lapsevanemale kaasa anda kirjalikus vormis. Lapsevanemale selgitatakse, et uuringust on lapse arendamisel abi üksnes siis, kui spetsialisti täpsed nõuanded õpetajani jõuavad ja neid igapäevatoos arvestada saab.

Haridussüsteemis toimub teise tasandi hindamine maakonna või linna **õppenõustamiskeskustes**. Lapsevanemal on võimalik pöörduda logopeedi, eripedagoogi, psühholoogi, sageli ka sotsiaalpedagoogi vastuvõtule, et pidada nõu ja küsida teraapiaid kas kodusele lapse arengu toetamiseks või täiendavalt lasteaias toimuvale. **Meditšiinisüsteemi** kaudu toimub kõikide laste tervise ja arengu jälgimine ning ravi (vt. Rahvatervise seadus, 1995). Perearst hindab ja suunab pere vajaduse kor-

ral edasi, statsionaarset ja ambulatoorset abi pakutakse näiteks kliiniliste lapsepsühholoogide, logopeedide ja eriarstide poolt (enamasti on vajalik perearsti saatekiri). Meditsiinilisi diagnoose määravad kitsama valdkonna eriarstid (psühhiaatrid, neuroloogid, silma- ja kõrvaarstid jne). **Rehabilitatsiooniasutustes** hinnatakse lapse arengutaset ja toimetulekut erinevates valdkondades, määratletakse puude raskusaste ja täpsustatakse vajalikud tugiteenused. Rehabilitatsiooni-meeskonna liikmed on sotsiaaltöötaja, eriarst, meditsiiniõde, psühholoog, logopeed/eripedagoog, füsioterapeut, tegevusterapeut (vt. Sotsiaalhoolekande seadus, 1995).

Kõikide nimetatud institutsioonide spetsilistid tegelevad lapse arengu hindamisega ja lapsevanema nõustamisega spetsiifilises valdkonnas. Üüringu tulemuseks võib olla, et lapsel ei tuvastata erivajadusi, kinnitatakse sümptomite olemasolu ja jäetakse laps jälgimisele või lõppeb uuring meditsiinilise diagnoosi määramisega. Diagnoosi tuleks käsitleda kui pealkirja lapse probleemidele, see ei muuda olukorda ei paremaks ega halvemaks, kuid suurendab tõenäosust sobivat abi saada.

Idealis on lapse arengu toetamiseks vajalik meditsiini, sotsiaal- ja haridusvaldkonna koordineeritud toimimine (nn. varajane sekkumine). Lapsevanem kannab vastutust asutuste ja teenuste valiku osas oma lapsele, olemasolevatest võimalustest informeerib ja erinevate süsteemide koordineerituse aitab lapsevanemal saavutada *kohaliku omavalitsuse sotsiaaltöötaja*. Ta jälgib ja vajadusel toetab perekonna toimetulekut lapse kasvatamisega, nõustab ja juhendab lapsevanemaid toetuste taotlemisel, tugisõidu leidmisel jne. Seega kui on näha, et lapsevanemad jäävad hätta lapse eest hoolitsemisega ja koostöö lasteaiaga ei õnnestu, on mõttekas pöörduda sotsiaaltöötaja või ka lastekaitseametniku poole.

2.3. NÕUSTAMISKOMISJONI ROLL

Teatud otsuseid ei saa teha lasteaias tasandil ja siis on lapsevanemal võimalik pöörduda nõustamiskomisjoni (Koolieelse lasteasutuse seadus, 1999; Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus, 2010). Komisjoni pädevuses on:

- a) soovitada laste arendamist sobitus- või erirühmas, seda eelkõige kodukoha lasteaias. Kui aga kodukoha lasteaias sobilikke tingimusi ei ole, siis mõnes teises lähedalasuvas lasteaias või vastava profiiliga erilasteaias. Enne seda peab olema lapse rühmas ja lasteaias rakendatud omapoolseid pingutusi lapse arengu toetamiseks;
- b) soovitada kohaldatud eriõpetuse lõpetamist, mis tähendab lapse suunamist üldrühma (tagasi). Kui eriõpetuse tingimustes on laps oma probleemidest üle saanud, siis ei ole enam põhjust eriõpetusega jätkata ning laps võib edasi käia üldrühmas;
- c) soovitada lisa-aastat lasteaias neile lastele, kes on küll seitsme aastased, kuid ei ole veel kooliks valmis;
- d) soovitada erikooli või –klassi neile lastele, kes on oma arengutasemelt küll valmis täitma koolikohustust, kuid seda vaid eriõppe tingimustes;
- e) lubada kooli minekut alla seitsme aastastel lastel.

Otsused tehakse pedagoogilise, psühholoogilise, vajadusel ka meditsiinilise uuringu tulemustele toetudes. Nõustamiskomisjonid on moodustatud igas maakonnas ja suuremates linnades ning tegutsevad enamasti õppenõustamiskeskuste juures. Nende koosseisu kuuluvad eripedagoog, logopeed, psühholoog, sotsiaaltöötaja ja maa- või linnavalitsuse esindaja. Viimati nimetatul on ülevaade linna või maakonna võimalustest ja teisalt saab ta komisjoni kuuludes infot vajadusest üht või teist tüüpi rühmade avamiseks.

Kui lapse erivajadused on piisavalt kirjeldatud erinevate spetsialistide ja lasteaia õpetajate poolt, siis nõustamiskomisjoni otsusest saab alguse konkreetsele lapsele vajalike tingimuste loomine antud piirkonnas. Kui lapsevanem nõustamiskomisjoni ei pöördu, siis ametlikult ei ole vald või linn selle lapse vajadustest teadlik ega pea midagi erilist ette võtma lapse arengu toetamiseks. Nii jääb erivajadustega laps samasse olukorda ning probleemid, mida lasteaias märgati ja kirjeldati, ei saa mööduda ning tõenäoliselt järjest süvenevad. Seetõttu peaks rühmaõpetajad lapsevanemaid informeerima nõustamiskomisjoni rollist ja selle võimalustest lapse arengule kaasa aidata ning vajadusel selgitama, mida on tarvis nõustamiskomisjoni pöördumiseks teha.

3. HINDAMINE, ARENGUKESKKONNA KOHANDAMINE JA ÕPPE-KASVATUS-TEGEVUS

Pille Häidkind, Külli Villem

Arengukeskkonna moodustavad kõik need tegurid, mis on ümber lapse ja võivad tema arengut ning õppimist mõjutada. Mõnevõrra saab eristada keskkonna füüsilisi (ruum, vahendid), sotsiaalseid (inimesed, nende hulk ja eripärad) ja psühhosotsiaalseid (suhted inimeste vahel, hoiakud, psühholoogiline kliima) tegureid. Nimetatud tegureid ja nende mõju lapsele tuleb pidevalt analüüsida nii kodu- kui ka lasteaia keskkonnas ning nende muutmine on täiskasvanute (lasteaia meeskonna) võimuses. Erivajadustega laste puhul räägime arengukeskkonna kohandamise vajadusest, st. et vastavalt hindamisel selgunud lapse eripäradele tuleb mingeid keskkonna tegureid teadlikult muuta. Eesmärk on luua tingimused, mis võimaldavad lapsel õppida sel tasemel, nagu ta suunab.

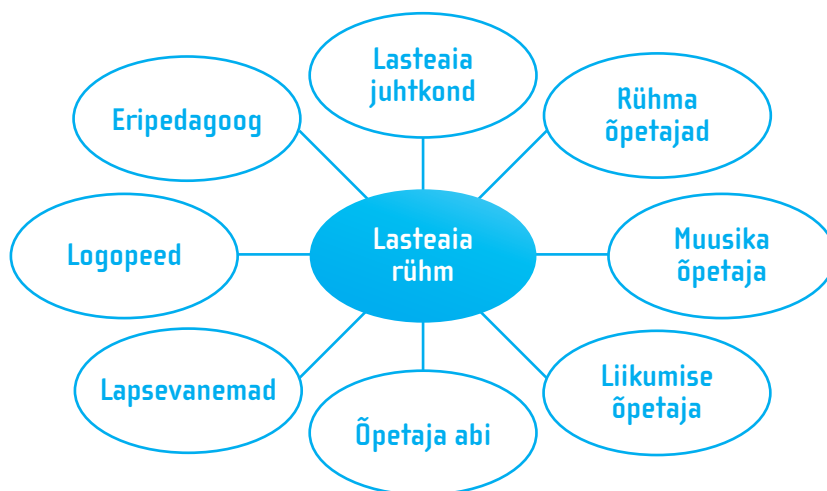
Õppe- ja kasvatustegevus on seega üks osa arengukeskkonnast. Õpetaja varieerib teatud kindlaid keskkonna füüsilisi, sotsiaalseid ja psühhosotsiaalseid tegureid nii palju, et laps(ed) suudaks omandada uusi teadmisi, oskusi ja hoiakuid. Õppetegevus on jõukohane (lähimas arengu tsoonis) siis, kui laps peab mõistlikul määral pingutama ja saab kogeda eduelamust. (Erivajadustega) lapse arengutaset ja abi vajadust tuleb täpselt tunda ning õpetaja ülesanne on tagada, et abivajadus tasapisi väheneks ehk lapse iseseisvus konkreetse tegevuse puhul tõuseks. Lihtsalt turvaline äraolemine ei võimalda õppimist ning ka üle jõu käivad nõudmised lapse arengut edasi ei vii. Seega hindamine ja õpetamine on pidevalt läbipõimunud nii rühma kui terviku kui ka üksikute laste arengu toetamisel.

3. 1. ÕPPE- JA KASVATUSTEGEVUSE PLANEERIMINE LASTE ARENGUTASEMEST LÄHTUVALT

Õppe-kasvatustegevuste korraldamisel rühmas on võtmesõnaks hästi toimiv meeskonnatöö (vt. joonis 3), mille algatamine ja toimimine sõltub *asutuse juhtkonnast* (vt [lisa 1.3](#) ja [lisa 2.3](#)). Millises mahus kõigi osapoolte vahel koostööd tehakse ning mida väärtustatakse, selle määrab organisatsioonis valitsev üldine kultuur ning iga üksikisiku pühendumine. Asutuse psühholoogilise kliima loob juhtkond, võrdselt tähtsad on nii lapse ja õpetaja vahelised suhted kui ka õpetajate (töötajate) omavahelised suhted.

Iga lasteaia rühmaga töötavad *kaks rühmaõpetajat ja õpetaja abi*. On suur väärtus, kui lastega pidevas kontaktis olevad inimesed suudavad tegutseda üksmeelselt ja üksteise panust tunnustades. Oskuslikult juhendatud õpetaja abi on toeks laste arengu hindamisel, käitumise jälgimisel ning õpetuse läbiviimisel (individuaalne tegevus lapsega, väiksemate gruppide juhendamine, mängud, eneseteenindus jm.). Õpetaja abi näeb rühma lapsi terve päeva jooksul ning on oluline info edastaja ka rühmaõpetajate vahel. Õpetaja abide kaasamisel ning nende seniste ülesannete ümberjaotamisel on samuti oluline roll juhtkonnal. Õpetaja abide paremaks pedagoogiliseks ettevalmistuseks saab korraldada majasiseseid koolitusi, koolitajateks sobivad nii oma kui teiste lasteaedade vanemõpetajad, õppealajuhatajad, samuti tasub otsida erinevate projektide kaudu pakutavaid tasuta koolitusi.

Laste arengutasemest lähtuva õpetuse planeerimisel ja läbiviimisel on vaieldamatult oluline rühmaõpetajate ja *muusika- ning liikumisõpetaja* sujuv koostöö. Kooskõlastatud lapse arengu hindamine ja õppe- ja kasvatustegevuse planeerimine tagavad toimiva süsteemi. Muusika- ja liikumistegevustes võib laps avada end hoopis teisest küljest (võimekus, esinemisjulgus või -hirm, kartus ebaõnnestumise ees jne.) Muusika- ja liikumisõpetajate tähelepanekud ning ühised arutelud rühmaõpetajatega aitavad leida igale lapsele parima, just teda toetava ja arendava lähenemisviisi. Vajaduse korral saavad nii muusika- kui liikumisõpetaja tegeleda lastega väiksemate allrühmade kaupa või individuaalselt (toetada laste esinemisjulgust, aidata pikalt puudunud lastel teistele järele jõuda, andekatele lastele lisategevusi pakkuda jne.).

Joonis 3. Meeskonnatöö võimalikud liikmed rühmas

Seni on peamiseks tugispetsialistik lasteaedades olnud *logopeed*, erirühmade juures ka *eripedagoog*. Kui rühmaõpetajad viivad läbi kõikide laste hindamise ja planeerivad rühma kui terviku õpetamist, siis tugispetsialistidest on abi just erivajadustega laste arendamisel nii individuaalselt kui gruppis. Teiselt poolt on tugispetsialistile toeks info, mida valdavad õpetajad ning õpetaja abi, kes on lapsega koos pikemad perioodid. Olles kursis, mis teemad rühmas käsitlemisele tulevad, saab logopeed nõrgemat last eelnevalt ja paralleelselt individuaalselt õpetada, et ta rühmas kaasa teha suudaks. Mida enam vajab erivajadustega laps teistest erinevat õpetamist ja abi, seda rohkem on töötajaid, kes temaga tegelevad ning meeskonnatöö juhtimiseks on mõttekas määrata *koordineerija*. Mõnikord on lasteaia pidajal tarvis lapse või ka teiste laste turvalisuse tagamiseks tööle võtta *tugiisik*. Krooniliste tervishäiretega laste arengu toetamisele aitab kaasa *tervishoiutöötaja*.

Õppe- ja kasvatustegevusse saab ja tuleb kaasata ka *lapsevanemad*. Peamiselt on nad rakendatavad õppekava täiendavate ürituste ja väljasõitude korraldamisel, aga võimaluse korral on teretulnud ka oma ametit, hobi või töökohta tutvustama, lastega mängima ja meisterdama. Laste jaoks on tähtis, et lapsevanemad nende „töö“ vastu huvi tunnevad ning ühiseid tegevusi naudivad nii väikesed kui ka suured.

ÕPPE- JA KASVATUSTEGEVUSE PLANEERIMINE

Õppe- ja kasvatustegevuste planeerimisel lähtub meeskond ühelt poolt riikliku ja lasteasutuse õppekavade nõuetest ning teiselt poolt õpetatavate laste arengutasemest. Kui õpetajad on kevadel läbi viinud laste arengutaseme hindamise, siis valdavad nad infot, mida enamik rühma lastest suudab ja kes milles on keskmisest tugevam ja/või nõrgem. See, milliste teadmiste ja oskusteni peaks kindlas vanuses lastega õppeaasta lõpuks jõudma, on kokku lepitud lasteasutuse õppekavas.

Sügisel tehtava *aastakava* olemus on nimetatud kahe info ühendamine: millised teadmised ja oskused, milliste meetoditega on kavas saavutada (aasta üldeesmärgid igas valdkonnas). Aastakava konkretiseeritakse *kuu- või nädalaplaanides*, kus üldeesmärgid täpsustatakse ja seostatakse nädalateemaga. Ühe õppetegevuse eesmärk on veelgi konkreetsem ja sisaldab lisaks eelnevale (teadmised, oskused, hoiakud; teemaga seotud materjal) ka raskusastme täpsustust (iseseisvuse määr, vahendite ja situatsiooni eripära jmt.). Näiteks valdkonna „Mina ja keskkond“ aasta eesmärk: „laps on teadlik tervislikest eluviisidest“, nädala eesmärk: „laps oskab nimetada 3-4 tervisele kasulikku toiduainet“, ühe õppetegevuse eesmärk: „laps teab, et porgand on tervisele kasulik toiduaine“. Paremaks õpetuse planeerimiseks ja laste arengu toetamiseks on nädalaplaani koostamisel püstitatud eesmärgid ja reaalselt saavutatud tulemused mõistlik üle vaadata iga nädala lõpus ning arvestada uute eesmärkide püstitamisel nende analüüsi tulemustega. See aitab hoida pidevalt ülevaadet ning muutused tehakse jooksvalt, paindlikult, olenevalt nii rühma üldisest arengust kui ka iga lapse individuaalsest arenemisest. Eesmärkide täitumise analüüs aitab planeerida rühma järgmise perioodi tegevusi ning ka individuaalset tööd iga lapsega. Seeläbi kujuneb lapse arengu jälgimisest pidev protsess, mitte lühiajaline sügisene või kevadine kampaania.

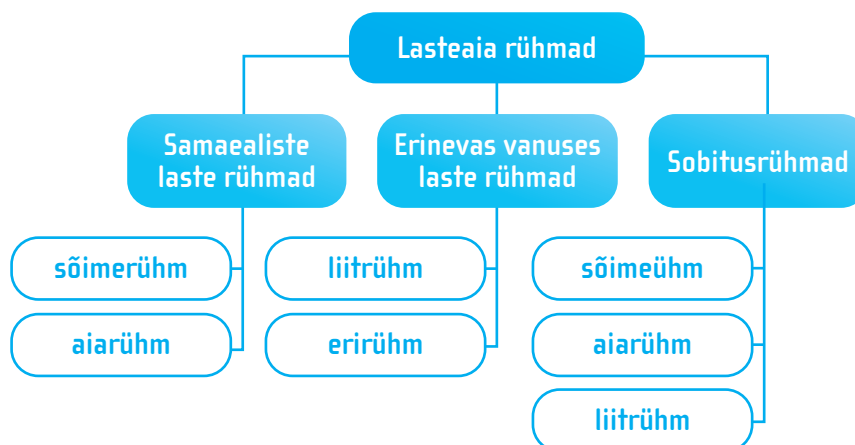
Päevakava planeerimisse on hea kaasata ka lapsed. Igahommikuse ühise arutelu käigus selgub, mis tegevused ja toimingud üksteisele järgnevad ja miks see nii on. Vestluse järel paigutatakse

laste silmade kõrgusele päevakava pildi(foto-)seeria, mis jääb hiljem rühmas nähtavale kohale. Selline ülevaade annab lastele turvatunde ja vähendab stressi neil lastel, kelle jaoks valmistab raskusi ajataju, vanematest lahusolek või ühelt tegevuselt teisele üleminek. Erivajadustega lapsele võib rühmas koostada tema isikliku päevakava pildiseeria vormis, mis lõpeb pildiga, kus ta on koos emaga (või pereliikmega, kes talle tavaliselt järele tuleb).

ÕPPE- JA KASVATUSTEGEVUS SÕLTUVALT RÜHMALIIGIST

Planeerimise seisukohalt erinevad omavahel ühevanuseliste laste, erinevas vanuses laste (liitrühmad, erirühmad) ja sobitusrühma töö (vt. joonis 4). Kui lapsed on enam-vähem ühevanused, siis õpetajad püstitavad kõikidele lastele samad eesmärgid ja kavandavad neist lähtudes õppetegevuse. Kuna ka samaealiste laste hulgas on arengutasemelt tugevamaid ja nõrgemaid, siis lapsi tundes on mõttekas varieerida võtete raskusastet raskemaks ja kergemaks jooksvalt töö käigus (nn. diferentseerimine). Näiteks võib sotsiaalselt andekama lapse mõnikord määrata väikerühma töö juhiks, nõrgemate käeliste oskustega lapsele valida suuremad töövahendid jmt. Väikerühmade (2-4 last) moodustamisel sobib kasutada lihtsaid mängulisi võtteid (liisusalmid, värvilised lipikud (paelad), pildikesed, tõrud, käbid, kastanid jm.). Sõimerühmas vajab laste tegevus täiskasvanu suuremat osalemist ja suunamist, aiarühmades tuleb rühmatöös võimaldada jõukohase vastutuse võtmist lastel endil.

Erinevas vanuses laste rühmades on vaja töö alates eesmärgistamisest kavandada vähemalt kahel tasemel. Liitrühmas (ka kõik erirühmad on liitrühmad) toimub õppetegevus suuremas osas *allrühmade kaupa*, allrühma moodustamise alus võiks olla eelkõige laste arengutase ja seda tuleks igas õppe- ja kasvatustegevuse valdkonnas arvestada eraldi (eriti erirühmades). Kui kujunevad püsivama koosseisuga allrühmad (vanuse või arengutaseme järgi), siis võib gruppide märgistamiseks kasutada värvusi (punased, sinised, kollased, rohelised) või lillepilte (sinililled, võililled jne.), loomapilte vmt. Kuna siin teevad õpetajad valiku neist lastest, kes ühte allrühma kuuluvad, siis tuleks lastel lasta valida oma grupi tunnus (värvus, pilt vm) või nimi. Selline püsiv jaotus hõlbustab õpetajatel ülesannete varieerimist allrühmade vahel, laps teab oma kaaslast ja lülitub kiiresti tegevusse. Aeg-ajalt tasub püsivate allrühmade koosseis üle vaadata, kuna laste arengutempo võib olla erinev ning sobivat väljakutset võib pakkuda senisest nõrgem või tugevam grupp.

Joonis 4. Õpetuse planeerimine rühmaliikide kaupa

Sobitusrühma eripäraks on see, et eakohase arenguga laste hulgas kasvavad ja arenevad üksikud erivajadustega lapsed. Nendes valdkondades, kus erivajadustega lapse teadmised ja oskused on oluliselt erinevad rühmakaaslaste omadest, tuleb kaaluda temale ka eraldi eesmärkide seadmist ja töö sisu muutmist (nn. individualiseerimine). Üheks võimaluseks on nn. *töötoa meetod*. Töötuppa tulevad ühte tegevust tegema samaealised või sarnase võimekusega lapsed. Grupid moodustatakse kas kahe või rohkema rühma lastest ning valik põhineb eelneval laste arengu hindamisel ning selle käigus kogutud materjali analüüsil. Töötubade toimimiseks on vajalik rühmaõpetajate vaheline koostöö ja tahe ühiselt tegevusi planeerida ning ülesandeid jagada. Ka töötoa meetodi puhul on arukas aeg-ajalt grupe ümber planeerida, et iga laps kogeks eduelamust. Selline meetod töötab eriti hästi 2-3 rühmalises lasteaias. Kui erivajadustega laps on sobitatud eakaaslaste hulka, siis võib osa õppetegevusi olla talle väga rasked, töötoa meetodi korral on need tegevused võimalik asendada nooremate laste sama valdkonna tööga. Näiteks kui teised loevad sõnu, siis erivajadustega laps osaleb (võimalusel koos tugisikuga) hoopis konkreetse tähe õppimise tegevuses.

Igasuguste allrühma tegevuste läbiviimisel on äärmiselt oluline koostöö õpetaja abiga, võimalusel tugispetsialistidega, lapse tugisikuga. Olenevalt õpetaja abi (või tugisiku) ettevalmistusest ja suutlikkusest saab teda rakendada väikegrupi tegevuste juhendamises, laste jälgimisel ja toetamisel. Erivanuseliste laste rühmas saab kaasata ka vanemaid lapsi nooremaid juhendama. Üldjuhul meeldib lastele õpetada teistele seda, mida nad ise juba oskavad. Hästi töötab võte, kus õpetaja või õpetaja abi palub lastel endale õpetada, kuidas mingit töövõtet teostatakse. Tugispetsialist (logopeed, eripedagoog) aitab täpsustada raskusastmete erinevusi allrühmade kaupa ning valmistab ette ja toetab erivajadustega lapse osalemist väikese rühma töös.

3.2. ÕPPE- JA KASVATUSTEGEVUSE PLANEERIMINE ÜHE LAPSE ARENGUTASEMEST LÄHTUVALT

Ühe lapse kaupa planeerivad õpetust traditsiooniliselt tugispetsialistid, kes valdvalt ka õpetavad lapsi individuaalselt. Tänapäeva kaasava haridus kontekstis on tõusnud vajadus ka rühmaõpetajatel liikuda konkreetse lapse arengutaseme hindamiselt edasi selle lapse õpetuse läbi mõtlemise ja teostamiseni. Erivajadustega laste arengu toetamine lasteaias tähendabki seda, et lapse arengut tundma õppides ja üldist arengukulgu teades püstitavad õpetajad selle lapsega tehtavale tööle lähimad eesmärgid igas valdkonnas ning valivad sobivad meetodid, võtted ja vahendid nende saavutamiseks. Kui lapse arengu hindamisel ja õpetuse eesmärgistamisel saavad rühmaõpetajad toetuda tugispetsialistidele ja meeskonnatöö koordineerijale, siis õpetuse läbiviimisel on mõttekas kaasata õpetaja abi, lapse tugisikut, lapsevanemaid. Selline meeskonna tööjaotus peaks võimaldama lapsele turvalise ja eakohaste nõudmistega keskkonna.

Millised on võimalused varieerida õpetuse raskusastet lähtuvalt ühest lapsest? Esimene alus võimaluste hulgast valides on arusaam, millisel arengutasemel laps õpetamise alguses on. Mida täpsemalt suudavad õpetajad ja tugispetsialistid lapse algataseme määrata, seda realistlikumad eesmärgid on võimalik arendustööle püstitada ja tegevused valida. Kui lapse tegelik vanus on 5.a,

aga enamik valdkondi on arenenud 3.a lapsele vastavalt, siis saab toetuda riikliku õppekava juhendmaterjalidele noorema vanuse jaoks. Tingimusi, mille varieerimise kaudu õpetamise raskusastet reguleerida saab, on palju, näiteks:

1. Frontaalse, allrühma-, paaris- ja individuaalse tegevuse vahetamine. Mida madalama arengutasemega on laps, seda enam vajab ta õppimisel vahetut kontakti täiskasvanuga. Täiskasvanu on tasakaalukas, paindlik, turvaline partner uute oskuste õppimisel, ta annab oma kõne ja käitumise lapsele selge näidise, mida omandada. Rühma ühise tegevuse kaudu õppimine on väikesele lapsele kõige raskem. Seega uue oskuse õppimisel võiks eelneva erivajadustega lapse individuaalne õpetamine, et ta suudaks mingilgi määral kaasa töötada teiste lastega.
2. Praktilise, näitliku ja sõnalise õppemeetodi kombineerimine. Väga madala arengutasemega lapse puhul tuleb alustada praktilis-sõnalisest meetodist, see tähendab lapse vahetut tegutsemist ümbritsevate esemetega ja see kogemus kinnitatakse sõnaliselt õpetaja ja/või lapse enda poolt. Näitlik-sõnaline meetod eeldab sündmuste, filmide, piltide vaatlust, vaatluse suunamist osutamise ja kõne abil. Sõnalist meetodit peaks lasteaias alati kasutama kombineeritult kas praktilise tegevuse või näitlike vahenditega.
3. Reaalsete objektide, mudelite ja piltide valik. Ümbritseva maailma tunnetamine algab pärismaailma pärisasjade vahetust uurimisest lapse poolt. Mänguasi ehk mudel ja seejärel pilt on lapsele mõistetav (ehk õpetamisel kasutatav) siis, kui vastavad mälukujutlused on eelneva kogemuse mõjul tekkinud. Võõra ja uue objektiga tutvumine eeldab seega kõigepealt praktilist kokkupuudet pärisasjaga.
4. Vahendite hulk, omadused, paiknemine. Kui lapsel on raske teha objektide hulgast valikut, siis peab objektide hulk olema väiksem (alates kahest elemendist). Mida erinevamad on objektid võrreldavate omaduste (näiteks suurus, värvus, kaal jt) poolest, seda kergem on erinevuste üle otsustada. Kui objekte on vaja omavahel võrrelda, siis peaksid nad kõige madalama raskusastme korral olema asetatud võimalikult lähedikkude (üksksteise peale, kõrvale).
5. Täiskasvanu-poolse abi pakkumine. Kõige suurem abi on lapsele see, kui õpitav tegevus sooritatakse koos täiskasvanuga, näiteks õpetaja võtab lapse käe ja teeb liigutuse kaasa. Raskusastmelt järgmine on samade vahenditega paralleelne tegevus, tegevuse sooritavad täiskasvanu ja laps samaaegselt, laps peab jälgendama. Kui laps suudab, võib rakendada eelnevat või valmisnäidist; veelgi väiksem on abistamine, kui õpetaja üksnes osutab vajalikule detailile. Kui sõnalise korralduse mõistmine on raske, siis tuleb lähtuvalt lapse kõne mõistmise tasemest instruksiooni muuta, jaotada see väiksemateks osadeks. Õpetamise käigus lapse iseseisvus järk-järgult tõuseb, pidevalt tuleb abi pakkudes jälgida, et sellega ei liialdatakse ehk laps saaks pingutada ja kogeks edu.
6. Tegevuse kestus ja võtete vaheldumine. Lasteaia lapse tähelepanu kipub kergesti hajuma, rühmatingimustes õppimisele keskendumist on vaja harjutada. Seega tasub konkreetse õppegevuse puhul võtteid mõistlikult vahetada, teha liikumispause ja tähelepanu raskustega lastel võimaldada grupitegevusest ka eemalduda. See protsess tuleb aga läbi mõelda nii, et laps pingutaks ja püüaks kaasa teha üha pikemat aega ning kui ta eemaldub, siis üksnes õpetaja loal ja suunamisel (koos tugiisikuga, õpetaja abiga mängunurka, raamatuid vaatama vmt.). Lasteaia lapse jaoks planeerib töö ja puhkuse vahetuse täiskasvanu, lõunapausi ajal peab lapsel olema võimalik kas magada või puhata.

7. Sobiva käitumise õpetamine. Käitumisprobleemid võimenduvad lasteaias paratamatult, sest väikesel territooriumil on koos palju erinevaid lapsi. Õpetaja on siiski rühma juhiks, kes alati vastutab; ta kujundab keskkonna, käitumiskorra ja ka õpetab, milline on sobiv käitumine. Lapsel on õigus eksida, negatiivne tagasiside ei tohiks siiski domineerida. Laps vajab koostegevust, näidist ja/või juhiseid, kuidas tema jaoks raskesti käsitletavas olukorras sobiv on käituda. Kui ta püüab, siis tunnustus peab õpetajalt järgnema kiiresti ja asjakohaselt.
8. Üleminekute toetamine. Turvaline on selline keskkond, kus laps teab, mis juhtub järgmisena, mida ootavad temalt teised lapsed ja täiskasvanud. Seega vajab lasteaia kohanev laps rohkem tähelepanu, sisse juhatada tuleb iga lasteaia päev, tutvustada päevakavas ettetulevaid muudatusi. Lapse tegevust ei tohi äkki katkestada ning lõpu lähenemisest võiks eelnevalt teada anda. Taolised ettevalmistused on eriti olulised autismiga ning aktiivsuse- ja tähelepanuhäiretega laste puhul.
9. Tugispetsialistide, liikumisõpetaja, meeskonnatöö koordineerija soovitude ja lapsevanemate poolt pakutud võtete arvestamine. On väga teretulnud, kui tugispetsialist käib rühmategevusi vaatlemas ning selle alusel aitab rühmaõpetajatel analüüsida, mis konkreetsele lapsele sobib ja mida tuleks edaspidi teistmoodi teha. Samuti on rühmaõpetajal kasulik külastada tugispetsialisti poolt läbiviidavat individuaalset tegevust. Lapsevanematel võib olla kogunenud efektiivseid võtteid, mis ka rühmatööd paremini korraldada aitavad. Näiteks, kuidas aidata lapsel uinuda, emotsioonidega toime tulla jmt.

Eelpool toodud raskusastme reguleerimise võimalusi saab rakendada kõikides rühmatüüpides, vastavalt on võimalik nõustada lapsevanemat ka kodustes tegevustes. Paljude esmapilgul probleemsete laste puhul piisab, kui neid põhimõtteid arvestada ja raskused on ületatavad. Kui aga laps vajab teistsugust lähenemist suuremas ulatuses, st. igas õppetegevuse valdkonnas, nii lasteaia kui kodu keskkonnas ja temaga tegeleb samal ajavahemikul palju täiskasvanuid, siis võiks kaaluda individuaalse arenduskava koostamist.

Individuaalne arenduskava (edaspidi IAK) on ühele lapsele planeeritud õppekava, milles on ära toodud lapse arengutaseme kirjeldus, kavandatava perioodi üldeesmärk, arendatavad valdkonnad ja nende sisu. Nagu kõrgema tasandi õppekavad, on ka IAK oma olemuselt kokkulepe ning vormistatud kui [eraldi dokument](#). Otsuse, et rakendatakse IAK, teeb lapse arengut toetav meeskond koordineerija juhtimisel lapse arengutaseme hindamise järel (tavaliselt sügisel). Koordineerija kutsub meeskonna (sh. lapsevanemad) arutelud kokku, vahendab meeskonnaga kooskõlastatud teavet lapsevanemale ja hoolitseb selle eest, et IAK saaks korrektselt vormistatud ning koostöös ka rakendatud. Hiljemalt õppeaasta lõpul kutsub koordineerija meeskonna veelkord kokku ning arutatakse koos lapsevanemaga, mida tehti ja kuidas jätkatakse. IAK sobib vajaduse korral rakendada igas rühmatüübis, eelkõige keerulisemate erivajaduste korral, lapse arengut toetav meeskond võib olla erineva suurusega (võimalusel ja vajadusel kaasatud ka lasteaia-välised spetsialistid). Põhjalikumalt on IAK kohta kirjutatud riikliku õppekava juhendmaterjalis (Häidkind & Kuusik, 2009).

4. SUJUV ÜLEMINEK KOOLI

Pille Häidkind

Koolivalmiduse mõiste üle on palju arutletud ja definitsioone on mitmesuguseid. Oluline on teada, et mõistet ei saa üle võtta varasematest aegadest ega teistest riikidest, sest selle sisu sõltub ühiskonna ootustest koolimineja arengule ning riigis kehtivast hariduskorraldusest. Sellest, kuidas koolivalmidust defineeritakse, sõltub omakorda, kuidas seda hinnatakse ja mida pakutakse lastele, kes ei ole kehtivate näitajate alusel kooliks valmis. Teisisõnu hõlmab koolivalmiduse mõiste lisaks konkreetse lapse arengutasemele (võimed, teadmised ja oskused erinevates valdkondades) perekonna ja lasteaia poolt tehtava ettevalmistuse ning on seotud sellega, kuivõrd paindlik suudab olla kool laste erinevuste arvestamisel. Üleminekut kooli peaks laps tajuma sujuvana ning selle saavad tagada eelkõige last ümbritsevad täiskasvanud.

Kuidas on lapse koolivalmidus seotud kodu ja lasteaiaiga? Et laps alushariduse kaudu kõikide eeldatavate tulemusteni jõuaks, vastutavad lapsevanemad ja kui laps käib lasteaias, siis ka lasteaia õpetajad. Ükski pädevus ei teki lapsel tühjale kohale koolieelse aasta jooksul, vaid saab kujuneda järk-järgult keskkonna mõju, sh õpetamise ja kasvatamise tõttu. Nii on oluline, et alates sõimerühmadest mõtleavad õpetajad ja lapsevanemad läbi, mis teadmised ja oskused on baasiks, mida kujundada sealt edasi, et laps õpiks ladusalt enne kooliminekut tundma tähti ja suudaks lugeda sõnu kokku. Lapsevanemaid juhendatakse ja viiakse kurssi lapse oskustega kogu lasteaia perioodi jooksul, et ootused koolivalmiduse saavutamise osas oleksid kooskõlas lapse tegeliku tasemega. Kui varasematest aastatest jäävad lapse arengusse lüngad, siis viimasel aastal imesid loota või lapsele järsku üle jõu käivaid nõudmisi esitama hakata ei ole mõistlik. Samuti tuleb arvestada, et inimese areng ei ole ainult keskkonnast sõltuv, iga lapse arengupotentsiaal on erinev ja kahjustatud arengu korral jäävad eakohased normid täitmata. Samas kehtib ka erivajadustega laste puhul sama põhimõte: alustada õpetamisega varakult, tegutseda läbimõeldult ja koostöös. Nii võib algsest nõrga arengupotentsiaaliga laps pärast kodus ja lasteaias nähtud vaeva olla 7-aastaselt valmis õppima üldhariduskooli tingimustes. Tavapärasem on siiski see variant, et mõned valdkonnad jäävad hoolimata täiskasvanute pingutustest eakohasest tasemest nõrgemaks ning erivajadustega laps suudab tavakoolis toime tulla tugispetsialistide abi jätkudes. Üksikute laste puhul on abiks

koolikohustuse edasilükkamine (vastava otsuse teeb nõustamiskomisjon), mis tähendab lisa-aastat lasteaias või eelkoolis.

Kuidas on lapse koolivalmidus seotud kooliga? 24 erinevast keskkonnast tulnud 7-aastast last pole kunagi täpselt ühesuguse arengutasemega. Erandiks võivad olla need klassid, kuhu lapsi valitakse teatud näitajate alusel nn. koolikatsetel. Üldjuhul tuleb I klassi õpetajal siiski näha palju vaeva, et õppida lapsi tundma ja luua õppimist soodustav töökord. Seejuures saab lasteaia kaasa antud koolivalmiduskaart uut õpetajat palju aidata, kui lapse arengutase ja vajadused korrektselt kirjeldatud on. Eriti oluline on koolivalmiduskaart laste puhul, kellele on soovitatud koolis tugiteenuste jätkumist. Mida enam on kool sobilik (st. suudab pakkuda jõukohast õpetust ja/või vajalikku toetust) lapsele, seda sujuvam ehk lapsele meeldivam saab üleminek olla. Seega tasub lapsevanemal kooli valides mõelda eelkõige lapse arengutasemele ja vajadustele, erivajadustega lapsele võib üldhariduskooli tugiteenustest ka väheks jääda ning võib olla on parem alustada kooliteed erikoolis või –klassis. Paljusid lapsevanemaid sõna „eri“ hirmutab, kuid üle jõu käiv õppimine tähendab lapsele pideva ebaedu ja kaaslaste negatiivsete hinnangute kogemist, mis varem või hiljem viib madala enesehinnangu ning käitumisprobleemideni.

Ülemineku toetamise võimalused. Kooli minnes muutub lapse jaoks keskkond, kus ta veedab suure osa päevast, tulevad uued kaaslased ja õpetaja, kasvavad nõudmised tema tegevusele. Kui laps kogeb koolimineku sujuvana, ta tunneb, et saab hakkama ja teab, kuidas pingutada ja abi küsida, säilib ka kõrge õpimotivatsioon. Kõigepealt on oluline, et nii lasteaia kui klassiõpetajad ja lapsevanemad saaksid ühtemoodi aru, millisel arengutasemel kooliminev laps peaks üldiselt olema (riikliku õppekava eeldatavad tulemused 6-7a lapsele). Edasi on vaja läbi arutada ja kokku leppida, mida laste ülemineku toetamiseks täiskasvanute poolt tehakse. Näiteks Broström (2002) eristab ülemineku toetamise tegevusi selle järgi, kas need on kollektiivsed või individuaalsed; ja selle järgi, kas need toimuvad enne septembrit või pärast:

- lasteaia rühm koos lasteaia õpetajaga külastab kooli
- tulevane klassiõpetaja külastab lasteaia rühma
- vestlused lapsevanematega enne kooli algust
- ümarlauad lapse arengu kohta lasteaia ja klassiõpetajate vahel
- kirjad lapsevanematele enne kooli
- infovoldikud lapsevanematele
- koolides lahtiste uste päevad
- sama klassi laste ja lapsevanematega kohtumine enne kooli
- lasteaia ja klassiõpetajad tutvuvad üksteise õppekavadega, õppematerjalidega ja muude dokumentidega (koolivalmiduskaart, IAK).
- lasteaia õpetaja õpetab osaliselt I klassis
- lasteaia laste osalemine kooli ühisüritustel

- lasteaia ja klassiõpetajad külastavad üksteise tunde
- kodukülastused enne ja pärast kooli algust

Kuna Eestis on koolidel valdavalt kindlad teeninduspiirkonnad, tuleb kasuks piirkondlike ümarlaudade pidamine, kus koolivalmidus, üleminek kohalikku kooli ja selle toetamine läbi arutatakse. Võimalusi, kuidas laste kooliminekut toetada, on ju palju ja nende hulgast tasub antud piirkonnas kõige sobivamad valida. Võtmetegurid lisaks võimetele vastava kooli valikule on seega ülemineku ettevalmistus (enne septembrit) ja individuaalne lähenemine (koolivalmiduskaart, vestlused vanematega). Ainult kollektiivsetest ja institutsioonipõhistest (kas koolis või lasteaias) pakutavatest tegevustest võib mõnele lapsele (erivajadustega lastele) väheks jääda.

5. LAPSE ANDMETE KAITSEGA SEOTUD KÜSIMUSED

Kristiina Laanest

Käesoleva juhendmaterjali koostamisel tekkinud küsimused seoses lapse andmete kaitsega esitasime Andmekaitse Inspeksioonile. Meile vastas I järelvalveosakonna juhtivinspektor Kristiina Laanest (vastused on kaldkirjas).

1. Isikuandmete kaitse seaduse § 5 sätestab, et isikuandmete töötlemine on nt isikuandmete kogumine, salvestamine ja säilitamine ning § 6 punkt 7 sätestab, et andmesubjektile tuleb võimaldada juurdepääs tema kohta käivatele andmetele. Küsimus: kui lapse arengutaseme hindamisel teeb lasteaiaõpetaja pidevalt märkmeid lapse arengu kohta, kas lapsevanemal on seaduse järgi õigus kõiki neid märkmeid näha? Või piisab sellest, kui lapsevanema jaoks tehakse kokkuvõtte arenguvestlusel?

Kõikvõimalikud konkreetse isikuga seostatavad andmed, sh andmed lapse arengutaseme hindamise kohta, on isikuandmed. Lapsevanemal kui lapse seaduslikul esindajal õigus saada oma lapse arengutaseme hindamise kohta kõiki fikseeritud andmeid. Samas saab nõuda siiski vaid selliste lapse kohta käivate andmete väljastamist, mis koolieelse lasteasutuse valduses on. Seega, kui lasteaiaõpetaja teeb lapse arengutaseme hindamisel märkmeid, kuid neid ei säilitata, vaid need fikseeritakse eraldi säilitamisele kuuluvas kokkuvõtvas dokumendis, siis ei saa lapsevanem nõuda esialgsete märkmete ettenäitamist.

2. Küsimus lähtuvalt isikuandmete kaitse seaduse § 12 lõikest 1: Kas lapsevanemaga peab siis, kui laps tuleb lasteaeda, sõlmima kirjaliku nõusoleku, kus on täpselt toodud töödeldavad isikuandmed, mis eesmärgil neid töödeldakse, mis tingimustel ja kellele andmeid edastatakse ja lapsevanema õigused tema lapse isikuandmete edasise töötlemise osas? Ja kas delikaatsete isikuandmete töötlemiseks tuleb vormistada eraldi lapsevanema nõusolek? Või annab eelnevale küsimusele vastuse isikuandmete kaitse seaduse § 14 lõike 1 punkt 1, mille kohaselt võib isikuandmeid töödelda ilma lapsevanema nõusolekuta, sest isikuandmeid töödeldakse seaduse alusel? Nt on lapse arenguta-

seme hindamise vajadus sisse kirjutatud koolieelse lasteasutuse riiklikku õppekavasse, mille järgi on hindamine osa igapäevasest õppe- ja kasvatusprotsessist ning õpetaja peabki lapse oskuste/teadmiste/võimete kohta pidevalt infot koguma ja seda töötleva.

Isikuandmete, sh delikaatsete isikuandmete töötlemine saab toimuda isiku eelneval nõusolekul või ilma nõusolekuta, kui niisugune õigus tuleneb seadusest. Seega, kui seaduse alusel on isikuandmete töötlemine lubatud, ei pea eraldi täiendavat nõusolekut lapsevanemalt isikuandmete töötlemiseks võtma. Oluline on, et volitusnorm isikuandmete töötlemiseks tuleneks just seadusest. Seadusest madalama õigusjõuga aktiga isikuandmete töötlemiseks volitusnormi kehtestada ei saa. Samuti tuleb jälgida, et isikuandmete töötlemisel ei ületataks seadusega ette nähtud piire, st andmetöötlus peab olema kooskõlas isikuandmete töötlemise minimaalsuse ja eesmärgipärasuse põhimõttega. Andmetöötluse osa, mida seaduse volitusnorm ei hõlma, peab olema kaetud lapsevanema nõusolekuga. Nõusolek peab vastama IK5 §-s 12 sätestatud nõuetele.

3. Küsimus lapse kohta käiva info vahetamise võimalustest spetsialistide vahel. Kas seaduse järgi on keelatud nt. arstil lapse diagnoosi või uuringutulemuste edastamine otse lapse rühmaõpetajale ilma, et lapsevanem seda infot vahendaks? Isikuandmete kaitse seaduse § 14 seda justkui ei keela. Praegu ei ole rühmaõpetajad sageli teadlikud lapse füüsilise või vaimse tervise seisundist, sest vanemad ei taha seda infot õpetajale anda ja õpetajatel on arusaam, et nad ei tohigi seda infot teada. Samas on õpetajal koolieelse lasteasutuse seaduse järgi kohustus kavandada ja läbi viia õppe- ja kasvatustegevused lapsest lähtuvalt. Kokkuvõtvalt, seadused näevad ette, et lapse arendamise heaks peavad töötama kõik tugisüsteemid (nii haridus-, kui sotsiaalsüsteemis), kuid andmekaitseseadusele viidates infovahetus nende spetsialistide vahel ei toimi. Kui seadus spetsialistide vahelist info edastamist ei keela, siis kas oleks võimalik lahti kirjutada, kuidas seda korrektselt korraldada tuleks?

Tervishoiutöötaja (arst) ja tervishoiuteenuse osutamisel osalevad isikud peavad hoidma saladuses neile tervishoiuteenuse osutamisel või tööülesannete täitmisel teatavaks saanud andmeid patsiendi isiku ja tema tervise seisundi kohta. Terviseandmete saladuses hoidmise kohustuse rikkumisele võib järgneda kriminaalkaristus. Seega ei ole lubatud arstil avaldada koolieelse lasteasutuse rühmaõpetajale lapse terviseandmeid. Lapse terviseandmeid on õigus teada lapsevanemal lapse seadusliku esindajana ja lapsel endal niivõrd, kuivõrd ta on võimeline oma tervislikust seisundist aru saama. Seega saab informatsioon lapse tervisliku seisundi kohta jõuda rühmaõpetajani lapsevanema vahendusel. Kui palju lapsevanem rühmaõpetajale lapse terviseseisundi kohta teavet avaldab ongi lapsevanema õigus otsustada.

4. Milliste andmekaitse reeglitega peab lasteasutus arvestama lapsevanemalt lapse arengualase info saamisel ja tagasiside andmisel lastevanemale, samuti teistele spetsialistidele? Milliste andmekaitse reeglitega peab lasteasutus arvestama lapse arengu hindamisel?

Isikuandmete töötlemisel tuleb järgida kõiki isikuandmete kaitse seaduses isikuandmete töötlemisele kehtestatud nõudeid. Isikuandmete töötlemise üldpõhimõtted on sätestatud IK5 §-s 6. Samuti on väga oluline kaitsta andmeid volitamata töötlemise eest tagades andmevahetuse konfidentsiaalsuse.

5. Kes on lasteasutuses andmekaitse eest vastustav isik, millised on tema põhiülesanded? Milline on õpetaja ja tugispetsialistide roll andmekaitisel?

Delikaatsete isikuandmete töötleja võib registreerida delikaatsete isikuandmete töötlemise Andmekaitse Inspeksioonis või määrata selle asemel isikuandmete kaitse eest vastutava isiku. Isikuandmete kaitse eest vastutav isik on oma tegevuses sõltumatu isikuandmete töötlejast ning kontrollib, et isikuandmete töötleja töötleks isikuandmeid kooskõlas seadusega. Koolieelne lasteasutus ise otsustab, keda ta soovib isikuandmete kaitse eest vastutavaks isikuks määrata ning kes on võimeline sõltumatult lasteasutuse isikuandmete töötlemist kontrollima. Inspeksioon soovib tutvuda ka asjaomase juhendmaterjaliga aadressil

<http://www.aki.ee/download/2033/Delikaatsete%20regimise%20juhend.pdf>.

6. Kuidas aidata last, kelle arengut lapsevanem ei arvesta ega toeta, ei soovi osaleda meeskonnatöös? Ei nõustu tulema arenguvestlusele, ei ole nõus individuaalse arenduskavaga?

Riskiperede laste toetamisel ja abistamist vajavast lapsest teavitamisel on aluseks abivajavast lapsest teatamise juhend

http://lasteombudsman.ee/sites/default/files/IMCE/abivajavast_lapsest_teatamine_ja_andmekaitse_-_juhend.pdf.

KIRJANDUS

- Almann, S. (2010). *Portfoolio lapse arenguloost*. Tallinn: Ilo.
- Broström, S. (2002). Communication and continuity in the transition from kindergarten to school. In: H. Fabian & A.-W. Dunlop (Eds.), *Transition in the early years: debating continuity and progression for young children in early education* (pp. 52-63). UK London: RoutledgeFalmer.
- Dockrell, J, McShane, J (1995). *Children's learning difficulties: A cognitive approach*. Blackwell Publishers.
- Erivajadustega laste hoolekande- ja rehabiliteerimisvajaduste hindamine ja kulg* (1999). Tartu Ülikool
- Haldre, L. (2003). Hüperaktiivne laps lasteaias. Kogumikus: M. Roomeldi, L. Haldre, A. Susi, L. Metsis, R. Kõrgesaar (Koost.), *Hüperaktiivne laps. Abiks lapsevanematele ja pedagoogidele* (lk. 55-63). Tartu: TÜ Kirjastus.
- Häidkind, P. (2008). Erivajadustega lapsed lasteaias. Kogumikus: E. Kikas (Toim.), *Õppimine ja õpetamine koolieelses eas* (lk. 198-220). Tartu: TÜ Kirjastus.
- Häidkind, P. (2007). Lasteaia õpetaja alustab. Kogumikus: L. Tiirmaa (Koost.), *Erivajadustega lapse ja noore toetamise võimalusi hariduse omandamisel. Abiks õpetajale* (lk. 7-10). Riiklik Eksami- ja kvalifikatsioonikeskus. Tallinn: Argo.
- Häidkind, P & Kuusik, Ü. (2009). Erivajadustega laps koolieelses lasteasutuses. Kogumikus: E. Kulderknup (Koost.), *Lapse arengu hindamine ja toetamine* (lk. 22-72). Riiklik Eksami- ja kvalifikatsioonikeskus. Tallinn: Studium.
- Indre, K. (1993). *Kooliküpsus koolijõudluse eeldusena*. Magistritöö. Tartu: Tartu Ülikool.
- Jürgenson, E. (2011). *Arengumapi kasutamiselapse arengu jälgimise ja hindamise meetodina Tartu linna lasteaiaõpetajate hinnangute alusel*. Bakalaureusetöö. Tartu: Tartu Ülikool.
- Jürimäe, M & Treier, J. (2008). *Õppekavad ja lasteaed*. Tartu: TÜ Kirjastus.
- Karlep, K., Palts, K., Kikas, E. (2001). Hälbe märkamisest ja kirjeldamisest individuaalsete õppe- ja arenduskavadeni. *Kasvatus ja aated*. Artiklite kogumik. TÜ Kirjastus

- Kikas, E.; Männamaa, M. (2008). Testid ja testimine. Kogumikus: E. Kikas (Toim.), *Õppimine ja õpetamine koolieelses eas* (lk. 167-170). Tartu: TÜ Kirjastus.
- Kivirand, T. (2007). Õpilase individuaalse arengu jälgimine ja toetamine koolis. Kogumikus: L. Tiirmaa (Koost.), *Erivajadustega lapse ja noore toetamise võimalusi hariduse omandamisel. Abiks õpetajale* (lk. 23-26). Riiklik Eksami- ja kvalifikatsioonikeskus. Tallinn: Argo.
- Kulderknup, E. (Koost.) (2009). *Õppe- ja kasvatustegevuse valdkonnad*. Riiklik Eksami- ja kvalifikatsioonikeskus. Tallinn: Studium.
- Männamaa, M. (2008). Vaatlus. Kogumikus: E. Kikas (Toim.), *Õppimine ja õpetamine koolieelses eas* (lk. 144-158). TÜ Kirjastus. Tartu: TÜ Kirjastus.
- Männamaa, M. (2008). Intervjuu. Kogumikus: E. Kikas (Toim.), *Õppimine ja õpetamine koolieelses eas* (lk. 159-166). Tartu: TÜ Kirjastus.
- Männamaa, M. & Marats, I. (2009). Lapse üldoskuste areng. Kogumikus: E. Kulderknup (Koost.), *Üldoskuste areng koolieelses eas* (lk. 5-43). Riiklik Eksami- ja kvalifikatsioonikeskus. Tallinn: Studium.
- Niilo, A., Kikas, E. (2008). Mäng. Kogumikus: E. Kikas (Toim.), *Õppimine ja õpetamine koolieelses eas* (lk. 120-137). Tartu: TÜ Kirjastus.
- Noonan, M. J. (2006). Teaching children with autism. In: M. J. Noonan & L. McCormick (Eds.), *Young Children with Disabilities in Natural Environments. Methods and Procedures* (pp. 171-191). US Baltimore: Paul H. Brookes Publishing Co.
- Paaliste, A. (2011). *Koolieelses eas laste arengutaseme hindamine õppenõustamiskeskuste kogemusel*. Tartu: Tartu Ülikool.
- Palts, K. (2007). Lapse iseloomustuse koostamine koolieelses lasteasutuses. *Eripedagoogika. Alusharidus*, 27, lk.29-35.
- Pierangelo, R., Giuliani, G.A (2012). *Assessment in Special Education: A Practical Approach*. Upper Saddle River (N.J.): Pearson Education Inc.
- Rogers, B. (2008). *Taasleitud käitumine*. Tartu: TÜ Kirjastus.
- Saarits, Ü. (2008). Eneseteeninduse ja enesekohaste oskuste areng. Kogumikus: E. Kikas (Toim.), *Õppimine ja õpetamine koolieelses eas* (lk. 79-91). Tartu: TÜ Kirjastus.
- Sattler, J.M. (2001). *Assessment of children. Cognitive applications* (4th ed). San Diego: Jerome M. Sattler, Publisher, Inc.
- Tropp, K., Mägi, K. (2008). Emotsionaalne ja motivatsiooniline areng. Kogumikus: E. Kikas (Toim.), *Õppimine ja õpetamine koolieelses eas* (lk. 92-103). Tartu: TÜ Kirjastus.
- Tropp, K. & Saat, H. (2008). Sotsiaalsete oskuste areng. Kogumikus: E. Kikas (Toim.), *Õppimine ja õpetamine koolieelses eas* (lk. 53-78). Tartu: TÜ Kirjastus.
- Wortham, S. C. (2005). Assessment Systems: Portfolio Assessment. In: S. C. Wortham, *Assessment in early childhood education* (4th ed) (pp. 202-226). Upper Saddle River (N. J.), Columbia (Ohio): Pearson.

SEADUSED, MÄÄRUSED

Eesti vabariigi lastekaitseseadus (1992/2012) <https://www.riigiteataja.ee/akt/121032011050>

Isikuandmete kaitse seadus (2007/2011) <https://www.riigiteataja.ee/akt/130122010011>

Koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava (2008/2011) <https://www.riigiteataja.ee/akt/13351772>

Koolieelse lasteasutuse seadus (1999/2012) <https://www.riigiteataja.ee/akt/114032011006>

Koolieelse lasteasutuse õppe- ja kasvatustegevuse alaste kohustuslike dokumentide loetelu ja nende täitmise kord (2011) <https://www.riigiteataja.ee/akt/102092011001>

Koolikohustuse täitmise edasilükkamise tingimused ja kord (2010)
<https://www.riigiteataja.ee/akt/13349293>

Nõustamiskomisjonile taotluse esitamise tingimused ja kord (2010)
<https://www.riigiteataja.ee/akt/13352206>

Perekonnaseadus (2009/2012) <https://www.riigiteataja.ee/akt/127062012012>

Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus (2010/2012) <https://www.riigiteataja.ee/akt/102072012014>

Rahvatervise seadus (1995/2013) <https://www.riigiteataja.ee/akt/105122012004>

Sotsiaalhoolekande seadus (1995/2013) <https://www.riigiteataja.ee/akt/122122012011>

Tervisekaitsenõuded koolieelses lasteasutuses tervise edendamisele ja päevakavale (2010)
<https://www.riigiteataja.ee/akt/13360326>

KUTSESTANDARDID

Eripedagoogi kutsestandard (2010)

http://www.kutsekoda.ee/et/kutseregister/kutsestandardid/10086813/lae/109_standard.pdf

Kliiniline psühholoog IV, V (2011)

<http://www.kutsekoda.ee/et/kutseregister/kutsestandardid/10087126>

Logopeedi kutsestandard (2012)

<http://www.kutsekoda.ee/et/kutseregister/kutsestandardid/10435948>

Õpetaja V kutsestandard (2010)

http://www.kutsekoda.ee/et/kutseregister/kutsestandardid/10086813/lae/109_standard.pdf

LISAD

LISA 1. VÄLJAVÕTTED TARTU LASTEAED PÄÄSUPESA ÕPPEKAVAST

1.1. LAPSE ARENGU HINDAMINE

Tartu Lasteaed Pääsupesa on seadnud oma missiooniks luua koostöös lapsevanematega laste igakülgset arengut soodustav keskkond, kus õppe- ja kasvatustööd planeerides väärtustatakse iga lapse individuaalsust, lähtutakse lapse erivajadusest ning arendatakse last lähtuvalt tema huvidest ja võimetest.

Lapse lasteaeda tülles on oluline lapsevanemate ja pedagoogide omavaheline usalduslik koostöö lapse tundmaõppimisel ning edasisel järjepideval lapse arengu jälgimisel ja analüüsimisel.

Lapse vaatlusandmestik peab olema mõistetav ja kasutatav nii õpetajatele kui ka lapsevanemale. Eri inimeste hinnanguid ja tähelepanekuid on kasulik ja vajalik omavahel võrrelda. Õpetajad ei näe üldjuhul last tegutsemas väljaspool lastekollektiivi, lapsevanemal pole aga enamasti võrdluslust ega piisavalt võimalusi näha oma lapse tegutsemist lastekollektiivis.

Lapse arengu jälgimise ja analüüsimise eesmärk on koguda informatsiooni, et arvestada õppe- ja kasvatustegevuse planeerimisel ja läbiviimisel lapse individuaalseid võimeid ja vajadusi.

Lapse arengu jälgimise ja analüüsimise põhimõtted.

- Lapse arengu hindamine on osa igapäevasest õppe- ja kasvatusprotsessist. Pedagoogid ja tugispetsialistid viivad vaatlusi läbi kindla plaani alusel ning lapsi jälgitakse nii igapäevatoimingutes, vabamängus kui ka pedagoogi suunatud tegevustes. Vaatlusandmestik on üheselt mõistetav ja kasutatav nii õpetajale kui ka lapsevanemale.
- Lapse arengu hindamine ja analüüsimine on oluline lapse eripära mõistmiseks, erivajaduse väljaselgitamiseks, positiivse enesehinnangu ja arengu toetamiseks. Samuti on see oluline õppe- ja kasvatustegevuse planeerimisel koostöös lapsevanemaga.

- Lapse arengu hindamise aluseks on eeldatavad üldoskused ning õppe- ja kasvatustegevuse valdkondade tulemused.
- Lapse arengu analüüsimiseks kasutavad õpetajatel ja tugispetsialistidel erinevaid meetodeid ja vahendeid, lähtudes lapse arengulisest vanusest.
- Lapse arengut kirjeldatakse lapsest lähtuvalt, väärtustades saavutatut ning tunnustades lapse toimetulekut, arenemist, positiivseid hoiakuid ja huvi.
- Lapse arengu hindamise ja arenguveestluse tulemus dokumenteeritakse "Isikuandmete kaitse seaduses" sätestatud tingimustel.

Last vaadeldes võtab õpetaja aluseks järgmised küsimused:

- Kuidas on arenenud lapse eneseteeninduslikud oskused?
- Kuidas laps tuleb toime rühma- ja individuaaltööga?
- Kuidas ja milliseid materjale laps erinevates tegevustes kasutab?
- Kuidas laps teiste lastega suhtleb?
- Kuidas laps suhtleb õpetajatega ja teiste täiskasvanutega?
- Kuidas laps keelt kasutab?
- Kuidas laps liigub (ronib, hüppab, jookseb)?
- Millised on tema tujud ja temperament?
- Milliseid rolle laps endale rühmas võtab?

Lapse arengu analüüsimiseks on rühma õpetajatel võimalik kasutada erinevaid meetodeid ja vahendeid. Ühe võimalusena on lasteaias välja töötatud vanuseastmete kaupa tabeli vormis lapse arengu vaatluslehed või vaatluslehed, mis määratlevad erinevad valdkonnad (motoorika, eneseteenindamine, suhtlemine eakaaslaste ja täiskasvanutega, mäng, kõne, õpioskused) ja jätavad õpetajale võimaluse põhjalikumaks kirjalikuks analüüsiks. Vajadusel on võimalus läbi viia PEP-R test. Rakendust on leidnud ka *Arengu jälgimise mäng* (Kristi Kibrits, Jana Rebane, Reet Varik; ILO, 2010). Iga rühm võib aga ka ise välja töötada oma rühmale sobivama ja endale käepärasema meetodi lapse arengu vaatlemiseks ja analüüsimiseks. Oluline on tähele panna iga lapse eripära, tema tugevaid ja nõrku külgi ning nende põhjusi, ning sellest lähtuvalt planeerida edasist arendustööd. Lähtutakse lapse enda individuaalsest arengust ja lapse arengu eeldavatest tulemustest. Lapse arengu analüüsimise põhimõtted kooskõlastatakse lapsevanematega.

Arengumapp koostatakse igale lapsele tema arengu jälgimiseks, mis on aluseks lapsevanemaga lapse arengust vestlemisel. Arengumapi sisu ei saa üks-üheselt määratleda, see sõltub lapse vanusest, rühma töökorraldusest, pedagoogide ja lapsevanema taotlustest.

Arengumappe võib olla mitu (vastavalt rühmasisesele kokkuleppele):

- **Lapse koostatud arengumapp:** laps valib materjalid ise, õpetajal on suunav roll; sisaldab ainult lapse loomingut, tema enda arvamusi, hinnanguid ning tulevikuplaane (lapse töid, õpetaja üleskirjutatud intervjuusid, fotosid, jne).
- **Õpetaja koostatud arengumapp:** sisaldab lapse individuaalsuse kaarti (IK); tähelepanekuid lapse tegevuste kohta; lapse mängu kirjeldusi; õpetajate poolt valitud lapse töid, mis näitavad lapse arengut; lapse huvitavaid ütlemissi, arvamusi ja sõnalist loomingut; lapsevanemate täidetud küsitluslehti lapse kohta; õpetajate ja tugispetsialistide täidetud lapse arengu vaatluslehti.

Arengumapp vaadatakse üle, täiendatakse ja tehakse põhjalikud korrektseid sissekanded vähemalt 2 korda aastas:

Sügisel (õppeasutuse siseselt kokkulepitud tähtaeg 25.oktoober).

Selle etapi tulemusena saavad pedagoogid teada:

- lapse need arenguvaldkonnad, mis vajavad aasta jooksul enamat tähelepanu,
- mida arvestada tegevuste planeerimisel,
- keda tuleks tugispetsialistide juurde konsultatsioonile saata,
- kuidas probleemide ilmnemise korral lapse arengut suunata ja toetada.

Kevadel (õppeasutuse siseselt kokkulepitud tähtaeg 25. aprill).

Selle etapi tulemusena saavad pedagoogid teada:

- lapse arengu edenemise õppeaasta jooksul.

Lapsevanem tutvub lapse arengumappidega ning nende põhjal toimub lapsevanemate ja pedagoogide vahel lapse arenguvestlus, kus mõlemal osapoolel on võimalik avaldada oma arvamust ja seada edasisi ühiseid sihte. Lasteaiast lahkudes saab laps arengumapid kaasa.

TARTU LASTEAED PÄÄSUPESA

LAPSE INDIVIDUAALSUSKAART nr

01.09.20...

Kaardi avamise aeg (lapse lasteaeda tulekul; lepingu jõustumise aeg):

Nimi:

Sünniaeg:

Rühma liik:

Kodune keel(ed):

Lisaandmed:

Lapse arendusmeeskond:

Õpetajad:

Õpetaja abi(d):

Muusikaõpetaja:

Liikumis- ja ujumisõpetaja:

Logopeed:

Eripedagoog:

Füsioterapeut:

Tegevusterapeut:

HETKETASEME KIRJELDUS ARENGUVALDKONDADE KAUPA

1. Üld- ja peenmotoorika, füüsilise areng

Õpetaja

Liikumis- ja ujumisõpetaja

Muusikaõpetaja

Tegevusterapeut

Füsioterapeut

Otsus: (vajab/ei vaja füsioterapeutilist tugiteenust)

2. Eneseteenindus

Õpetaja

Tegevusterapeut

Otsus: (vajab/ei vaja tegevusterapeutilist tugiteenust)

3. Silmaring, huvid ja motivatsioon

Õpetaja

4. Mäng ja sotsiaalsed oskused

Õpetaja

Eripedagoog

5. Emotsionaalne seisund ja käitumine

Õpetaja

Liikumis- ja ujumisõpetaja

Muusikaõpetaja

Logopeed

Eripedagoog

Füsioterapeut

Tegevusterapeut

6. Suhtlemine ja kõne

Õpetaja

Eripedagoog

Logopeed

Otsus: (vajab/ei vaja logopeedilist tugiteenust)

7. Tunnetustegevus

Õpetaja

Eripedagoog

Otsus: (vajab/ei vaja eripedagoogilist tugiteenust)

8. Õpetaja tähelepanekud ja soovituselapse oskuste alusel

Õppe- ja kasvatustegevuse valdkonnad	Lapse tugevad küljed	Arendamist vajavad küljed
Keel ja kõne		
Matemaatika		
Kunst		
Muusika		
Liikumine		

ÜHINE OTSUS

Arendusliku töö eesmärgid:

Otsus: (vajab/ei vaja individuaalset arenduskava)

Rakendatavad tugiteenused

Tugiteenus	Tugiteenuse osutajad
Logopeediline tugiteenus	Lasteaia logopeed koostöös lapsevanemaga, võimalusel ka rehabilitatsiooni- või raviasutuse logopeediga.
Eripedagoogiline tugiteenus	Eripedagoog koostöös lapsevanemaga, võimalusel ka rehabilitatsiooniasutuse eripedagoogiga.
Füsioterapeutiline tugiteenus	Füsioterapeut koostöös lapsevanemaga, võimalusel ka rehabilitatsiooni- või raviasutuse füsioterapeudiga.
Tegevusterapeutiline tugiteenus	Tegevusterapeut koostöös lapsevanemaga, võimalusel ka rehabilitatsiooni- või raviasutuse tegevusterapeudiga.

Olen tutvunud, teadmiseks võtnud ning nõus soovitatud tugiteenuste rakendamisega.

Lapsevanem

Allkiri

Kuupäev

TARTU LASTEAED PÄÄSUPESA

LAPSE ISELOOMUSTUS (2-5-aastased)

Nimi:

Sünniaeg:

Rühma liik:

Kodune keel(ed):

1. Üld- ja peenmotoorika

2. Eneseteenindus

(oskused ja abi vajadus)

3. Huvid ja motivatsioon

4. Mäng ja sotsiaalsed oskused

(mänguoskused, suhted kaaslastega/täiskasvanutega)

5. Emotsionaalne seisund ja käitumine

6. Tunnetustegevus

(tähelepanu, tajus, mälu, mõtlemine)

7. Kõne areng

(mitteverbaalne ja verbaalne suhtlemine, kõne mõistmine ja kasutamine)

8. Eeluskused emakeeles ja matemaatikas, silmaring

9. Koolieelses lasteasutuses rakendatud tugiteenused

Lapse arendusmeeskond:

Õpetajad:

Õpetaja abi(d):

Muusikaõpetaja:

Liikumis- ja ujumisõpetaja:

Logopeed:

Eripedagoog:

Füsioterapeut:

Tegevusterapeut:

Lapsevanem

Allkiri

Kuupäev

TARTU LASTEAED PÄÄSUPESA

LAPSE KOOLIVALMIDUSKAART

Nimi:

Sünniaeg:

Rühma liik:

Kodune keel(ed):

1. Üld- ja peenmotoorika

2. Eneseteenindus

(oskused ja abi vajadus)

3. Huvid ja motivatsioon

4. Mäng ja sotsiaalsed oskused

(mänguoskused, suhted kaaslastega/täiskasvanutega)

5. Emotsionaalne seisund ja käitumine

6. Tunnetustegevus

(tähelepanu, tajus, mälu, mõtlemine)

7. Kõne areng

(mitteverbaalne ja verbaalne suhtlemine, kõne mõistmine ja kasutamine)

8. Eeluskused emakeeles ja matemaatikas, silmaring

9. Koolieelses lasteasutuses rakendatud tugiteenused

10. Kokkuvõtte lapse koolivalmidusest

Lapse arengu tugevad küljed	Arendamist vajavad küljed, soovitused
Arvamus koolivalmiduse kohta:	

Lapse arendusmeeskond:

Õpetajad:

Õpetaja abi(d):

Muusikaõpetaja:

Liikumis- ja ujumisõpetaja:

Logopeed:

Eripedagoog:

Füsioterapeut:

Tegevusterapeut:

Lapsevanem

Allkiri

Kuupäev

1.2. KOOSTÖÖ LAPSEVANEMATEGA

Arenguvestlus on ettevalmistatud arutelu lapsevanemate ja õpetajate vahel, mis toimub 2 korda õppeaastas (sügisel ja kevadel). Arenguvestlusesse kaasatakse võimalusel laps ja vajadusel tugispetsialistid. Üheskoos räägitakse lahti individuaalsuskaart (IK) ja/või individuaalne arenduskava (IAK) ning seatakse ühised eesmärgid lapse arengu edasiseks igakülgselt toetamiseks.

Arenguvestluse tulemusel täidetakse **Arenguvestluse kokkuvõte**.

Arenguvestluse võimalikud näidisküsimused lapsevanemale:

1. Mida te hindate oma lapses? Mis on tema tugevad küljed?
2. Millised on lapse hobid, kui palju ta nendega tegeleb? Kas harrastustega tegelemine on lapse enda soov või teeb ta seda vanema järjepideval suunamisel?
3. Missugune on teie lapse suhe lasteaeda, oma rühma lastesse, õpetajatesse?
4. Millised on lapse võimalused tegeleda huvialadega?
5. Mis kohustused on lapsel kodus?
6. Mis lapsele lasteaias käimise juures meeldib/ei meeldi?
7. Millised ootused on teil lasteaia suhtes?
8. Millised on teie lapse juures olulised momendid, mida peaksin õpetajana teadma?
9. Kui palju infot saate lapselt lasteaia kohta? Kas laps räägib pigem positiivsetest või negatiivsetest sündmustest?
10. Kuidas käitub teie laps konfliktsituatsioonis?
11. Kuidas laps käitub, kui tal läheb halvasti või hästi, kuidas reageerite sellele teie?
12. Mida teete koos perega ja kuidas laps selles osaleb (meelsasti vms)?
13. Kuidas saab laps läbi pereliikmetega: ema, isa, vendade-õdede, vanavanemate, lemmikloomadega? Kellega on läbisaamine kõige parem?
14. Milline on parim viis teie lapse rahustamiseks?
15. Mida mina õpetajana peaksin teie lapse suhtes teisiti tegema?
16. Millisena näete meie koostööd lapse arendamisel?
17. Mida teie teete ja peate oluliseks oma lapse arendamiseks?
18. Millele tahaksite oma lapse arendamisel rohkem tähelepanu pöörata?
19. Kas laps on tema käitumise põhjal otsustades pigem positiivse või negatiivse ellusuhtumisega?
20. Millised on lapse tugevad ja nõrgad küljed?
21. Kui suur on lapse vastutustunne?
22. Kui otsustusvõimeline on laps, kas ja kelle soovitusi ta otsustamisel kuulab?

23. Kuidas laps end välja elab? Kui sageli ta vihastub? Kas ta suudab ennast kontrollida ja viha suunata?
24. Kui palju aega kulutab laps telerile, arvuti- või mängukonsooli mängudele?
25. Kui palju mängib laps rollimänge? Millise sisuga need on?
25. Kui palju laps vabal ajal suhtleb, kui palju aega veedab laps koos oma sõpradega?

TARTU LASTEAED PÄÄSUPESA

LAPSE NIMI:

PERE TÄHELEPANEKUD, SOOVID NING ETTEPANEKUD

Lapsevanema arvamus lapse arengust:

1. Eneseteenindus (oskus ise enda igapäevaseid vajadusi rahuldada: nt riietumine, söömine, nina nuuskamine, juuste kammimine, hammaste pesemine jm; oskus toime tulla oma ümbruses: nt lelude valimine mänguks, nende hilisem koristamine jm).

2. Emotsionaalne seisund ja käitumine (väärtused ja hoiakud – lapse kujutus heast ja halvast, sobilikust ja mittesobilikust (ka viisakus), kuidas väärtustab oma lähedasi ja kodu; kujutus iseendast – kes ta on ja millised omadused teda iseloomustavad; enesehinnang – lapse arusaam iseendast võrdluses teistega või potentsiaalis asjadega hakkama saada; teisi abistav ja kahjustav käitumine jm).

3. Mäng ja sotsiaalsed oskused (mänguoskused: nt milline on lapse valmidus ise mängu alustada, milliseid mängu/mänguasju eelistab, kuidas kasutab erinevaid mänguasju, kuidas mõistab ja kasutab reegleid; suhted kaaslaste ja täiskasvanutega: nt kuidas suhtub täiskasvanu korraldustesse, suhted eakaaslastega, täiskasvanutega jne; käitumine uutes situatsioonides jm).

4. Soovin veel lisada

Lapsevanem

Allkiri

Kuupäev

TARTU LASTEAED PÄÄSUPESA

ARENGUVESTLUSE KOKKUVÕTE

Rühm:

Osalejad:

Aeg:

Koht:

LAPS

LAPSEVANEM

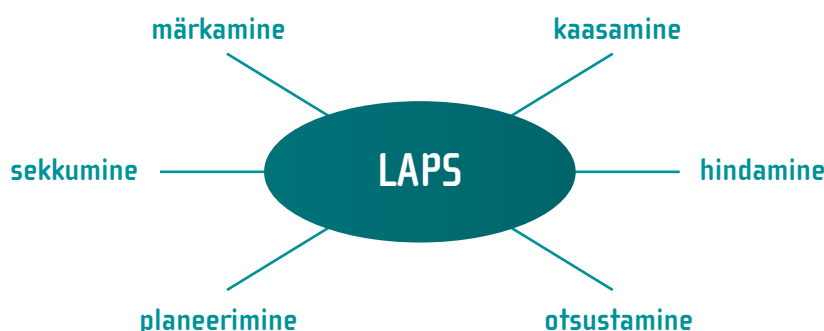
ÕPETAJA

TUGISPETSIALIST

Allkirjad:

1.3. ERIVAJADUSTEGA LASTE ARENGU TOETAMINE

Varajane märkamine ja sekkumine on oluline erivajadustega laste ja nende pere toetamisel. Varajane sekkumine tähendab tegevust ja sekkumist, mida kasutatakse erivajadustega lapse ja/või tema pere toetamisel lapse haridustee võimalikult varajases etapis. Tartu Lasteaed Pääsupesa's on võetud kasutusele ühtne süsteem, mis võimaldab lapse eripärasid varakult märgata ja pakkuda individualiseeritud ning diferentseeritud toetust ja abi.

Tartu Lasteaed Pääsupesa meeskonnas tegelevad lisaks õpetajatele ja õpetaja abile lastega liikumis- ja ujumisõpetajad, muusikaõpetajad ning tugispetsialistid: eripedagoogid, logopeedid, füsioterapeudid ja tegevusterapeut. Lasteaia meeskonda kuulub ka taastusarst.

Rühma meeskondade tegevusi koordineerib tugiteenuste koordinaator (TTK), kelleks on sõime-, aia-, liit- ja sobitusrühmas logopeed ning erirühmas eripedagoog.

Tugispetsialistid nõustavad lapsevanemaid lapsele vajalike teenuste osas ning vajadusel sobiva rühmaliigi valikul nii arenguveestlustel kui individuaalselt. Eelneval kokkuleppel nõustatakse ka väljastpoolt lasteaeda tulnud lapsevanemaid (kodused lapsed või mujal lasteaia käivad lapsed) lapsele vajalike teenuste osas ning vajadusel sobiva rühmaliigi valikul.

Tugispetsialistide töö korraldus

Tugispetsialist	Töö sisu	Dokumentatsioon
Eripedagoog	<ul style="list-style-type: none"> • lapse psüühiliste protsesside (taju, mälu, mõtlemine, tähelepanu) uurimine ja arendamine, • lapsevanemate nõustamine. 	<ul style="list-style-type: none"> • eripedagoogilist abi saavate laste nimekirjad, • tegevuste ajakava, • rühma tööplaan, IK, IAK, • rühma õppe- ja kasvatustegevuse päevik, • tegevusaasta analüüs.
Logopeed	<ul style="list-style-type: none"> • kommunikatsioonivõime – suulise ja kirjaliku kõne loome ja mõistmis oskuse ning mitteverbaalse suhtlemise uurimine ja arendamine, • lapsevanemate nõustamine. 	<ul style="list-style-type: none"> • logopeedilist abi saavate laste nimekirjad, • tegevuste ajakava, • tööplaan nädala ja/või kuu kohta, • kõnekaart, • IK, IAK, • rühma õppe- ja kasvatustegevuse päevik, • tegevusaasta analüüs,

Tugispetsialist	Töö sisu	Dokumentatsioon
Füsioterapeut	<ul style="list-style-type: none"> • füsioterapeutiline hindamine, • terapeutilised harjutused, • funktsionaalne treening, • füüsikaline ravi, • lapsevanemate nõustamine. 	<ul style="list-style-type: none"> • füsioteraapiat saavate laste nimekirjad, • tegevuste ajakava, • IK, IAK, • lapse füsioteraapia kaart, • tegevusaasta analüüs.
Tegevusterapeut	<ul style="list-style-type: none"> • riietumise ja pesemise harjutamine, • käelise tegevuse arendamine, • mängulised tegevused, • lapsevanemate nõustamine. 	<ul style="list-style-type: none"> • tegevusteraapiat saavate laste nimekirjad, • tegevuste ajakava, • lapse tegevusteraapia kaart, • IK, IAK, • tegevusaasta analüüs.
Taastusarst	<ul style="list-style-type: none"> • hindab kaebuste ja objektiivse leiu alusel lapse seisundit, • annab vajadusel soovitusi majaväliste erialaspetsialistidega konsulteerimiseks, • nõustab lapsevanemaid 	<ul style="list-style-type: none"> • IAK

Meeskonnatöö korraldus

Meeskonnad	Tegevus
Lasteaia pedagoogiline nõukogu (PNK) – kogu pedagoogiline personal.	<ul style="list-style-type: none"> • meeskonnatöö korralduslike eesmärkide seadmine ning ühtsete tööpõhimõtete väljatöötamine • meeskonnatöö analüüs • õppe- ja kasvatustegevuse analüüsimine, hindamine, parendusettepanekute tegemine ning otsuste vastuvõtmine
Õppekava arendusmeeskond (ÕAK)	<ul style="list-style-type: none"> • õppekava arendustegevus
Rühma arendusmeeskond (RAM) – kuuluvad õpetajad ja õpetaja abi(d), tugispetsialistid ning määratleb lapse arengutaseme ja (eri-) vajadused, püstitab eesmärgid ja planeerib tegevused, annab soovitusi majaväliste spetsialistidega konsulteerimiseks, rühmaliigi valikuks ja suunab vajadusel lapse Tartu linna Nõustamiskomisjoni. RAM'i kutsub kokku tugiteenuste koordinaator .	<ul style="list-style-type: none"> • lapse arengu hetketaseme meeskondlik arutelu sügisel enne 25. oktoobrit • laste arendustegevus rühmas ja individuaalselt • lapse arengu hetketaseme meeskondlik arutelu kevadel enne 25. aprilli.
Lapse arendusmeeskond ja lapsevanem (LAM) – kuuluvad õpetajad ja õpetaja abi(d), lapsega tegelevad tugispetsialistid ning tegeleb lapsevanemate erialaspetsiifilise nõustamisega, koostöös lapsevanemaga teostab IAK-s püstitatud eesmärkidele vastavad tegevused.	<ul style="list-style-type: none"> • IK koostamine, vormistamine ja allkirjastamine 3 nädala jooksul pärast RAM-i arutelu toimumist. • Vajadusel IAK meeskondlik arutelu ja vormistamine • IAK arutelu koos lapsevanemaga. • õppeaasta kestel toimub lapse arendustegevus rühmas ja individuaalselt • IK ja IAK analüüs ja kokkuvõtete tegemine, vormistamine ja allkirjastamine
Rühma esindajate meeskond (REM) – koguneb 1 x aastas ning koosneb kõikide rühmade esindajatest ja tugiteenuste koordinaatoritest	<ul style="list-style-type: none"> • lapsele RAM'i otsuse alusel sobiva rühmaliigi leidmine õppeasutuse siseselt

Tartu Lasteaed Pääsupesa`s on laste individuaalse arengu jälgimisel ja toetamisel kasutusel lapse individuaalsuskaart (IK). Kõikide laste arengut kirjeldatakse ja analüüsitakse rühma arendusmeeskonna (RAM) poolt.

I tasand (hõlmab kõiki lapsi)

Lapse arengu jälgimine ja kirjeldamine vaatluse teel toimub rühmasisestes ja -välistes tegevustes erinevate meeskonnaliikmete poolt.

Vaatlusandmed on aluseks töö individualiseerimisele:

- individuaalne lähenemine ja tegevuste raskusastme muutmine;
- koostöö;
- ühiselt arendusliku töö eesmärkide seadmine;
- lapsevanema nõustamine/juhendamine jne.

II tasand (hõlmab arenguliste erivajadustega lapsi)

Vastavalt vajadusele toimub II tasandil **individuaalse arenduskava** (IAK) meeskondlik planeerimine.

Individuaalne arenduskava (IAK) on IK osana koostatav meeskonnatöökava, mis määrab kindlaks lapse arengulisi erivajadusi arvestava õpetuse, individuaalsed eesmärgid ja eriabi teenused, mis on vajalikud õppe- ja kasvatuseesmärkide saavutamiseks. IAK koostatakse konkreetsele lapsele neis valdkondades, mille arengutase erineb eeldatavast eakohasest arengust. IAK koostamiseks kutsub meeskonna kokku, koordineerib koostööd, juhib arutelusid ja vormistab IAK rühma tugiteenuste koordinaator.

IAK koostatakse teatud ajavahemikuks arenguvaldkondade kaupa:

- motoorika;
- kognitiivsed oskused;
- kommunikatiivsed oskused;
- sotsiaalsed oskused;
- eneseteenindus;
- vajadusel hooldavad tegevused.

IAK koostatakse konkreetsele lapsele neis valdkondades, mille arengutase erineb eeldatavast eakohasest arengust.

IAK koostatakse pärast lapse arengu mitmekülgset jälgimist ja lähima arengutsooni määramist (PEP –R test). Selle koostamisel osalevad kõik lapsega tegelevad õpetajad, tugispetsialistid ja lapsevanemad. IAK koostamise ja rakendamise eest vastutavad kõik RAM-i liikmed ja lapsevanemad. IAK kaitseb lapse huve ja arvestab tema arengutaset ning erivajadusi. Iga arenguvaldkond esitatakse konkreetsetlapsest lähtuvate õppe- ja kasvatustegevuse eesmärkidena, millest juhitud nii lapsevanemad, lasteaia õpetajad ja tugispetsialistid.

IAK tulemusi analüüsitakse IK kokkuvõttes vähemalt kord aastas, vajadusel koostatakse jätkukava.

Vastavalt vajadusele toimub:

- lapse käitumise vaatlus erinevates tingimustes;
- last ja tema kasvukeskkonda puudutava lisateabe koondamine;
- lapse meditsiiniline uuring.

Meeskonnaga fikseeritakse arendamist vajavad valdkonnad, seatakse eesmärgid, planeeritakse tegevused ja vajadusel kohandatakse keskkond. Seejärel tutvustatakse IAK-d lapsevanemale ning vajadusel viiakse sisse täiendused. Lapse arendusmeeskond (LAM) kinnitab IAK allkirjaga. Edasi jätkuvad tegevused IAK alusel: individuaalsed tegevused rühmas, koostöö tugispetsialistide ja koduga.

III tasand (*hõlmab kõiki lapsi*)

Vähemalt kord aastas analüüsitakse I ja II tasandi tegevusi, seatud eesmärgid ja nende teostumist, fikseeritakse kokkuvõtte ja soovitusel.

Kokkuvõtetest lähtuvad edasised tegevused: tugiteenuse lõpetamine, tugiteenuse jätkamine samal või tõhustatud viisil, täiendavate uuringute soovitamine, ettepanek nõustamiskomisjoni suunamiseks vm. Nõustamiskomisjoni pöördub lapsevanem lapse meditsiiniliste uuringute järgselt. Nõustamiskomisjoni otsuse alusel jätkub erioõpetuse ja tugiteenuste rakendamine lasteaia sööme-, aia-, liit-, sobitus- või erirühma tingimustes.

Kui laps läheb täiendavatele uuringutele väljapoole Tartu Lasteaed Pääsupesa, siis väljastatakse talle IK väljavõtte või koostatakse **iseloomustus**.

Igale kooli minevale lapsele koostatakse **Koolivalmiduskaart**, mis edastatakse lapsevanemale tutvumiseks viimasel arenguvestlusel.

TARTU LASTEAED PÄÄSUPESA

LAPSE NIMI:

RÜHMA ARENDUSMEESKONNA OTSUS

Kuupäev	Otsus	Õpetaja	Lapsevanema nõusolek kuupäev:	Juhtkonna esindaja

TARTU LASTEAED PÄÄSUPESA

INDIVIDUAALNE ARENDUSKAVA

Kuupäev:

LAPSE NIMI:

Teostaja	Arenguvaldkond ja eesmärgid	Toetav tegevus	Märkused
	1)	1)	
	2)	2)	
	3)	3)	
	4)	4)	
	5)	5)	
	6)	6)	
	7)	7)	

Olen tutvunud, teadmiseks võtnud ja nõustun individuaalses arenduskavas seatud eesmärkidega.

Lapsevanem

Allkiri

Kuupäev

Teostaja

Allkiri

Kuupäev

Teostaja

Allkiri

Kuupäev

Teostaja

Allkiri

Kuupäev

Teostaja

Allkiri

Kuupäev

TARTU LASTEAED PÄÄSUPESA

KOKKUVÕTE TEGEVUSTEST

Rakendatud tugiteenus(t)e tulemuslikkus

Kokkuvõtete koostamise aeg:

Tugiteenuse osutaja	Hinnang

Kokkuvõtte ja ettepanekud

--

Lapse arendusmeeskond:

Õpetajad:

Õpetaja abi(d):

Muusikaõpetaja:

Liikumis- ja ujumisõpetaja:

Logopeed:

Eripedagoog:

Füsioterapeut:

Tegevusterapeut:

Lapsevanem

Allkiri

Kuupäev

LISA 2. VÄLJAVÕTTED TARTU LASTEAEDE KLAABU ÕPPEKAVAST

2.1. LAPSE ARENGU HINDAMINE JA KOOSTÖÖ LAPSEVANEMATEGA

LAPSE ARENGU HINDAMISE PÕHIMÕTTED JA KORRALDUS

Lasteasutuse pedagoogiline nõukogu otsustab, milliseid meetodeid kasutatakse lapse arengu hindamisel. Lapse arengu hindamise põhimõtteid tutvustatakse lapsevanematele. Lapse arengu analüüsimise **eesmärk on koguda teavet lapse arengu kohta**, mida saab jagada pedagoogidega, vanematega, lapsega ja kasutada õppe- ja kasvatustegevuste kavandamisel. Tähtis on mõista iga lapse eripära, tema tugevaid ja veel arendamist vajavaid valdkondi, samuti välja selgitada erivajadused. Last hästi tundes on erinevatel osapooltel võimalik toetada lapse mitmekülgset arendamist. Lapse arengu hindamine toimub igapäevases õppe- ja kasvatusprotsessis. Pedagoogid vaatlevad lapsi kindla kava alusel. Lapsi jälgitakse vabamängus, igapäevategevustes ja pedagoogi suunatud tegevustes.

1. Lapse arengumapi koostamise põhimõtted

1.1. Lapse arengu jälgimiseks koostatakse igale lapsele **arengumapp**. Arengumapp on informatsiooni kogumiseks **lapse arengu kohta** lasteasutuses, on lapsega seotud ülestähenduste kogum:

- Aitab märgata lapse eripärasid, tugevusi ja arendamist vajavaid valdkondi, last hästi tundes on kõigil osapooltel võimalus rohkem lapse arengule kaasa aidata
- Lapsele huvitav tutvuda, kaasa lüüa ja meenutus tema arengust ja tegevusest
- On planeerimise ja hindamise vahend lasteaias
- Arengumapp on individuaalse arenguvestluse aluseks lapsevanemaga
- Lapsevanemale jääb mälestus lapse kasvamisest lasteasutuses. *Arengumapp on ajaloolise tähtsusega (mida me üles ei kirjuta see ununeb). Nii tekib ühe lapse ajalugu.*
- Kogu dokumenteerimine on täidetud korrektselt (kuupäevad) näidates lapse arenemist (tuues esile tugevusi ja arengut toetavaid valdkondi ja muud olulist lapse kohta).
- Arengumapi koostamisel on oluline järjepidevus. Õpetajad planeerivad rühma tegevuskavas õppeaasta jooksul arengumapi koostamise ajalise kava.

1.2. Arengumapi struktuur

Täiskasvanute poolt koostatud arengumapp lähtub lapsest, on individuaalne ja võib sisaldada kokkuleppeliselt:

- Arengumapp algab tiitellehega (asutuse, rühma ja lapse nimega ning alustamise kuupäevaga)
- Lapse arengu analüüsimise vanuselised vaatluslehed, 2-4a lapsel lasteaia esimesel poolaastal kohanemisleht.
- Lapse **mängu vaatluslehed**, mängu kirjeldused, rollide ülevaateid jms
- Laste erinevaid küsitlusi, intervjuusid jms
- Valikut laste huvitavatest ütlemistest, arvamustest ja sõnalisest loomingust.
- **Temaatilised kohustuslikud töölehed:** "Mina"; "Minu pere", "Mina ja sõbrad"; "Mina mängin".

- **Valikulised töölehed:** “Minu kodu”; ja “Minu tunded”, “Mina oskan”, “Mina suurena” (5–7a). Töölehtede täitmine jaotatakse õppeaastale lähtuvalt nädala temaatikast.
- Minu keha – minu käejälg, minu jalajälg, minu sõrmejäljed jms.
- Valikut lapse loomingust; iga kolme kuu jooksul valminud töödest lapse oma valik, töö tagumisel küljel kirjeldus, miks laps selle töö valis.
- Lapse füüsilise arengu vaatlusleht sh lemmik liikumistegevusest (liikumisõpetaja).
- Lapse muusikalise arengu vaatlusleht sh minu lemmiklaul (muusikaõpetaja).
- Lapse tervisenäitajad aastate lõikes (kaal ja kasv jms) (tervishoiutöötaja).
- Kokkuvõtte logopeedilisest kõneravist (logopeed).
- Individuaalne arenduskava, individuaalsest toetamisest kokkuvõtte jms, last toetavad tegevused
- Lapse saavutused, edusammud – rühma, lasteaia, linna üritustel osalemistest jms (n. diplomid, tänukirjad vms).
- Lastevanemate küsitlused lapse kohta.
- Lapse ja lapsevanema koostöö lehed (n küsitlustele vastamised, ühine teemalahendus n. minu nime saamislugu, meie pere sugupuu, vms....).
- Pildid, fotod lapse tegemistest lasteaias koos lapse jutustusega.
- Koolivalmidustestide tulemused.
- Arenguveestluste kokkuvõtted.
- Mapi jaotus on vanuseline.

1.3 Lapsevanemal on alati võimalus tutvuda oma lapse arengumapiga. Arengumapp käib lapsega kaasas kogu lasteaia perioodi. Arengumapid on individuaalse arenguveestluse aluseks lapsevanemaga.

2. Lapse arenguveestluste läbiviimise põhimõtted ja korraldus

2.1. Vähemalt üks kord õppeaastas viivad pedagoogid läbi lapse arengu toetamiseks **lapsevanemaga arenguveestluse**. Arenguveestlus on usalduslik õpetajate ja lastevanemate vaheline vestlus lapse arengut puudutavates küsimustes.

2.2. **Arengu- ja perevestluse käigus** selgitatakse lapsevanemate ja õpetajate ootused, jagatakse teavet lapse kohanemisest, arutletakse lapse arengust ja õppimise tulemustest, tegevustest jms üle ning otsitakse koostöövõimalusi lasteaia ja kodu vahel lapse arendamiseks.

2.3. Arenguvestluse ettevalmistus, läbiviimine ja tulemus

Õpetaja ettevalmistus	Arenguvestluse läbiviimine	Tulemus
informatsiooni kogumine lapse arengu kohta (lapse arengumapp); ajaplaani koostamine (rühma aasta tegevuskava); lapsevanemale vestluseks küsimustiku koostamine (lähtudes vestluse eesmärgist, kirjalik vormistamine); vajadusel lapsevanemale ja õpetajatele vestluse ettevalmistamisleht; lapsevanema vestlusele kutsumine; kirjalik koos ettevalmistuslehega (küsimustikuga), vähemalt kaks nädalat enne vestluse toimumist; kokku leppida spetsialistiga (nt tervishoiutöötaja, logopeed), kelle osalemine on vestlusel vajalik.	sissejuhatuses meeldiva õhkkonna loomine (väljendada end selgelt, arusaadavalt, vajadusel küsida üle – ma sain aru); lapsevanemale antav tagasiside lapsest on positiivne, heatahtlik, aus ja siiras, tunnustades lapse püüdlusi; probleemide esitamine konkreetne, kiire ning toetub faktidele, kirjeldusele, arengumapis sisalduvatele materjalidele; küsitakse lapsevanema arvamusi, selgitusi, ettepanekuid; pakutakse omapoolseid sobivaid pedagoogilisi soovitusi õppe- ja kasvatusküsimustes vms.; arengu- ja perevestlusest peab jääma positiivne kogemus; vestluses saadud info on konfidentsiaalne; ettenähtud ajast kinnipidamine; lõpetamine positiivselt, tänuga.	saavutatakse lapsevanemaga parem usaldussuhe; kooskõlastatakse nägemus lapse arengust; vajadusel sõnastatakse koos lapse arengut toetavad eesmärgid, kokkulepped mis on kooskõlas lapse arengu eeldatavate tulemustega; vestlus lõpeb kirjaliku lühikokkuvõtte tegemisega ja allkirjastamisega; saadakse tagasiside lasteaia kohta.

2.4. Lapse arengu hindamise ja arenguvestluse tulemus dokumenteeritakse „Isikuandmete kaitse seaduses sätestatud tingimustel“. Andmeid (analüüsid, kirjeldused) lapse arengu kohta hoitakse lapse arengumapis, mis asub kõrvalistele isikutele kättesaamatus kohas. Lapse lasteaiaast lahkumisel või kooli minekul antakse lapsevanemale kätte lapse arengumapp. Muud lapse arengut puudutavad vaatlused, tähelepanekud ja märkused hävitatakse lasteaia paberhundis.

KÜSIMUSTIK LAPSEVANEMALE

Tartu Lasteaed KLAABU

ANDMED LAPSE KOHTA (palume täita üldosa trükitähtedega)

Lapse eesnimi	
Lapse perekonnanimi	
Lapse sünniaeg	
Ema ees- ja perekonnanimi	
Ema telefon, e-meil (soovituslikult: Töökoht, amet)	
Isa ees- ja perekonnanimi	
Isa telefon, e-mail (soovituslikult: Töökoht, amet)	
Kodune aadress (Tegelik elukoht)	
Kodune keel	
Oluline info lapse kohta, mida õpetajad peaksid teadma	
Lapse tervis: kõik oluline lapse tervise kohta: toitumi- ne, lõunane uneaeg ja muud terviseharjumu- sed, väikelapse haigu- sed (mida on põdenud), allergiad, diabeet jms oluline (ps. vajadusel lisada perearstilt, eriarstilt soovitusel).	

<p>Lapse harjumused ja toimetulek igapäevatoimingutega (sh riietumine, tualetis toimetulek jms). Milles vajab laps abistamist, millega saab ise hakkama jne.</p>	
<p>Muu: Lapse meelistegevused (huvid) kodus, varasem lasteaia kogemus (harjumine, mängukaaslased) jms. Lapse tunnustamine, toimetulek jonniga, kodused reeglid jms.</p>	
Lasteaia kodukord	Olen tutvunud ja täitmiseks võtnud Tartu Lasteaed Klaabu kodukorra.
Täitmise kuupäev	
Lapsevanema nimi ja allkiri	

**Antud lehel olev info on konfidentsiaalne (asutusesiseseks kasutamiseks) ja hoitakse lapse arengumapis.*

Täname!

Lasteaed Klaabu

INTERVJU LAPSEGA “MINA LASTEAIAS”

Lapse nimi _____

Kuupäev _____

Kas sulle meeldib lasteaias käia?

Mis sulle lasteaias meeldib?

Mis sulle lasteaias ei meeldi?

Mis on sinu lemmiktegevus lasteaias? Miks?

Milline õppetegevus on sulle kõige raskem? Miks?

Kes on rühmas sinu sõbrad? Miks?

Kas keegi segab või kiusab sind rühmas? Kuidas?

Kui sul on lasteaias mõni mure, mis sa siis teed?

Millega tegeled peale lasteaeda?

Töölehe näidis
LASTEAED KLAABU

MINA

NIMI _____

KUUPÄEV _____

VANUS _____

MINA OLEN *(laps iseloomustab ennast)*

LAPSE JOONISTUS ENDAST

ARENGUVESTLUSE KÜSIMUSTIKU NÄIDIS

Lasteaed Klaabu

ARENGUVESTLUS LAPSEVANEMAGA

Va lapsevanem(ad) _____

ootame Teid pere(arengu)vestlusele _____

(kuupäev ja kellaaeg) _____ (asukoht) _____

Palume täita alljärgnev küsimustik, millele toetume arenguvestlusel.

Palume arenguvestluse jaoks varuda aega 0,5 kuni 1 tund.

Kuidas Teie arvates on laps kohanenud lasteaia ja rühma õpetajatega?	
Millised on teie lapse tugevad ja nõrgad küljed Teie arvates? (millega laps tegeleb meelsasti, mida väldib, millised valdkonnad vajavad suuremat tähelepanu ja enam arendamist)?	
Kuidas laps väljendab oma tundeid?	
Kuidas laps käitub pettumuse korral?	
Milles vajab laps tuge ja julgustamist?	
Millised on lapse eripärad (näiteks hirmud, harjumused)?	
Milline on lapse suhtumine teistesse lastesse (nii lasteaias kui väljaspool lasteaeda)?	

Millised on lapse emotsioonid rääkides kodus päevasündmustest (lasteaia tegemistest, uutest omandatud teadmistest, tülist sõbraga)?	
Kuidas toimida, kui Teie laps rikub teiste laste meeleolu või teised tema meeleolu?	
Millised on teie kodu reeglid ning mida võiksime järgida ka lasteaias?	
Mida soovite, et laps õpiks lasteaias?	
Teie ootused lapsele. Kuidas arendate ise last?	
Teie ootused ja ettepanekud rühmale, lasteaiale?	
Milles näete kodu ja lasteaia koostööd? Milles olete nõus kaasa lööma ning mille organiseerimisel saaksite aidata?	

Täname koostöö eest!

Õpetajad _____

Lasteaed Klaabu

LAPSE ARENGU VAATLUSLEHT

Vanus: _____

Rühm: _____

Üldandmed

Lapse ees- ja perekonnanimi _____

Lapse sünniaeg: _____

Lasteaia käidud aeg: _____

Lapse kodune keel (ed): _____

Lapse käelikus: _____

Muu (erivajadused): _____

Vaatluse läbiviimise aeg: _____

Märkimisviisid: * roheline - oskab hästi, tuleb hästi toime, iseseisvalt

* kollane - oskab osaliselt, tuleb toime abiga, omandatud osaliselt

* punane - peab veel harjutama, on unustanud

	Valdkond ja oskused	Tulemus	Märkused
	Üldoskused		
	Mänguoskused		
1.			
2.			
3.			
4.			
	Sotsiaalsed ja enesekohased oskused		
1.			
2.			
3.			
4.			
5.			
6.			
7.			
	Tunnetus- ja õpioskused		
1.			
2.			
3.			
	Valdkondade oskused:		
	Mina ja keskkond		
1.			
2.			
3.			
4.			

	Valdkond ja oskused	Tulemus	Märkused
5.			
6.			
7.			
8.			
	<i>Keel ja kõne</i>		
1.			
2.			
3.			
4.			
5.			
6.			
	<i>Matemaatika</i>		
1.			
2.			
3.			
4.			
5.			
6.			
	<i>Kunst</i>		
1.			
2.			
3.			
4.			
	<i>Muusika</i>		
	<i>Liikumine</i>		

Arengukirjeldus

(lapse arengu tugevad ja arendamist vajavad oskused)

Õpetajate allkirjad: _____
/nimi, allkiri/

/nimi, allkiri/

Arenguvestluse läbiviimise

Kuupäev: _____

ja tulemus: _____

Olen (-me) tutvunud lapse arengu analüüsimise tulemustega

Lapsevanema (te) allkirjad: _____
/nimi, allkiri/

2.2. LAPSE KOOLIVALMIDUSE HINDAMINE

LAPSE KOOLIVALMIDUSE HINDAMISE PÕHIMÕTTED JA KORRALDUS

1. Koolivalmidus on valmisolek minna üle mänguliselt põhitegevuselt õpitegevusele. Valmisolek õpingute alustamiseks kujuneb samm-sammult kogu koolieelse perioodi jooksul. Valmisoleku kujunemist mõjutavad nii sünnipäraseks eeldused ja võimed kui ka kasvukeskkond, milles laps igapäevaselt elab ja areneb.

2. Lapse arengut jälgitakse lasteaia pedagoogide ja logopeedi poolt kogu koolieelse perioodi.

3. Koolivalmiduse hindamiseks viiakse läbi

3.1 Koolieeliku vaatluslehepõhine hindamine, mille käigus rühmaõpetajad, muusika- ja liikumisõpetaja selgitavad välja:

1) Lapse arengu taseme õppekavas sätestatud üldoskustes ning õppe- ja kasvatustegevuse valdkonnaoskustes. Selgub rühma üldine tase ja laste hulk, kes vajavad individuaalset tööd.

2) Kordusvaatluse läbiviimine näitab lapse arengut õppeaasta jooksul ja õpetamise efektiivsust.

3.2. Kontrollitud joonistuse vaatlus, mis näitab

1) Lapse kognitiivset arengut: sõnavara, verbaalsest instruksioonist arusaamist, mälu, arusaamist matemaatilistest mõistetest, joonistamis- ja kirjutamisoskust, oskust töötada paberi ja pliiatsiga, orienteerumist paberil.

2) Lapse sotsiaal-emotsionaalset arengut: iseendaga toimetulekut, grupis töötamise oskust, käitumisreeglite tundmist, kohanemist uue keskkonna ja inimestega, tähelepanu ja kontsentratsiooni võimet, korraldustest arusaamist ja oskust nende järgi tegutseda...

3.3. Frontaalne logopeediline uuring, mille käigus lasteaia logopeed hindab

lapse sõnavara ja väljendusoskust;

kõne morfoloogilise ja süntaktilise arengu taset;

hääldust ning teksti mõistmist;

lugemise ja kirjutamise eeldusi,

kognitiivseid võimeid.

Hindamised viiakse läbi vastavate juhendite alusel. Koolieeliku arengu hindamine viiakse läbi kaks korda õppeaastas, sügisel ja kevadel. Kõik saadud tulemused dokumenteeritakse ja lisatakse lapse arengumappi. Antud tulemuste põhjal antakse tagasisidet lapsevanemale.

Lapse koolivalmiduse hindamisel saadud arengu tulemusi kirjeldatakse üldoskuste ning õppe- ja kasvatustegevuse valdkondades **lapse koolivalmiduse kaardil** (lisa ...), tuues välja lapse tugevused ja arendamist vajavad küljed. Koolivalmiduskaardile märgitakse lapse lasteasutuses viibitud ajaperiood.

Koolivalmiduskaardi allkirjastavad selle koostamisel osalevad isikud: rühmaõpetajad, muusika- ja liikumisõpetaja, logopeed, lapsevanem (eeskostja) ja lasteasutuse direktor või õppealajuhataja.

Koolivalmiduskaarti säilitatakse lasteasutuses viis aastat.

KOOLIEELIKU ARENGU VAATLUSLEHT

Rühm: _____

Üldandmed

Lapse ees- ja perekonnanimi _____

Lasteaias käidud aeg _____

Lapse kodune keel (ed): _____

Lapse käelisus: _____

Muu (erivajadused): _____

Vaatluse läbiviimise aeg: _____

Märkimisviisid: * **roheline** - oskab hästi, tuleb hästi toime, iseseisvalt

* **kollane** - oskab osaliselt, tuleb toime abiga, omandatud osaliselt

* **punane** - peab veel harjutama, on unustanud

	Valdkond ja oskused	Sügis	Märkused	Kevad	
	Üldoskused				
	Mänguoskused				
1.		*		*	
2.					
3.					
4.					
5.					
	Sotsiaalsed – ja enesekohased oskused				
1.					
2.					
3.					
4.					
5.					
6.					
7.					
8.					
	Tunnetus- ja õpioskused				
1.					
2.					
3.					
4.					
5.					
6.					

	Valdkond ja oskused	Sügis	Märkused	Kevad	
	Valdkondade oskused				
	<i>Mina ja keskkond</i>				
1.					
2.					
3.					
4.					
5.					
6.					
	<i>Keel ja kõne</i>				
1.	Laps eristab sõnas häälikuid ja määrab nende järjekorra				
2.	Laps eristab kuulmise järgi pikki ja lühikesi häälikuid				
3.	Laps nimetab ja kirjutab joonistähti				
4.	Laps loeb veerides/ladusalt 1-2-silbilisi sõnu				
5.	Laps kirjutab 1-2-silbilisi sõnu õigesti järjestatud ühekordsete tähtedega				
	<i>Matemaatika</i>				
1.					
2.					
3.					
	<i>Kunst</i>				
1.					
2.					
3.					
4.					
5.					
6.					
7.					
	<i>Muusika</i>				
	<i>Liikumine</i>				

Arengukirjeldus

(lapse arengu tugevad ja arendamist vajavad oskused)

Õpetajate allkirjad: _____
/nimi, allkiri/

/nimi, allkiri/

Arenguvestluse läbiviimise

Kuupäev: _____

ja tulemus: _____

Olen (-me) tutvunud lapse arengu analüüsimise tulemustega

Lapsevanema (te) allkirjad: _____
/nimi, allkiri/

LAPSE KOOLIVALMIDUSE KAART

Lapse ees- ja perekonnanimi: _____

Sünniaeg: _____

Lasteasutus: Tartu Lasteaed Klaabu

Osales lasteaia tegevustes _____

Laps on _____ käeline. Emakeeleks on _____ keel.

Üldoskuste areng
Mänguoskused:
Sotsiaalsed oskused:
Tunnetusoskused:
Õpioskused:

Vaimne areng
Keel- ja kõne
Matemaatika
Kunst
Muusika

Füüsiline areng	
Koolieelses lasteasutuses rakendatud tugiteenused	
Kokkuvõtte lapse koolivalmidusest	
Lapse arengu tugevad küljed	Arendamist vajavad küljed
Muu, mis väärrib esiletoomist	

Laps on omandanud (või osaliselt omandanud) vajalikud pädevused riiklikule põhikooli ja gümnaasiumi õppekavale õppima asumiseks.

Õpetajad:

Logopeed

Lapsevanem

Lasteasutuse direktor või õppealajuhataja

Allkirjastamise kuupäev

2.3. ERIVAJADUSTEGA LASTE ARENGU TOETAMINE

ERIVAJADUSTEGA LAPSE ARENGU TOETAMISE PÕHIMÕTTED JA KORRALDUS

Laps on **arenguliste erivajadustega** kui tema võimed, tervislik seisund või muud omadused (sh keha-, kõne, meele- või kognitiivne puue, emotsionaalsed ja käitumisraskused, üld- või eriaandekus, keeleline või kultuuriline taust) erinevad sedavõrd, et tavapärane õpikeskkond ning õppe- ja kasvatusprotsess ei toeta tema võimete arengut piisavalt. Lapse varane erivajaduste või andekuse määramine ning vastava arendustegevuse alustamine annavad parema võimaluse lapse arengu ja õppimise toetamiseks.

Et toetada lapse võimetekohast ja mitmekülgset arengut on vajalik tal võimaldada jõukohaselt osaleda õppe- kasvatus töös, võivad olla vajalikud muutused:

eesmärgistuses

oodatavates tulemustes

õppekorralduses

Selleks, et eelkooliealisele lapsele pakkuda võimetekohast kvaliteetset alusharidust, on vaja välja selgitada nende **laste individuaalne võimekus**, selle suhe eakohasusega ning individuaalsust arvestavalt kaasata laps õppe-kasvatustöö protsessi.

Võrdselt toetamist vajavad nii **andekad** kui ka arengus mahajäänud lapsed. Õigeaegse *sekkumisega* ennetatakse käitumis- ja suhtlemisraskusi. Mida varem lapse hariduslikke erivajadusi *märgatakse, kirjeldatakse ja arendustööd alustatakse*, seda paremad on lapse võimalused toime tulla igapäevaelus ja koolis.

1. Lapse arengu toetamise meeskond

1) Tagamaks erivajadusega lapsele parima arengukeskkonna loomist on lasteaias Klaabu loodud **LAT** (lapse arengu toetamise) meeskond, mis koordineerib erivajadustega laste probleemide lahendamist ja toetamist.

2) LAT meeskonda kuuluvad erinevate rühmade erineva kogemuspagasiga töötajad, keda ühendab soov toetada erivajadusega lapsi. **LAT meeskonna** tööprintsipides kasutame ka Norra kogemusi (TAHTA projekt). Lapse probleemi analüüsitakse **süsteemselt, lapsekeskselt**, arvestades kõiki mõjureid ja kasutades kõiki olemasolevaid teadmisi ja strateegiaid.

2. Lapse arengu hindamine, varajane sekkumine ja toetamine

Laste arengut toetavad tingimused püütakse tagada **kolmetasandiliselt**, kus iga eelnev tasand on baasiks järgneva tasandi tõhusaks toimimiseks.

tasand	tegevused	teostajad	soovitused
I Märkamine ja esialgne toeta- mine	laste arengu jälgimine rühmas võimaliku mahajäämuse, eripä- rasuse või andekuse õigeaegne avastamine lapsevanema (-te) kaasamine probleemi olemuse selgitamiseks	õpetajad õpetaja abid liikumis- ja muusikaõpetajad, lapsevanemad lasteaia logopeed tervishoiutöötaja	rühmasiseses töös on tähtsaim õpetajate ja õpetaja abide suhtumine erivajaduse- ga lapsesse, suutlikkus märgata ja soov toetada teistest erinevat last.
II Erivajaduse hindamine, täp- sem vajaduste välja-selgitami- ne, nõustamine	toimuvad täiendavad uurin- gud, mille käigus hinnatakse konkreetselt lapse arengutaset täpsemalt pedagoogilis-psüh- holoogiline hindamine vajadusel erivajadusega lapse suunamine Hariduse Tugiteenuste Keskusse, kes konkretiseerib eriabi vormi ja mahu ning suunab vajadusel lapse tema arengust lähtuvalt sobivasse erilasteaeda/rühma. samasse pöörduvad ka koolipikenduse taotlejad kõne- ja keelearengu problee- midega lastega viiakse läbi süvendatud kõneuuringud vajadusel soovitatakse lapsel pöörduda uuringuteks eriarstide (silma-, kõrvaarst, neuroloog jt) poole	lapse perearst erinevad meditsiini eriala spetsialistid lasteaia logopeed rühmaõpetajad liikumis- ja muusikaõpetaja, lapsevanemad lasteaia juhtkond	Enne erispetsialistide kaasamist toimub vaja- dusel LAT meeskonnaga täpsustav rühma-ja /või lasteaiaasisene olukorra hindamine(korduv ja täpsem lapse käitumise vaatlus erinevates tingimustes, last ja tema kasvu- keskkonda puudutava lisateabe kogumine, lapse võimete ja oskuste analüüs). Kõik last puudutavad küsitlused, vaatlused, uuringud viiakse läbi ainult lapsevanema koostöös ja nõusolekul.
III Lapse arengu tasemele vas- tav õpetus e. sekkumine.	arengukeskkonna kujundamisel arvestatakse last uurinud spet- sialistide ja/või nõustamiskomis- joni soovitusi ning lapsevanema- te soove ja arvamusi. individualiseerimise võimalus- teks on individuaalne lähenemine rühmaõpetajate ja õpetaja abide poolt, tegevuste individualisee- rimine ja diferentseerimine õppekasvatustegevuse mahu op- timeerimine vajadusel tugisiku teenuse rakendamine lapsevane- ma kaasamine arendustegevusse vajadusel individuaalse õppeka- va rakendamine (IAK).	LAT meeskond, rühmaõpetajad ja õpeta- ja abid muusika- ja liikumisõpetaja tervishoiutöötaja lasteaia juhtkond lapsevanemad	Kogutud teabe põhjal leitakse erivajadusega lapsele ja perele sobiv sekkumise viis.

3. Meeskonnaliikmete tegevussuunad erivajadusega lapse toetamisel

3.1. Rühmaõpetajad:

- Märkavad lapse probleemi, peavad lapse kohta vaatluspäevikut, kuhu fikseerivad kirjalikult lapse positiivsed ja negatiivsed situatsioonid, konfliktid, lahendused jm olulise.
- Analüüsivad lapse arengu analüüsi tulemusi ja situatsioone, toiminud lahendusi, toetamise võimalusi jm olulist
- Pöörduvad lapsevanema poole, teavitavad probleemist, selgitavad koduse olukorra, kaasavad lapsevanema koostööle lapse toetamiseks jne. Soovitavad koos tervishoiutöötajaga ning logopeediga vajadusel lapsele erialaspetsialisti konsultatsiooni.
- Arutavad probleemi LAT meeskonnaga ja otsivad koos lahendusi.
- Teavitavad lasteaia juhtkonda lapsega seotud probleemidest..
- Selgitavad vajadusel rühma lapsevanematele (jälgides isikuandmete mitteavalikustamist) rühma eripära ja töökorraldust.
- Vestlevad rühma lastega, kujundades erivajadusega kaaslasesse positiivset hoiakut.
- Suhtuvad erivajadusega lapsesse mõistvalt, väldivad negatiivseid hoiakuid.
- Kujundavad või loovad lapse(laste) turvalise keskkonna.
- Vajadusel koostavad lapsele iseloomustuse esitamiseks erispetsialistile või pöörduvad ise nõustamiseks Hariduse- ja Tugiteenuste keskusesse.
- Osalevad IAK koostamisel ja elluviimisel

3.2. Lapsevanem:

- Jagab oma kogemusi lapse tegutsemise, käitumise ja suhtlemise iseärasustest kodus.
- Vahendab infot erinevatelt lapsega tegelenud spetsialistidelt, arstidelt jne
- Osaleb IAK koostamisel ja elluviimisel.
- Hoiab meeskonna liikmetega kontakti ja huvitub lapse edusammudest ja tegevustest lasteaias

3.3. Logopeed:

- Erispetsialistina juhib ja koordineerib lasteaia LAT meeskonna tööd
- Uurib lapse kõnet ja tunnetuslike protsesside arengutaset.
- Kujundab ja arendab lapse kõnet kui peamist suhtlusvahendit.
- Jälgib erivajadusega lapse arengut rühmas ja soovitab uusi arendamisvõtteid ja vahendeid.
- Nõustab rühmaõpetajaid ja lapsevanemaid.
- Osaleb võimalusel rühma koosolekutel, aruteludes ja vestlusringides, vajadusel ka arenguestlustes.

- Teeb ettepanekuid eriarstide konsultatsioonidele suunamiseks ning vormistab vajalikud väljavõtted ja kõne iseloomustused.
- Annab teavet juhtkonnale

3.4. Muusikaõpetaja:

- Jälgib last muusikalistes tegevustes
- Äratab huvi muusika, selle kuulamise ja musitseerimise vastu
- Aktiviseerib positiivseid aistinguid ja emotsioone läbi muusikaliste impulsside
- Toetab rütmi- ja kuulmistaju arengut

3.5. Liikumisõpetaja:

- Jälgib lapse liikumismustreid ja kehalise aktiivsuse muutusi
- Aktiviseerib ja toetab last liikumistegevustes
- Toetab üldfüüsilist arengut

3.6. Tervishoiutöötaja:

- Jälgib regulaarselt erivajadusega laste tervist
- Vajadusel annab esmaabi ja suunab perearstile
- Nõustab vajadusel lapsevanemat ja õpetajaid lapse terviseprobleemide osas.

3.7. Õppealajuhataja:

- Tutvub lapsega, teeb oma tähelepanekud rühma töökorraldusest jne.
- Nõustab rühmameeskonda pakkudes erinevaid lahendusi jms.
- Organiseerib õpetajatele vestlusringe, soovitab koolitusi toetamaks õpetajate toimetulekut.
- Osaleb LAT meeskonna töös ja IAK-de koostamises.
- Informeerib lasteasutuse direktorit, teeb ettepanekuid.

3.8. Direktor:

- Vajadusel osaleb aruteludes, vestlusringides.
- Võimaldab LAT meeskonna liikmetele ja erirühma õpetajatele täiendkoolitusi.
- Vajadusel muudab töökorraldust; tagab tugiisiku olemasolu jms lähtuvalt seadusandlusest.
- Võimalusel muudab rühma liiki ja vähendab laste arvu rühmas.
- Leiab võimalusi vajaliku materiaalse baasi jaoks.
- Suunab vajadusel lapsevanema nõustamiskomisjoni.

4. Erineva keelelise ja kultuurilise taustaga lapse toetamise põhimõtted

- Pedagoogid toetavad erineva keele- ja kultuuritaustaga peresid eesti keele ja kultuuri tutvustamisel ja väärtustamisel.
- Teistele rühma ja lasteaiakaaslastele omakorda tutvustatakse lapse päritolumaa kultuuri ja kombeid.
- Lapsed kasvavad vastastiku mõistmise ja sallivuse õhkkonnas.
- Erinevat kultuuri- ja keeletausta peetakse väärtuseks.
- Klaabus korraldatakse võimalusel muukeelsetele lastele eesti keele õpet kasutades nii keelekümblust – kui teisi metoodilisi võtteid ja materjale.
- Keeleõppe toetusse kaasatakse ka lapse pere.

5. Andekate laste toetamise põhimõtted

- Andekad lapsed saavad õppeprotsessis vajadusel rohkem, keerulisemaid ja süvenemist nõudvaid (lisa)ülesandeid.
- Last suunatakse ise teavet otsima ja seda hiljem rühmakaaslastega jagama.
- Leitakse võimalusi, et laps saaks kasutada oma tugevusi, fantaasiat või oskusi rakendades valida vahendeid ja väljundeid tegevusteks.